

รายงานการวิจัย

เรื่อง

การศึกษาพฤติกรรมการเปิดรับข่าวสาร ทักษะคิด และการมีส่วนร่วม  
ในการกำหนดรูปแบบและเนื้อหารายการวิทยุชุมชนตำบลหัวรอ

อำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก

นางบุษบา หินเฑาะว์

พ.ศ. 2549

งานวิจัยนี้ได้รับทุนอุดหนุนจากมหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม

ชื่อเรื่อง	การศึกษาพฤติกรรมกาเปิดรับข่าวสาร ทักษะคิด และการมีส่วนร่วมใน การกำหนดรูปแบบและเนื้อหารายการวิทยุชุมชนตำบลหัวรอ อ.เมือง จ.พิษณุโลก
ชื่อผู้วิจัย	นางบุษบา หินเธาว์
คณะ	วิทยาการจัดการ
มหาวิทยาลัย	มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม
ปีการศึกษา	2549

### บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีจุดมุ่งหมายเพื่อศึกษาบริบทชุมชน ทักษะคิดและพฤติกรรมของคนในตำบลหัวรอ อำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก ที่มีต่อการเปิดรับข่าวสารจากวิทยุชุมชน ตลอดจนรูปแบบและเนื้อหารายการวิทยุชุมชน FM 100.25 MHz. ศึกษาปัจจัยในการกำหนดรูปแบบและเนื้อหารายการ วิธีการดำเนินงานและกระบวนการบริหารงานอย่างมีส่วนร่วมในรายการวิทยุชุมชน การวิจัยครั้งนี้เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ ใช้วิธีการสัมภาษณ์เชิงลึก (In - depth Interview) และการจัดประชุมสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) ตัวอย่างประชากรคือประชาชนตำบลหัวรอ

ผลการศึกษา พบว่า สภาพสังคมของตำบลหัวรอส่วนใหญ่เป็นสังคมแบบชนบท ยกเว้นบางชุมชนที่มีอาณาเขตติดต่อกับชุมชนเมือง ผู้ที่รับฟังรายการวิทยุชุมชนส่วนมากเป็นเพศหญิง มีช่วงอายุ 21- 50 ปี จบการศึกษาระดับมัธยมศึกษา เป็นนักศึกษา แม่บ้าน และข้าราชการบำนาญ มีรายได้ต่ำกว่า 5,000 บาท ส่วนมากฟังวิทยุชุมชนที่บ้านในช่วงเย็น

ประชาชนตำบลหัวรอมีความเห็นว่า วิทยุชุมชน FM 100.25 MHz. มีรูปแบบและเนื้อหาที่น่าสนใจและเปิดโอกาสให้ผู้ฟังมีส่วนร่วม ผู้ดำเนินรายการมีความรู้ในเรื่องที่ดำเนินรายการเป็นอย่างดี มีอัธยาศัยดีและเป็นกันเองกับผู้ฟัง เนื้อหารายการประกอบด้วยการให้ข้อมูลข่าวสารของท้องถิ่นและความรู้ต่างๆ ที่เป็นประโยชน์ต่อส่วนรวมและสังคม เนื้อหายืดหยุ่นไม่ตายตัว มีรูปแบบที่หลากหลายและน่าสนใจ โดยมากใช้รูปแบบการพูดคุยสลับกับการเปิดเพลงและรายการข่าว ประชาชนเห็นว่า รายการวิทยุชุมชนสามารถสร้างความสัมพันธ์ให้กับชุมชน และเพิ่มพูนทักษะในการประกอบอาชีพ

ปัจจัยในการกำหนดรูปแบบและเนื้อหารายการวิทยุชุมชน คือ ผู้ฟังรายการ ผู้จัดรายการ หน่วยงานต้นสังกัดของผู้จัดรายการ คณะกรรมการบริหารวิทยุชุมชนตำบลหัวรอ กฎและระเบียบของวิทยุชุมชนตำบลหัวรอ

การศึกษากระบวนการบริหารงาน พบว่า ใช้วิธีดำเนินงานแบบมีส่วนร่วม มีการดำเนินการภายใต้กฎ และระเบียบของวิทยุชุมชน ส่วนการเข้าไปมีส่วนร่วมของผู้ฟังก็เพื่อแสดงความคิดเห็น/ข้อเสนอแนะ แจ้งข่าวสาร ขอความช่วยเหลือ ร้องเรียน/ร้องทุกข์ และเพื่อระบายความอัดอั้นใจตามลำดับ โดยใช้วิธีโทรศัพท์ ส่งจดหมาย และเดินทางมาด้วยตนเองที่สถานีวิทยุ ตามลำดับ

มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม  
Pibulsongkram Rajabhat University

**Research Title :** The Study on Reception Behavior, Attitude and Participation of Tambon Huaraw Community in Determining Format and Content of Community Radio.

**Name :** Mrs Busaba Hinthoa

**Faculty :** Management Science

**Institute :** Pibulsongkram Rajabhat University

**Year :** 2006

### **Abstract**

The purpose of the study was to investigate; the context of community, the attitude and behavior of people in Tambon Huaraw, Mueang District, Phitsanulok about reception of community radio FM 100.25 MHz. The investigation included, determining format and content of the radio program, production method and administration processes. The methodology was qualitative approach, including in-depth interview and focus group discussion with people from Tambon Huaraw community.

The study showed that the living condition of most parts of Tambon Huaraw was rural community except some suburb areas which were close to Phitsanulok was urban areas. Most of radio audiences were females ages between 21-50 years. They were students, house wives and retirees. Their education back grounds were secondary school and their average incomes were below 5000 bath. Most of them listened to the community radio in evening at home .

The people thought that; the radio FM 100.25 MHz. contained interesting programs and contents. It's provided opportunity for them to participate in the program. The radio broadcasters had sufficient knowledge to produce programs and they were friendly to their audience. The radio contents contained local information and knowledge which were benefit to the community and society. The contents were flexible, variable and interesting. The radio formats were talk, music and news. Moreover, the people believed that the community radio could reinforce good relationship among people in the community and provided them occupation skills.

The factors in which influenced the radio formats and contents were their audience, broadcasters, local authority, community radio board, rules and regulations. The participatory administration was deployed and the operation followed the rules and regulations of community radio. The reasons for people's participation in radio programs were that there had opportunities to present their views and suggestions, to inform their messages, to request help, to make complaint, and to release their stress, respectively. The audience took part in the radio program by phoning-in, sending regular mail and attending the radio studio.

มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร  
Pibulsongkram Rajabhat University

## กิตติกรรมประกาศ

งานวิจัยฉบับนี้สำเร็จลงได้ด้วยความช่วยเหลือเป็นอย่างดียิ่งจากท่านนายกองค์การบริหารส่วนตำบลหัวรอ คุณดวงนภา สราญรมย์ ประธานจุดปฏิบัติการเตรียมความพร้อมวิทย์ชุมชนตำบลหัวรอ ที่ได้ให้ความช่วยเหลือในด้านข้อมูลและติดต่อประสานงานให้ความสะดวกในการเก็บรวบรวมข้อมูล ขอขอบคุณนักศึกษาทุกท่านที่กรุณาอุทิศตนและอุทิศเวลาในการช่วยเก็บข้อมูลที่ใช้ในงานวิจัยชิ้นนี้ ตลอดจนผู้เชี่ยวชาญทุกท่านที่กรุณาให้คำปรึกษาเรื่องเครื่องมือและสถิติในการวิเคราะห์ข้อมูล

คุณประโยชน์ที่พึงมีจากการวิจัยครั้งนี้ ขอมอบแด่คณาจารย์ผู้ประสิทธิ์ประสาทความรู้ทางการวิจัยตั้งแต่ต้นจนบัดนี้ และขอขอบคุณทุกท่านที่มีส่วนร่วมช่วยให้งานวิจัยชิ้นนี้เสร็จสิ้นลงอย่างสมบูรณ์ ทั้งผู้ที่กล่าวนามและมีได้กล่าวนามในครั้งนี้

บุษบา หินธำวี

กันยายน 2549

## สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	ก
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	ค
กิตติกรรมประกาศ	จ
สารบัญ	ด
สารบัญตาราง	ซ
สารบัญภาพ	ญ
<b>บทที่ 1 บทนำ</b>	
1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	1
1.2 วัตถุประสงค์ของการวิจัย	3
1.3 ขอบเขตของการวิจัย	3
1.4 ข้อตกลงเบื้องต้น	3
1.5 นิยามศัพท์เฉพาะ	4
1.6 ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย	5
<b>บทที่ 2 แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง</b>	
2.1 แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการเปิดรับข่าวสาร	6
2.2 แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับทัศนคติ	8
2.3 แนวคิดกระบวนการสื่อสารแบบสองทาง	16
2.4 แนวคิดการมีส่วนร่วม	20
2.5 แนวคิดเรื่องวิทยุชุมชน	29
2.6 ทฤษฎีบทบาทและอิทธิพลของสื่อสารมวลชน	34
2.7 การสนทนากลุ่ม	38
2.8 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	40
<b>บทที่ 3 ระเบียบวิธีวิจัย</b>	
3.1 ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง	43
3.2 วิธีดำเนินการ	44
3.3 การเก็บรวบรวมข้อมูล	46

## สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
3.4 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย	47
3.6 การวิเคราะห์ข้อมูล	48
<b>บทที่ 4 ผลการวิจัย</b>	
4.1 ผลการศึกษาบริบทชุมชนตำบลหัวรอ อำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก	49
4.2 ผลการศึกษาทัศนคติและพฤติกรรมของคนในชุมชนที่มีต่อการเปิดรับข่าวสารจากสื่อวิทยุชุมชน	53
4.3 ผลการศึกษารูปแบบและเนื้อหารายการวิทยุชุมชนตำบลหัวรอ FM 100.25 MHz.	53
4.4 ผลการศึกษายปัจจัยในการกำหนดรูปแบบและเนื้อหารายการวิทยุชุมชน	54
4.5 ผลการศึกษาวิธีการดำเนินงานและกระบวนการบริหารงานอย่างมีส่วนร่วมในรายการวิทยุชุมชน	54
<b>บทที่ 5 สรุป อภิปราย และข้อเสนอแนะ</b>	
5.1 สรุป	57
5.2 อภิปรายผล	61
5.3 ข้อเสนอแนะ	62
<b>บรรณานุกรม</b>	63
<b>ภาคผนวก</b>	
ภาคผนวก ก	69
ภาคผนวก ข	82
ภาคผนวก ค	106
<b>ประวัติผู้วิจัย</b>	116



## สารบัญตาราง

ตารางที่	หน้า
1 แสดงจำนวนและร้อยละของกลุ่มตัวอย่าง จำแนกตามเพศ	70
2 แสดงจำนวนและร้อยละของกลุ่มตัวอย่าง จำแนกตามอายุ	70
3 แสดงจำนวนและร้อยละของกลุ่มตัวอย่าง จำแนกตามระดับการศึกษา	71
4 แสดงจำนวนและร้อยละของกลุ่มตัวอย่าง จำแนกตามอาชีพ	71
5 แสดงจำนวนและร้อยละของกลุ่มตัวอย่าง จำแนกตามรายได้	72
6 แสดงค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานทัศนคติของคนในชุมชนที่มีต่อการเปิดรับข่าวสารจากสื่อวิทยุชุมชนตำบลหัวรอ จำแนกตามด้านความคิดเห็นต่อผู้ดำเนินรายการวิทยุชุมชน	73
7 แสดงค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานทัศนคติของคนในชุมชนที่มีต่อการเปิดรับข่าวสารจากสื่อวิทยุชุมชนตำบลหัวรอ จำแนกตามด้านความคิดเห็นต่อรายการวิทยุชุมชน	74
8 แสดงค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานทัศนคติของคนในชุมชนที่มีต่อการเปิดรับข่าวสารจากสื่อวิทยุชุมชนตำบลหัวรอ จำแนกตามด้านความคิดเห็นต่อรูปแบบรายการวิทยุชุมชนที่ต้องการ	75
9 แสดงค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานทัศนคติของคนในชุมชนที่มีต่อการเปิดรับข่าวสารจากสื่อวิทยุชุมชนตำบลหัวรอ จำแนกตามด้านความคิดเห็นต่อการนำไปใช้ประโยชน์	76
10 แสดงค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานทัศนคติของคนในชุมชนที่มีต่อการเปิดรับข่าวสารจากสื่อวิทยุชุมชนตำบลหัวรอ จำแนกตามด้านความคิดเห็นต่อภาพรวมของรูปแบบรายการวิทยุชุมชน	76
11 แสดงจำนวนและร้อยละของกลุ่มตัวอย่าง จำแนกตามระยะเวลาที่รับฟังรายการ	77
12 แสดงจำนวนและร้อยละของกลุ่มตัวอย่าง จำแนกตามความถี่ในการรับฟังรายการวิทยุชุมชน	78
13 แสดงจำนวนและร้อยละของกลุ่มตัวอย่าง จำแนกตามช่วงเวลาที่เปิดรับฟังรายการวิทยุชุมชน	79

## สารบัญตาราง (ต่อ)

ตารางที่	หน้า
14 แสดงจำนวนและร้อยละของกลุ่มตัวอย่าง จำแนกตามสถานที่ในการรับฟัง รายการวิทยุชุมชน	79
15 แสดงจำนวนและร้อยละของกลุ่มตัวอย่าง จำแนกตามความสนใจใน การรับฟังรายการวิทยุชุมชน	80
16 แสดงอันดับของการเข้าไปมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับ รายการวิทยุชุมชน	80
17 แสดงอันดับสาเหตุของการเข้าไปมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับ รายการวิทยุชุมชน	81

มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี  
Pibulsongkram Rajabhat University

## สารบัญภาพ

	หน้า
ภาพที่ 1 รูปแบบของการพัฒนาการด้านความรู้สึกตามแนวความคิด ของบลูมและคณะ	15
ภาพที่ 2 แสดงแบบจำลองกระบวนการสื่อสารแบบสองทาง	16
ภาพที่ 3 แบบจำลองแสดงการประสานระหว่างการกระตุ้น - การตอบสนอง ในโทรศัพท์เข้าร่วมในรายการวิทยุ (The Stimulus – Response Call – in Bridge)	19
ภาพที่ 4 แบบจำลองจิตวิทยาพลวัตของ DeFleur	36

## บทที่ 1

### บทนำ

#### 1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

การสื่อสารเป็นปัจจัยขั้นพื้นฐานของกระบวนการทางสังคม ที่มีส่วนส่งเสริมพัฒนาการทางด้านสังคม โดยเฉพาะอย่างยิ่งสื่อมวลชน มนุษย์มีความต้องการในการติดต่อสื่อสารเพื่อการดำเนินชีวิตเป็นไปด้วยดี วัตถุประสงค์ในการสื่อสารของมนุษย์นั้น ถ้าจะกล่าวโดยสรุปก็คือ การแลกเปลี่ยนข่าวสารข้อความกัน โดยผู้ที่ต้องการสื่อสารจะถ่ายทอดความรู้สึก นึกคิด หรือข้อความที่ต้องการสื่อสารผ่านสื่อต่าง ๆ เช่น รูปภาพ จดหมาย ท่าทาง คำพูด คลื่นวิทยุ ฯลฯ ไปยังผู้อื่นเพื่อให้รับรู้ความหมาย การสื่อสารเพื่อให้การดำเนินชีวิตของมนุษย์เป็นไปด้วยดีจะต้องพิจารณาถึงความต้องการและความจำเป็นของสังคมว่า มีความต้องการอย่างไร (อรทัย ศรีสันติสุข, 2528, หน้า 36)

สภาพปัจจุบันของสิทธิการสื่อสารในประเทศไทย ได้เน้นความสำคัญที่สิทธิการสื่อสารย่อยของบุคคล 3 ประการ คือ สิทธิของมนุษย์ในการรับส่งข่าวสาร หรือสิทธิด้านข่าวสาร สิทธิที่บุคคลจะเข้าถึง และมีส่วนร่วมในกระบวนการสื่อสารและสิทธิของบุคคลในการพิทักษ์เรื่องส่วนตัวและวัฒนธรรมอันดี โดยถือว่าสื่อมวลชนเป็นกลไกสำคัญอย่างหนึ่งในสังคม ที่ช่วยส่งข่าวสารไปสู่ประชาชนทั่วไป ขณะเดียวกันก็ช่วยเผยแพร่ข่าวสารระหว่างประชาชนด้วยกันเองให้แพร่หลาย และสะท้อนกระแสข่าวสารนั้นกลับไปยังหน่วยงานและกลุ่มบุคคลที่เกี่ยวข้องด้วย สื่อมวลชนจึงเป็นทั้ง “ตัวแทน” (Agent) ที่มีผลกระทบต่อสิทธิการสื่อสารของบุคคลและนครชน (Index) สะท้อนสถานการณ์เกี่ยวกับสิทธิการสื่อสาร (บุญเลิศ ศุภคิลก, 2533, หน้า 27)

“วิทยุกระจายเสียง” เป็นสื่อมวลชนที่มีบทบาทและมีอิทธิพลในชีวิตประจำวันของคนทั่วไปประเภทหนึ่ง ที่เป็นเสมือนเวทีกลางที่ให้ประชาชนได้แสดงออกซึ่งความคิดและความต้องการของมนุษย์ในสังคมได้ เพราะสื่อวิทยุเป็นสื่อที่สามารถเข้าถึงกลุ่มเป้าหมายจำนวนมากได้อย่างรวดเร็ว แม่นยำ และมีข้อจำกัดในด้านอุปกรณ์สื่อสารน้อยกว่าสิ่งอื่น จึงทำให้ได้รับความเชื่อถือ และได้รับความนิยมนอย่างมาก

ในอดีตวิทยุกระจายเสียงเป็นกระบวนการสื่อสารแบบทางเดียว (One-way Communication Process) ที่ใช้เป็นตัวเพื่อเผยแพร่ข่าวสารระหว่างผู้ส่งสาร (ผู้ดำเนินรายการ) กับผู้รับสาร (ผู้ฟัง) เท่านั้น

ต่อมากิจการวิทยุกระจายเสียงได้มีการพัฒนาทั้งทางด้านเนื้อหา รูปแบบรายการ ควบคู่ไปกับความเจริญก้าวหน้าทางด้านเทคโนโลยี จึงทำให้กระบวนการสื่อสารของวิทยุกลายเป็นการสื่อสารแบบสองทาง (Two-way Communication Process) โดยเปิดโอกาสให้ผู้ฟังได้มีส่วนร่วมในรายการ โดยการส่งจดหมาย การเดินทางเข้ามาในสถานีวิทยุกระจายเสียง ตลอดจนการใช้โทรศัพท์เป็นสื่อในการแสดงความคิดเห็น และการโต้ตอบผ่านทางรายการวิทยุ เพื่อเป็นการตอบสนองความต้องการของผู้ฟังอย่างแท้จริง และเป็นการแสดงถึงความมีสิทธิและเสรีภาพในการสื่อสารภายใต้การปกครองในระบอบประชาธิปไตย

ในอนาคตวิทยุกระจายเสียงจะมีการเปลี่ยนแปลง ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 หมวด 3 สิทธิและเสรีภาพของชนชาวไทย มาตรา 40 ซึ่งได้กำหนดให้หลักความดีที่ใช้ในการส่งวิทยุกระจายเสียง วิทยุโทรทัศน์ และวิทยุโทรคมนาคม เป็นทรัพยากรสื่อสารของชาติเพื่อประโยชน์สาธารณะ ให้มีองค์กรของรัฐที่เป็นอิสระเป็นผู้จัดสรรคลื่นความถี่และกำกับดูแลการประกอบกิจการให้เกิดประโยชน์สูงสุดแก่ประชาชน ทั้งในระดับชาติและระดับท้องถิ่น รวมทั้งการแข่งขันโดยเสรี อย่างเป็นธรรม ทั้งในด้านการศึกษา วัฒนธรรม ความมั่นคงของรัฐ และประโยชน์สาธารณะอื่น ๆ ในขณะที่รื้อพระราชบัญญัติการจัดตั้งองค์กรอิสระ ตามรัฐธรรมนูญเข้ามาดูแลจัดสรรคลื่นความถี่ให้ภาคประชาชน ได้มีโอกาสจัดตั้ง “สถานีวิทยุท้องถิ่น” กรมประชาสัมพันธ์และองค์การสื่อสารมวลชนแห่งประเทศไทยเป็นหน่วยงานหลักของรัฐที่ดูแลเรื่องสถานีวิทยุกระจายเสียง และได้ดำเนินโครงการนำร่อง “วิทยุชุมชน” ในหลายจังหวัดไปแล้วประมาณ 144 สถานีทั่วประเทศ เพื่อให้ประชาชนในแต่ละท้องถิ่นที่ได้เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดทำวิทยุชุมชน โดยแบ่งเวลาจากสถานีวิทยุท้องถิ่นไป บางช่วงเวลาเพื่อเตรียมพร้อมทั้งภาครัฐและประชาชนในการมีส่วนร่วมจัดสรรคลื่นความถี่ เพื่อประโยชน์สาธารณะต่อไป

งานวิจัยฉบับนี้จึงจัดทำขึ้นเพื่อศึกษาความต้องการของประชาชนในท้องถิ่น การมีส่วนร่วมในสื่อวิทยุชุมชน และปัจจัยต่าง ๆ ที่จะมีผลต่อการกำหนดทิศทางการทำหน้าที่ของสื่อวิทยุ การกำหนดรูปแบบและเนื้อหาของสาระของรายการ รวมทั้งยังทำให้นักจัดรายการและผู้ประกอบการวิทยุกระจายเสียงเล็งเห็นความต้องการของกลุ่มผู้ฟังในท้องถิ่นเพื่อประโยชน์ต่อวิถีชีวิตเฉพาะท้องถิ่นนั้น ๆ อย่างแท้จริง นอกจากนี้การวิจัยฉบับนี้จะทำให้ทราบถึงลักษณะของการทำหน้าที่ของสื่อวิทยุเพื่อรองรับมาตรา 40 ที่กำลังจะส่งผลกระทบต่อกรอบความเป็นเจ้าของสื่อสู่ภาคธุรกิจเอกชนและภาคประชาชนในท้องถิ่นเพิ่มมากขึ้นอีกด้วย

ผู้วิจัยจึงเลือก “ศูนย์ปฏิบัติการเรียนรู้วิทยุชุมชน ต.หัวรอ จ.พิษณุโลก” ออกอากาศทางสถานีวิทยุชุมชน ตำบลหัวรอ อำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก สังกัดองค์การบริหารส่วนตำบลหัวรอ ส่งกระจายเสียงทางระบบ FM. 100.25 MHz ทุกวันจันทร์ - อาทิตย์ ตั้งแต่เวลา 09.00-

19.00 น. เพื่อศึกษาการดำเนินการของชุมชนตามเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญ โดยใช้วิทยุเป็นเวทีสำหรับผู้ที่สนใจที่จะเรียนรู้เกี่ยวกับกระบวนการผลิต และบริหารรายการวิทยุซึ่งชุมชนจะต้องร่วมคิด ร่วมทำ อันจะนำไปสู่การร่วมกันแก้ไขปัญหาเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชน อันจะนำไปสู่ความเป็นชุมชนที่เข้มแข็งต่อไป

## 1.2 วัตถุประสงค์ของการวิจัย

- 1.2.1 เพื่อศึกษาบริบทชุมชนตำบลห้วยรอ อำเภอมือง จังหวัดพิษณุโลก
- 1.2.2 เพื่อศึกษาทัศนคติและพฤติกรรมของคนในชุมชนที่มีต่อการเปิดรับข่าวสารจากสื่อวิทยุชุมชน
- 1.2.3 เพื่อวิเคราะห์รูปแบบและเนื้อหาของรายการวิทยุชุมชน FM 100.25 MHz
- 1.2.4 เพื่อศึกษาปัจจัยในการกำหนดรูปแบบและเนื้อหาของรายการวิทยุชุมชน
- 1.2.5 เพื่อศึกษาวิธีการดำเนินงาน และกระบวนการบริหารงานอย่างมีส่วนร่วมในรายการวิทยุชุมชน

## 1.3 ขอบเขตของการวิจัย

1.3.1 ประชากร ได้แก่ ประชาชนในตำบลห้วยรอ จำนวน 17,334 คน ซึ่งประกอบด้วย ประธานและคณะกรรมการบริหารวิทยุชุมชนฯ ผู้นำชุมชน ประชาชน และกลุ่มหรือองค์กรต่าง ๆ ในชุมชนที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินงานวิทยุชุมชนตำบลห้วยรอ

1.3.2 กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ประชาชนในตำบลห้วยรอ แบ่งเป็น 2 กลุ่มดังนี้

1.3.2.1 กลุ่มประชาชนในตำบลห้วยรอ กำหนดขนาดของกลุ่มตัวอย่างโดยใช้ตารางของยามานะ (Yamane) ได้กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 392 คน โดยทำการสุ่มอย่างง่าย 3 ชุมชน คือ หมู่บ้านบางพยอม หมู่บ้านตาปะขาวหาย และหมู่บ้านสระโคกตามสัดส่วนดังนี้

1.3.2.2 กลุ่มคณะกรรมการบริหารวิทยุชุมชนฯ ซึ่งได้มาโดยวิธีการเจาะจงซึ่งประกอบด้วยประธานกรรมการฯ คณะกรรมการฯ ผู้นำชุมชน และบุคคลที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินงานวิทยุชุมชนตำบลห้วยรอ อำเภอมือง จังหวัดพิษณุโลก

## 1.4 ข้อตกลงเบื้องต้น

ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้จะทำการศึกษาพฤติกรรมกรรมการเปิดรับข่าวสาร ทัศนคติ และลักษณะรูปแบบและเนื้อหาของรายการ โครงสร้างการบริหารงาน ความต้องการ และการมีส่วนร่วมของประชาชนในการกำหนดรูปแบบและเนื้อหาของรายการวิทยุเพื่อชุมชน ทางสถานีวิทยุชุมชน จังหวัด

วิทยุโลก FM 100.25 MHz เพราะเป็นวิทยุชุมชนที่จัดตั้งขึ้นมาเพื่อสะท้อนมุมมองของคนในชุมชน ในการที่จะปฏิรูปสื่อเพื่อสาธารณะ ตามมาตรา 40 โดยการศึกษาลักษณะรูปแบบและเนื้อหา รายการวิทยุ โครงสร้างการบริหารงาน ความต้องการและการมีส่วนร่วมของผู้ฟังในชุมชน งานวิจัยฉบับนี้เป็นเชิงคุณภาพและใช้การสนทนากลุ่ม โดยเลือกชุมชน 3 ชุมชนเพื่อศึกษา ได้แก่

1. หมู่บ้านบางพยอม
2. หมู่บ้านวัดตาปะขาวหาย
3. หมู่บ้านวัดสระโคก

เงื่อนไขในการคัดเลือกชุมชนดังกล่าวคือ มีกิจกรรมที่โดดเด่นเป็นที่รู้จักของประชาชนใน จังหวัดพิษณุโลกและเป็นชุมชนที่เข้มแข็ง

### 1.5 นิยามศัพท์เฉพาะ

**พฤติกรรมกรเปิดรับข่าวสาร** หมายถึง การเปิดรับสื่อมวลชนและการเข้าถึงบุคคล

**ทัศนคติ** หมายถึง ความรู้สึก ความคิดเห็นหรือความรู้ความเข้าใจ และความรู้สึกของ ประชาชนตำบลห้วยรอที่มีต่องานวิทยุเพื่อชุมชนตำบลห้วยรอ

**รายการวิทยุชุมชน** หมายถึง รายการวิทยุที่ดำเนินการกระจายเสียงเพื่อสาธารณะ ประโยชน์ และดำเนินงานโดยไม่แสวงหาผลกำไร รวมทั้งมุ่งเน้นการเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารตาม ความต้องการของประชาชนเป็นสำคัญ โดยเปิดโอกาสให้ประชาชนที่เป็นกลุ่มผู้ฟังเป้าหมาย มีส่วนร่วมในการดำเนินงานทุกขั้นตอน

**โครงสร้างการดำเนินงาน** หมายถึง องค์ประกอบสำคัญในการดำเนินงานของรายการวิทยุ เพื่อชุมชน ตำบลห้วยรอ อำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก ซึ่งอธิบายถึงผู้มีส่วนร่วมและบทบาทหน้าที่ ของผู้มีส่วนร่วมในการดำเนินงานของแต่ละองค์ประกอบ

**กระบวนการทำงาน** หมายถึง วิธีการปฏิบัติงาน รวมทั้งปัญหา และอุปสรรคที่เกิดขึ้นและ วิธีการแก้ไขในการปฏิบัติงานทุก ๆ ด้านของผู้มีส่วนร่วมในการดำเนินงานรายการวิทยุเพื่อชุมชน ตำบลห้วยรอ อำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก

**ตัวแทนชาวบ้าน** หมายถึง ประชาชนที่เป็นกลุ่มผู้พึงเป้าหมายที่เข้ามามีส่วนร่วมดำเนินงานในรายการวิทยุเพื่อชุมชน ตำบลหัวรอ อำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก ในบทบาทของกรรมการบริหารรายการ

**ตัวแทนภาครัฐ** หมายถึง เจ้าหน้าที่รัฐบาลที่เข้ามามีส่วนร่วมดำเนินงานในรายการวิทยุเพื่อชุมชน ตำบลหัวรอ อำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก ในบทบาทหน้าที่ของกรรมการบริหารรายการ

**การมีส่วนร่วม** หมายถึง การเข้าร่วมของประชาชนในการดำเนินการวิทยุกระจายเสียงชุมชนตั้งแต่เริ่มกำหนดแนวคิดจนถึงการเข้าดำเนินการ

## 1.6 ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย

1.6.1 งานวิจัยชิ้นนี้เป็นการพิสูจน์ว่าทฤษฎีการสื่อสารแบบมีส่วนร่วม เป็นทฤษฎีที่เหมาะสมกับการนำมาพัฒนาการสื่อสารในชุมชน เพื่อให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน หรือจัดรายการที่มีรูปแบบและเนื้อหาที่เป็นประโยชน์ต่อคนในชุมชน การสื่อสารแบบมีส่วนร่วมนี้จะทำให้ประชาชนในท้องถิ่นได้เข้ามามีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมด้วยตนเอง

1.6.2 เป็นประโยชน์ในแง่การนำการสื่อสารไปใช้ในชุมชน เพื่อการพัฒนาในระดับพื้นฐานก่อนที่จะพัฒนาในขั้นต่อ ๆ ไป



## บทที่ 2

### แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยเรื่อง การศึกษาพฤติกรรมการเปิดรับข่าวสาร ทักษะคิด และการมีส่วนร่วมในการกำหนดรูปแบบและเนื้อหาการวิทยุเพื่อชุมชนของตำบลหัวรอ อำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลกนี้ ผู้วิจัยได้นำแนวคิด ทฤษฎี ตลอดจนงานวิจัยที่เกี่ยวข้องมาศึกษา เพื่อใช้เป็นแนวทางในการวิจัยดังต่อไปนี้

1. แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการเปิดรับข่าวสาร
2. แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับทักษะคิด
3. แนวคิดกระบวนการสื่อสารแบบสองทาง
4. แนวคิดการมีส่วนร่วม
5. แนวคิดเรื่องวิทยุชุมชน
6. ทฤษฎีบทบาทและอิทธิพลของสื่อสารมวลชน
7. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

#### 2.1 แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการเปิดรับข่าวสาร

ชาร์ล เค อัทकिन (Atkin, 1973, หน้า 208) กล่าวว่า บุคคลที่เปิดรับข่าวสารมากยังมีหูตาคว้างไกล มีความรู้ความเข้าใจในสภาพแวดล้อม และเป็นคนที่ทันสมัยทันเหตุการณ์กว่าบุคคลที่เปิดรับข่าวสารน้อย

เลอเนอร์ (Lerner, 1958, หน้า 56) ให้คำจำกัดความการเปิดรับสื่อมวลชนว่า หมายถึง อัตราส่วนของประชาชนที่มีวิทยุ จำนวนจำหน่ายหนังสือพิมพ์และจำนวนผู้นั่งดูภาพยนตร์ต่อประชาชน 1,000 คน

ไรเจอร์สและสเวนนิ่ง (Rogers and Sevenning, 1969, หน้า 3) ขยายแนวคิดเกี่ยวกับการเปิดรับสื่อมวลชนให้กว้างขวางออกไปอีกโดยให้คำนิยามว่า สื่อมวลชนนั้นคลุมถึงสื่อห้าประเภท คือ หนังสือพิมพ์ ภาพยนตร์ วิทยุ นิตยสาร และโทรทัศน์ เหตุนี้ดัชนีในการวัดการเปิดรับสื่อมวลชนในความหมายของเขาทั้งสอง จึงต้องประกอบด้วยจำนวนรายการวิทยุที่รับฟังต่อสัปดาห์ การอ่านหนังสือพิมพ์ต่อสัปดาห์ ภาพยนตร์ที่ดูต่อปีและอื่น ๆ

เลอว์เนอร์เป็นคนแรกที่ศึกษาอิทธิพลที่เกิดจากการเปิดรับสื่อมวลชน ในประเทศ ตะวันออกกลาง ในปี ค.ศ. 1958 และพบว่า เมื่อมีการขยายตัวของชุมชนจนกลายเป็นเมืองจะช่วยให้เกิดการพัฒนาด้านความรู้หนังสือ และระดับการเรียนรู้หนังสือที่สูงขึ้นจะทำให้การเปิดรับสื่อมวลชนแพร่หลายมากขึ้น ในทำนองเดียวกันเมื่อชุมชนมีความก้าวหน้าทางด้านเทคโนโลยี จากการพัฒนาอุตสาหกรรมมากขึ้น สังคมจะขยายขอบข่ายของสื่อมวลชนและการขยายตัวของสื่อมวลชนนี้เองจะช่วยยกระดับการรู้หนังสือมากขึ้นด้วย

โรเจอร์ส (Roger, 1978, อ้างถึงใน เสถียร เขยประทับ, 2530, หน้า 104-105) เป็นคนแรกที่เสนอแนะว่า สื่อมวลชนทำหน้าที่เป็นตัวแปรสอดแทรกได้ โรเจอร์สได้ใช้วิธีการทางสถิติแบบ Partial Correlation เพื่อทดสอบผลสอดแทรกของการเปิดรับสื่อมวลชนระหว่างตัวแปรที่มีมาก่อน และตัวแปรที่เป็นผล ขึ้นแรก โรเจอร์สหาค่าสหสัมพันธ์ด้วย Zero-Order Correlation ระหว่างตัวแปรที่มีมาก่อนกับตัวแปรที่เป็นผลสืบต่อ หลังจากนั้นหาค่าสหสัมพันธ์ด้วยวิธี First-Order Correlation สำหรับตัวแปรเหล่านี้ในขณะที่ควบคุมอิทธิพลที่เกิดจากการเปิดรับสื่อมวลชน ซึ่งถ้าความแตกต่างยิ่งมากขึ้นเท่าไร ระหว่างค่าของ Zero-Order และ First-Order Partial Scores ก็ยิ่งแสดงถึงผลสอดแทรกของตัวแปรที่ถูกควบคุมมากขึ้นเท่านั้น

โรเจอร์ส พยายามวิเคราะห์ระหว่างความสามารถในการรู้หนังสือซึ่งตัวแปรที่มีมาก่อนเพียงตัวเดียวกับตัวแปรที่เป็นผลสืบต่อ คือ ความสามารถในการเอาใจเขามาใส่ใจเรา ความรวดเร็วในการยอมรับนวัตกรรมทางการเกษตร ความรู้ในทางการเมือง และความทะเยอทะยานในทางการศึกษา โรเจอร์สเลือกความสามารถในการรู้หนังสือเป็นตัวแปรที่มีมาก่อนด้วยเหตุผลในทางทฤษฎี และเนื่องจากตัวแปรที่มีมาก่อนมีค่าสหสัมพันธ์สูงสุด (เมื่อเปรียบเทียบกับตัวแปรที่มีมาก่อนอื่น ๆ กับการเปิดรับสื่อมวลชน)

จากผลของการวิเคราะห์นี้ ทำให้โรเจอร์สเชื่อว่าการเปิดรับสื่อมวลชนเป็นตัวแปรสอดแทรก

ทฤษฎีทางการสื่อสารที่เกี่ยวกับการเปิดรับข่าวสาร คือ กระบวนการในการเลือกรับข่าว (Selective Process) ซึ่งมีขั้นตอนต่าง ๆ คือ (Klapper, 1960, หน้า 5)

1. การเลือกรับหรือการเลือกใช้ (Selective Exposure) บุคคลจะเลือกเปิดรับสื่อ และข่าวสารจากแหล่งสารต่าง ๆ ตามความสนใจและความต้องการเพื่อนำมาใช้แก้ปัญหาหรือสนองความต้องการของตน

2. การเลือกให้ความสนใจ (Selective Attention) นอกจากบุคคลจะเลือกเปิดรับข่าวสารแล้ว บุคคลยังเลือกให้ความสนใจต่อข่าวสารที่ได้รับซึ่งสอดคล้องกับทัศนคติ และความเชื่อดั้งเดิมของ

บุคคลนั้น ๆ ในขณะที่เดียวกันก็พยายามหลีกเลี่ยงการรับข่าวสารที่ขัดต่อทัศนคติ หรือความคิดดั้งเดิม ทั้งนี้เพราะการได้รับข่าวสารที่ไม่สอดคล้องกับความรู้สึกรู้สึกของเขาจะทำให้บุคคลเกิดความรู้สึกไม่พึงพอใจ

3. การเลือกรับรู้และตีความหมาย (Selective Perception and Selective Interpretation) เมื่อบุคคลเปิดรับข่าวสารจากแหล่งใดแหล่งหนึ่งแล้ว ผู้รับสารอาจมีการเลือกรับรู้และเลือกตีความสารที่ได้รับด้วย ตามประสบการณ์ของแต่ละคน ผู้รับสารจะมีการตีความข่าวสารที่ได้รับมาตามความเข้าใจของตนเอง หรือตามทัศนคติ ประสบการณ์ ความเชื่อ ความต้องการ และแรงจูงใจของตนในขณะนั้น

4. การเลือกจดจำ (Selective Retention) หลังจากที่บุคคลเลือกให้ความสนใจ เลือกรับรู้ และตีความข่าวสารไปในทิศทางที่สอดคล้องกับทัศนคติและความเชื่อของตนแล้ว บุคคลยังเลือกจดจำเนื้อหาสาระของสารในส่วนที่ต้องการจำเอาไว้เป็นประสบการณ์ ในขณะที่เดียวกันก็มักจะลืมข่าวสารที่ไม่ตรงกันกับความสนใจของตนเอง

ขั้นตอนในการรับสื่อนี้ ชเรมม์ อธิบายว่า ข่าวสารที่เข้าถึงความสนใจของผู้รับสารจะมีแนวโน้มที่จะทำให้การสื่อสารมีประสิทธิภาพมากขึ้น

สำหรับเหตุผลในการที่มนุษย์เลือกสนใจหรือตั้งใจรับข่าวสารอย่างไร จากสื่อใดนั้น นักวิชาการหลายท่านมีความเห็นสอดคล้องกันดังนี้

ไฟรีดสัน (Friedson) ไรเลย์ (Riley) และฟลาวเวอร์แมน (Flowerman) มีความเห็นว่าเป็นแรงจูงใจที่ต้องการเป็นที่ยอมรับของสมาชิกภายในสังคม จะเป็นสิ่งที่ช่วยกำหนดความสนใจในการเปิดรับข่าวสารจากสื่อต่าง ๆ ก็เพื่อสนองความต้องการของตน ปรากรุกการณ์นี้ เมอร์ดัน (Merton) ไรท์ (Wright) และวาบเลส (Waples) เรียกว่า “พฤติกรรมในการแสวงหาข่าวสาร” นักวิชาการเหล่านี้มีความเห็นตรงกันว่า ผู้รับข่าวสารจะเลือกรับข่าวสารจากสื่อใดนั้น ย่อมเป็นไปตามบทบาทและสถานภาพในสังคมของผู้รับสารและเหตุผลในการรับข่าวสารก็เพื่อนำไปเป็นหัวข้อในการสนทนาซึ่งจะทำให้ผู้รับสารรู้สึกว่าคุณเป็นส่วนหนึ่งของสังคม

## 2.2 แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับทัศนคติ

### 2.2.1 ความหมายของทัศนคติ (Attitude)

ทัศนคติ (Attitude) เป็นแนวความคิดที่มีความสำคัญมากแนวหนึ่งทางจิตวิทยาสังคม และการสื่อสาร และมีการใช้คำนี้กันอย่างแพร่หลาย สำหรับการนิยามคำว่า ทัศนคติ นั้นได้มีนักวิชาการหลายท่านให้ความหมายไว้ดังนี้

โรเจอร์ (Roger, 1978, หน้า 208-209, อ้างถึงใน สุรพงษ์ โสธนะเสถียร, 2533, หน้า 122) ได้กล่าวถึงทัศนคติว่าเป็นดัชนีชี้ว่าคุณคนนั้นคิดและรู้สึกอย่างไรกับคนรอบข้าง วัตถุหรือสิ่งแวดล้อม ตลอดจนสถานการณ์ต่าง ๆ โดยทัศนคตินั้นมีรากฐานมาจากความเชื่อที่อาจส่งผลถึงพฤติกรรมในอนาคตได้ ทัศนคติจึงเป็นเพียงความพร้อมที่จะตอบสนองต่อสิ่งเร้า และเป็นมิติของการประเมินเพื่อแสดงว่า ชอบหรือไม่ชอบต่อประเด็นหนึ่ง ๆ ซึ่งถือเป็นการสื่อสารภายในบุคคล (Interpersonal Communication) ที่เป็นผลกระทบมาจากการรับสาร อันจะมีผลต่อพฤติกรรมต่อไป

โรเซนเบิร์ก และฮอฟแลนด์ (Rosenberg and Hovland, 1960, หน้า 1, อ้างถึงใน พิษญา รัตนพล, 2540, หน้า 19) ได้ให้ความหมายของทัศนคติไว้ว่า “ทัศนคติ” โดยปกติสามารถนิยามว่าเป็นการจูงใจต่อแนวโน้มในการตอบสนองอย่างเฉพาะเจาะจงกับสิ่งที่เกิดขึ้น

เคลเลอร์ (Howard H. Kendler, 1963, หน้า 572, อ้างถึงใน พิษญา รัตนพล, 2540, หน้า 19) กล่าวว่า “ทัศนคติ หมายถึง สภาวะความพร้อมของบุคคลที่จะแสดงพฤติกรรมออกมาในทางสนับสนุน หรือต่อต้านบุคคล สถาบัน สถานการณ์ หรือแนวความคิด”

คาร์เตอร์ วี. กูด (Carter V. Good, 1959, หน้า 48, อ้างถึงใน พิษญา รัตนพล, 2540, หน้า 19) ให้คำจำกัดความไว้ว่า “ทัศนคติ คือ ความพร้อมที่จะแสดงออกในลักษณะใดลักษณะหนึ่งที่เป็น การสนับสนุน หรือต่อต้านสถานการณ์บางอย่าง บุคคลหรือสิ่งใด ๆ”

นิวคอมบ์ (Newcomb, 1854, หน้า 128, อ้างถึงใน ปีทมาวดี หล่อวิจิตร, 2540, หน้า 21) ให้คำจำกัดความว่า ทัศนคติซึ่งมีอยู่ในเฉพาะคนนั้น ขึ้นกับสิ่งแวดล้อมอาจแสดงออกในพฤติกรรม ซึ่งเป็นไปได้ใน 2 ลักษณะ คือ ลักษณะชอบหรือพึงพอใจ ซึ่งทำให้ผู้อื่นเกิดความรักใคร่ อยากใกล้ชิดสิ่งนั้น ๆ หรืออีกลักษณะหนึ่งแสดงออกในรูปความไม่พอใจ เกลียดชัง ไม่อยากใกล้ชิดสิ่งนั้น

นอร์แมน แอล มูน (Norman L. Mun, 1971, หน้า 71) กล่าวว่า ทัศนคติ คือ ความรู้สึกและความคิดเห็นที่บุคคลมีต่อสิ่งของ บุคคล สถานการณ์ สถาบัน และข้อเสนอใด ๆ ในทางที่จะยอมรับ หรือปฏิเสธ ซึ่งมีผลทำให้บุคคลพร้อมที่จะแสดงปฏิกิริยาตอบสนองด้วยพฤติกรรมอย่างเดียวกันตลอด

จี เมอร์ฟี, แอล เมอร์ฟี และที นิวคอมบ์ (G. Murphy, L. Murphy and T. Newcomb, 1973, หน้า 887, อ้างถึงใน พิษญา รัตนพล, 2540, หน้า 19) ให้ความหมายของคำว่า ทัศนคติ หมายถึง ความชอบหรือไม่ชอบ พึงใจหรือไม่พึงใจ ที่บุคคลแสดงออกมาต่อสิ่งต่าง ๆ

เชอร์ริฟ และ เชอร์ริฟ (Carolyn W. Sherif and Muzafer Sherif, 1968, หน้า 124. อ้างถึงใน ปัทมาวดี หล่อวิจิตร, 2540, หน้า 21) กล่าวว่า ทักษคติ เป็นกระบวนการของความพร้อมที่จะทำให้นุคคลมีปฏิกิริยาโต้ตอบในทางบวกหรือลบต่อสิ่งแวดลอมที่มากระตุ้น

เฟสติงเกอร์ (Fertinger, 1973, หน้า 225, อ้างถึงใน ปัทมาวดี หล่อวิจิตร, 2540, หน้า 21) กล่าวว่า ทักษคติ คือ ความรู้ (Knowledge) ความเห็น (Opinion) และความเชื่อ (Belief) ของบุคคลที่มีสิ่งต่าง ๆ ซึ่งมีอิทธิพลต่อการกระทำของคน ๆ นั้นต่อสิ่งนั้น ๆ

ฮิลการ์ด (Hilgard, 1962, หน้า 65) ให้คำอธิบายไว้ว่า ทักษคติเป็นลักษณะส่วนหนึ่งของบุคลิกภาพของบุคคลซึ่งคาบเกี่ยว (Overlap) กับลักษณะด้านอื่น ๆ อันมีอิทธิพลต่อการกระทำของบุคคลส่วนบุคลิกภาพที่คาบเกี่ยวกับทักษคติตามแนวคิดของฮิลการ์ด เช่น สภาพอารมณ์ ความรู้สึก แรงจูงใจ ความสามารถทางสติปัญญา ฯลฯ เป็นต้น และฮิลการ์ดได้ให้ความหมายของทักษคติไว้ว่า ทักษคติเป็นแนวโน้มในการกระทำหรือเป็นสภาพความพร้อมในการกระทำของบุคคลที่จะตอบสนองต่อสิ่งของสิ่งใด หรือสถานการณ์ใดสถานการณ์หนึ่งในรูปของการหลีกเลี่ยงหรือเข้าหา

เครช (Krech, 1969, อ้างถึงใน สมบูรณ์ อิชยาวรกุล, 2541, หน้า 38) ให้ความหมายทักษคติไว้ว่าเป็นการประมวลความรู้ถึงทางอารมณ์ที่มีต่อสิ่งเร้าทางสังคม ซึ่งจะแสดงออกใน 2 ลักษณะ คือ ในทางสนับสนุนหรือคัดค้านก็ได้

อลพอร์ท (Allport, 1935, อ้างถึงใน สมบูรณ์ อิชยาวรกุล, 2529, หน้า 38) ให้คำจำกัดความของทักษคติว่า หมายถึง สถานภาพจิตใจของบุคคลที่มีต่อค่านิยม เช่น เงิน ชื่อเสียง และชาวต่างชาติ เป็นต้น

ศักดิ์ สุนทรเสณี (2531, อ้างถึงใน นาดยา ศรีวรรณิมิต, 2542, หน้า 2) กล่าวถึงทักษคติที่เชื่อมโยงไปถึงพฤติกรรมของบุคคลว่า ทักษคติ หมายถึง

1. ความสลับซับซ้อนของความรู้สึก หรือการมีอคติของบุคคลในการที่จะสร้างความพร้อมที่จะกระทำสิ่งใดสิ่งหนึ่งตามประสบการณ์ของบุคคลนั้นที่ได้รับมา
2. ความโน้มเอียงที่จะมีปฏิกิริยาต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่งในทางที่ดีหรือต่อต้านสิ่งแวดลอมที่จะมาถึงทางหนึ่งทางใด
3. ในด้านพฤติกรรม หมายถึง การเตรียมตัวหรือความพร้อมที่จะตอบสนอง

พัชนี เชยจรรยา และคณะ (2538, หน้า 115) ได้กล่าวถึง “ทัศนคติ” ว่าเป็นกลุ่มของ องค์ประกอบที่มีการผสมผสานกันอย่างต่อเนื่องต่อวัตถุทางสังคม องค์ประกอบนี้รวมทั้งความเชื่อ และการประเมินค่า (องค์ประกอบทางความคิด) ความรู้สึกและอารมณ์ และความเตรียมพร้อมทาง พฤติกรรม

ประภาเพ็ญ สุวรรณ (2526, อ้างถึงใน บุญบา ภูสกุล, 2537, หน้า 1) กล่าวถึง ความหมายของทัศนคติว่า เป็นความเชื่อ ความรู้สึกของบุคคลที่มีต่อสิ่งต่าง ๆ เช่น บุคคล สิ่งของ การกระทำ สถานการณ์ และอื่น ๆ รวมทั้งท่าทีแสดงออกที่บ่งถึงสภาพของจิตใจที่มีต่อสิ่งใดสิ่ง หนึ่ง ทัศนคติเป็นนามธรรม และเป็นส่วนที่ทำให้เกิดการแสดงออกด้านการปฏิบัติแต่ทัศนคติไม่ใช่ แรงจูงใจและแรงขับ หากแต่เป็นสภาพแห่งความพร้อมที่จะได้ตอบและแสดงให้ทราบถึงแนวทาง ของการตอบของบุคคลต่อสิ่งเร้า

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน (2525, หน้า 398) ได้ให้ความหมายของทัศนคติ หรือเจตคติว่า หมายถึง ท่าที ความรู้สึก แนวความคิดเห็นของบุคคลต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่ง ส่วน พจนานุกรมทางการศึกษา (Good, 1959, หน้า 49) ให้ความหมายทัศนคติว่า หมายถึง ความโน้มเอียง ของบุคคลที่จะแสดงความรู้สึกและการกระทำต่อเป้าหมาย (บุคคล สัตว์ สถานการณ์การกระทำ) อย่างจงใจ

ไพศาล หวังพานิช (2523, อ้างถึงใน นาดยา ศรีวรรณิมิต, 2542, หน้า 2) ได้สรุปว่า ทัศนคติ หมายถึง ความรู้สึกภายในของบุคคลที่มีต่อสิ่งหนึ่งอันเป็นผลจากประสบการณ์เรียนรู้ เกี่ยวกับสิ่งนั้น และความรู้สึกดังกล่าวจะเป็นตัวกำหนดให้บุคคลนั้นแสดงพฤติกรรมหรือแนวโน้ม ของการตอบสนองต่อสิ่งนั้นในทิศทางใดทิศทางหนึ่งอาจเป็นทางสนับสนุนหรือทางโต้แย้งคัดค้าน ก็ได้

### 2.2.2 ส่วนประกอบของทัศนคติ

เซคคอร์ด และแบคแมน (Secord and Backman, 1969, อ้างถึงใน ปีทมาวดี หล่อ วิจิตร, 2540, หน้า 21) กล่าวว่า ทัศนคติมีส่วนประกอบสามส่วนด้วยกัน ได้แก่ ความรู้สึก (Feeling) ความคิด (Thought) และแนวโน้มในการกระทำต่อสิ่งแวดล้อม (Predisposition to act toward some aspect to his environment) คำว่า “ความรู้สึก” ในที่นี้ได้แก่ สภาพอารมณ์ “ความคิด” หมายถึง ความคิดความเข้าใจหรือความรู้ ส่วน “แนวโน้มในการกระทำ” ก็คือส่วนที่วัดด้วยพฤติกรรมที่ แสดงออกมา

### 2.2.3 การเกิดทัศนคติ

การเกิดทัศนคติโดยทั่วไปนั้น คือ ทัศนคติเกิดจากการเรียนรู้ ซึ่งขั้นตอนหรือกระบวนการเรียนรู้นั้นแตกต่างกันแล้วแต่ชนิด ลักษณะของทัศนคติ รวมทั้งขึ้นอยู่กับบุคคลและสิ่งแวดล้อมด้วย (ประภาเพ็ญ สุวรรณ, 2526, หน้า 91, อ้างถึงใน บุญบา ภูสกุล, 2537, หน้า 27) โดยแหล่งของทัศนคตินั้นมีอยู่มากมาย แต่สามารถยกตัวอย่างแหล่งที่สำคัญได้ดังนี้

2.2.3.1 ประสบการณ์เฉพาะอย่าง (Specific Experiences) การมีประสบการณ์เฉพาะอย่างกับสิ่งที่เกี่ยวข้องกับทัศนคตินั้น ทำให้เราเรียนรู้ถึงทัศนคติที่มีต่อสิ่งนั้นได้ เช่น ถ้าเรามีประสบการณ์ที่ดีในการติดต่อกับบุคคลหนึ่ง เราก็จะมีความรู้สึกชอบบุคคลนั้น เป็นต้น และในบางครั้งแม้ว่าจะมีประสบการณ์ที่ดีหรือไม่ดีก็ตามเพียงครั้งเดียว ก็อาจมีผลต่อทัศนคติของบุคคลได้ และอาจเป็นไปได้ในทำนองที่รุนแรงได้ด้วย

2.2.3.2 การติดต่อสื่อสารกับบุคคลอื่น (Communication from Others) ทัศนคติหลายอย่างของบุคคลเกิดจากการผลของการติดต่อสื่อสารกับบุคคลอื่น โดยเฉพาะอย่างยิ่งจากการเรียนรู้ อย่าง ไม่เป็นทางการที่ได้รับจากครอบครัวในวัยเด็กหรือคำบอกเล่าของครูก็ตาม

2.2.3.3 สิ่งที่เป็นแบบอย่าง (Models) ทัศนคติบางอย่างถูกสร้างขึ้นมาจากการเลียนแบบจากบุคคลอื่น โดยเราจะมองเห็นว่าในสถานการณ์ใด ๆ นั้น บุคคลอื่นมีปฏิกิริยา มีการปฏิบัติตัวอย่างไร เราจึงนำสิ่งที่ได้เห็น ได้รับรู้มาจากการปฏิบัติของคนอื่นนั้นมาแปรเป็นทัศนคติ โดยเฉพาะอย่างยิ่งหากบุคคลนั้นเป็นคนที่เราให้ความเชื่อถืออยู่ก่อนแล้ว เราก็จะยิ่งเชื่อมั่นในทัศนคติที่เกิดขึ้นมากด้วย

2.2.3.4 องค์ประกอบที่เกี่ยวข้องกับสถาบัน (Institutional Factors) ทัศนคติของบุคคลหลายอย่างเกิดจากสถาบัน เช่น โรงเรียน สถานที่ประกอบพิธีทางศาสนา หน่วยงานต่าง ๆ เป็นต้น ซึ่งสถาบันเหล่านี้จะเป็นแหล่งที่มา และสิ่งที่ช่วยสนับสนุนให้เกิดทัศนคติบางอย่างได้

### 2.2.4 การวัดทัศนคติ

การวัดทัศนคติทำได้ไม่ถนัดนักเพราะสังเกตไม่ได้โดยตรงหากแต่เราพยากรณ์เอาจากการแสดงออกโดยการพูด หรือจากพฤติกรรมภายนอก

วิธีการวัดทัศนคติ อาจแยกได้เป็น 2 ประเภทใหญ่ ๆ ด้วยกัน คือ

ก. ใช้แบบทดสอบวัดทัศนคติโดยตรง ซึ่งมักเรียกกันว่า มาตรการส่วนวัดทัศนคติ (Attitude Scales) ที่นิยมใช้กันอย่างแพร่หลาย ได้แก่ แบบทดสอบวัดทัศนคติตามแบบของ เฮอร์สโตนและ ลิคเกิต ซึ่งมีวิธีการโดยย่อดังนี้

แบบทดสอบวัดทัศนคติของ เฮอร์สโตน (Thee Thurstone Method) หลักสำคัญของแบบทดสอบวัดทัศนคติของเฮอร์สโตนนั้น เป็นมาตราส่วน เริ่มต้นจากความรู้สึกชอบพึงพอใจมากที่สุด ฯลฯ ไปจนถึงไม่ชอบ ไม่พึงพอใจ ไม่เห็นด้วยมากที่สุด ซึ่งจากผลรวมของคะแนนจะบอกให้ทราบได้ว่า ผู้ถูกศึกษามีทัศนคติในเชิงบวกหรือลบต่อสิ่งที่เรากำลังศึกษานั้น

ข. ให้ผู้ถูกศึกษาตอบสนองอย่างเสรี (Free-response Method) วิธีนี้มีลักษณะที่ไม่เป็นทางการเหมือนการใช้แบบทดสอบ เหตุที่นักจิตวิทยาบางคนเลือกใช้วิธีนี้ โดยความเห็นว่าเป็นการให้ผู้ถูกศึกษาตอบคำถามตามแบบฟอร์มในแบบทดสอบหรือมาตราส่วนวัดทัศนคตินั้น ข้อดีของวิธีนี้ตามแนวคิดของนักจิตวิทยาบางคนก็คือ ในบางครั้งแบบทดสอบหรือแบบสอบถามได้ไม่ครอบคลุมในใจหรือทัศนคติในเรื่องนั้น ๆ ทั้งหมดของผู้ถูกศึกษา คนสองคนที่ได้คะแนนจากแบบทดสอบเท่ากัน อาจมีระดับความคิดความรู้สึกต่อสิ่งนั้น ๆ ต่างกันได้ จึงมีผู้คิดกันว่า น่าจะมีการวัดทัศนคติแบบให้ผู้ถูกศึกษาได้พูดได้ระบายออกมาตามใจชอบ ข้อมูลที่ได้นอกจากจะออกมาในรูปคำพูดและการกระทำแล้ว ผู้ศึกษายังได้เห็นสีหน้า ท่าทาง และน้ำเสียงของผู้ถูกศึกษาด้วย ซึ่งจะช่วยให้ผู้ศึกษาวินิจฉัยได้ละเอียดยิ่งขึ้น แต่คงได้กล่าวแล้วว่า การวัดทัศนคติวิธีนี้มีลักษณะไม่เป็นทางการ ดังนั้นถ้าเราต้องการให้ข้อมูลออกมาเป็นตัวเลขหรือระดับของทัศนคติที่แน่นอนเพื่อประโยชน์ทางการวิจัย ก็มักจะต้องเลือกใช้การวัดโดยมาตราส่วนหรือแบบทดสอบมากกว่า

### 2.2.5 การเปลี่ยนแปลงทัศนคติ

การเปลี่ยนแปลงทัศนคติต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่งของมนุษย์นั้น มีกระบวนการเปลี่ยนแปลงอยู่ 3 ระดับ คือ (จุมพล รอดคำดี อ้างถึงใน ภาวิ กรใจวัง, 2541, หน้า 24-25)

- การเปลี่ยนแปลงความคิด สิ่งที่จะทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวนี้ มาจากข้อมูลข่าวสารใหม่ ซึ่งอาจมาจากสื่อมวลชน และสื่อบุคคลอื่น ๆ

- การเปลี่ยนแปลงความรู้สึก การเปลี่ยนแปลงในระดับนี้มาจากประสบการณ์ หรือความประทับใจ หรือสิ่งที่ทำให้เกิดความสะเทือนใจ

- การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม เป็นการเปลี่ยนแปลงวิธีการดำเนินชีวิตในสังคม/นิสัยในสังคม ซึ่งมีผลต่อบุคคล ทำให้ต้องปรับพฤติกรรมเดิมเสียใหม่

ประเภทของทัศนคติ บุคคลสามารถแสดงทัศนคติออกได้ 3 ประเภทด้วยกัน คือ

1. ทัศนคติเชิงบวก เป็นทัศนคติที่ชักนำให้บุคคลแสดงออก มีความรู้สึกหรืออารมณ์จากสภาพจิตใจได้ตอบในด้านดีต่อบุคคลอื่น หรือเรื่องราวใดเรื่องราวหนึ่ง รวมทั้งหน่วยงานองค์กร สถาบัน และการดำเนินกิจการขององค์กรและอื่น ๆ โดยอาจจะบอกถึงความรู้สึกชอบหรือพอใจต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่ง



2. ทักษคติเชิงลบ คือ ทักษคติที่สร้างความรู้สึกลงไป ในทางเลื่อมเสีย ไม่ได้ได้รับความเชื่อถือหรือไว้วางใจ อาจมีความเคลือบแคลงระแวงสงสัย รวมทั้งเกลียดชังต่อบุคคลใดบุคคลหนึ่ง เรื่องราวหรือปัญหาใดปัญหาหนึ่ง หรือหน่วยงาน องค์กร สถาบัน และการดำเนินกิจการขององค์กรและอื่น ๆ โดยอาจจะเกิดความรู้สึกลงไม่ชอบหรือไม่พอใจต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่งหรือบุคคลใดบุคคลหนึ่ง

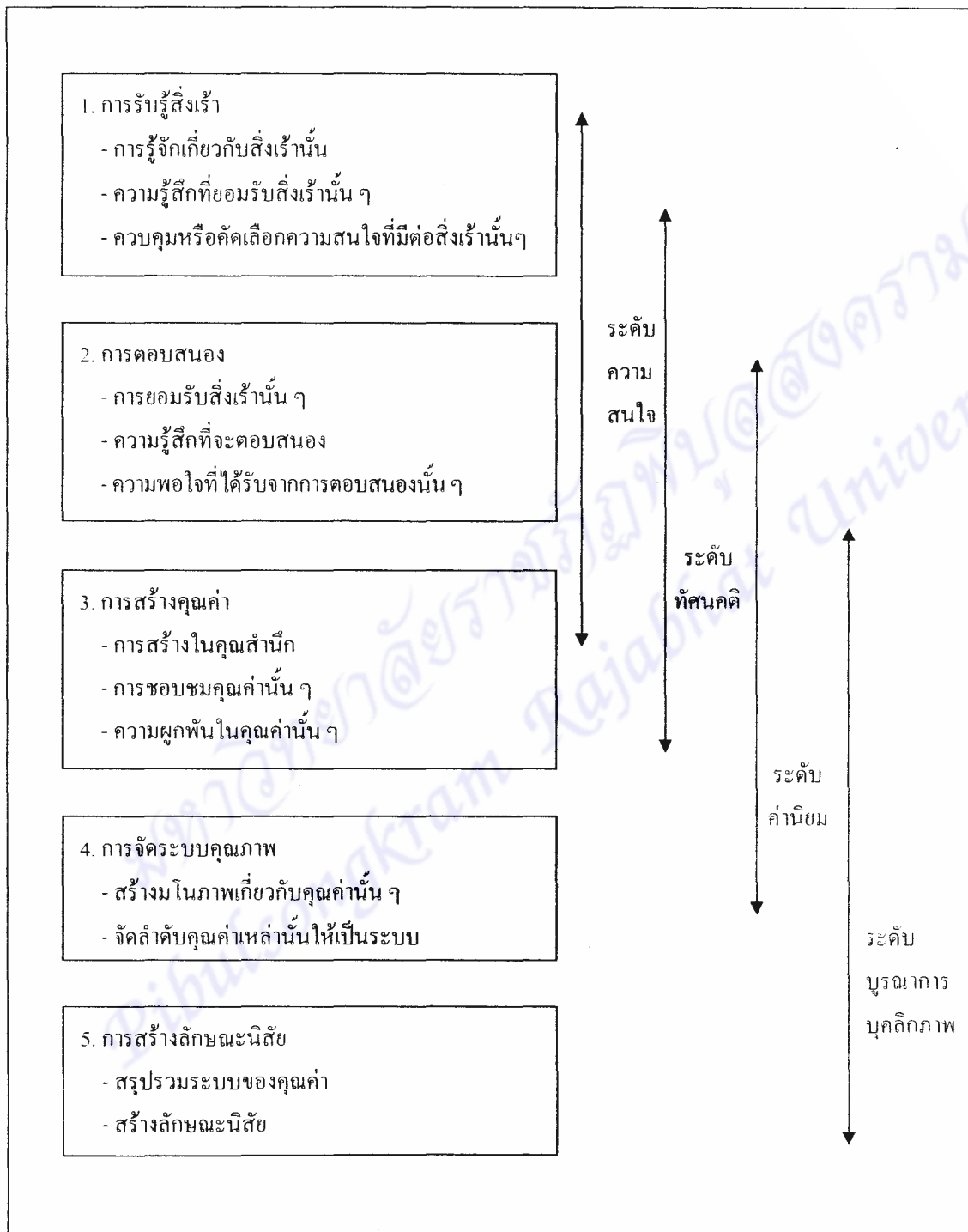
3. ทักษคติที่บุคคลไม่แสดงความคิดเห็นในเรื่องราว หรือปัญหาหนึ่งหรือต่อบุคคล หน่วยงาน องค์กร หรืออื่น ๆ โดยสิ้นเชิง

ทักษะคติทั้ง 3 ประเภทนี้ บุคคลอาจจะมีเพียงประเภทเดียวหรือหลายประเภทรวมกัน ก็ได้ ขึ้นอยู่กับความมั่นคงในเรื่องความเชื่อ ความรู้สึกนึกคิด หรือค่านิยมอื่น ๆ ที่มีต่อบุคคล สิ่งของ การกระทำหรือสถานการณ์

ความสัมพันธ์ระหว่างทักษะคติ ความเชื่อกับการรับรู้หรือจิตสำนึก อารมณ์ความรู้สึก และพฤติกรรมถึงแม้เราจะไม่สามารถรับรู้เกี่ยวกับทักษะคติหรือความเชื่อได้ด้วยประสาททั้งห้า แต่เราก็สามารถเรียนรู้ได้ด้วยการทำข้อสรุปจากวาจาหรือพฤติกรรมซึ่งเป็นสิ่งที่สังเกตได้ นักจิตวิทยาได้นำแนวคิดนี้ไปวิเคราะห์ทักษะคติและความเชื่อ และมีความเห็นว่า ทักษคติ ความเชื่อ การรู้ หรือจิตสำนึก อารมณ์ความรู้สึก และพฤติกรรมต่างก็สัมพันธ์กันไปแนวเดียวกัน อย่างไรก็ตาม ความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นมิได้เกิดในลักษณะหนึ่งต่อหนึ่ง นั่นคือ ความชอบหนึ่งอย่างหรือความไม่ชอบหนึ่งอย่างจะนำไปสู่พฤติกรรมหนึ่งอย่าง โดยปฏิกริยาทักษะคติและความเชื่อเสียก่อน และส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงด้านความรู้และสำนึกอารมณ์ความรู้สึกและพฤติกรรม

### 2.2.6 รูปแบบการพัฒนาทักษะคติ

บลูม และคณะ (Bloom et., 1971, หน้า 228 - 229) ได้เสนอว่าทักษะคติของบุคคลมีระดับและลำดับขั้นตอนรูปแบบของการพัฒนาความรู้สึกลงแผนภูมิ



ภาพที่ 1 รูปแบบของการพัฒนาการด้านความรู้สึกตามแนวความคิดของบลูมและคณะ  
ที่มา (Bloom et.al., 1971, หน้า 228 - 229)

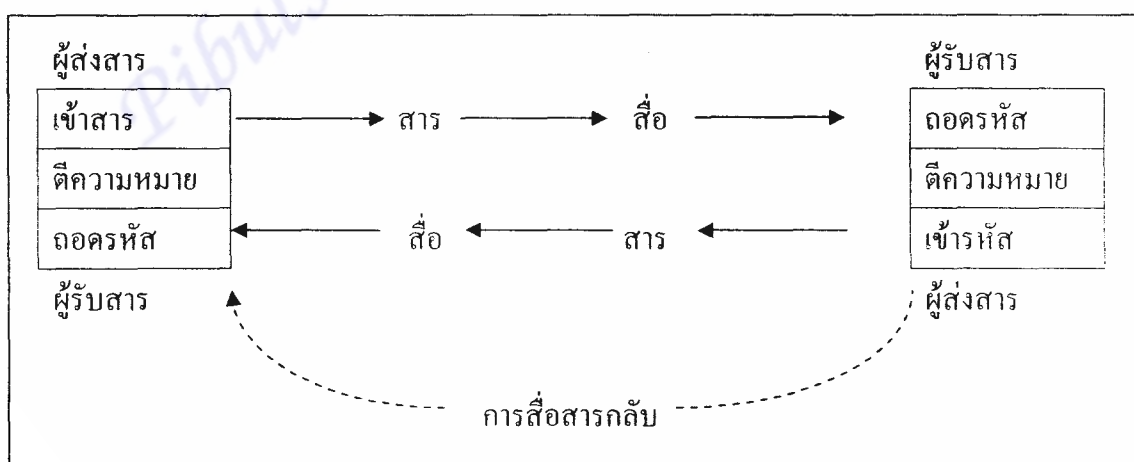
ทัศนคติมีความแตกต่างจากความคิดเห็นในบางประเด็นที่ว่า ทัศนคติเป็นความรู้สึกต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่งที่เกิดจากการเรียนรู้และประสบการณ์ มีลักษณะเจาะจง มีความคงทน แต่ความคิดเห็นเป็นความรู้สึกทั่วไป ไม่ต้องอาศัยการเรียนรู้และประสบการณ์มีการเปลี่ยนแปลงได้ง่ายกว่าทัศนคติ

### 2.3 แนวคิดกระบวนการสื่อสารแบบสองทาง (Two-way Communication Process)

ปรมะ สตะเวทิน (2533, หน้า 22) ได้กล่าวถึงการสื่อสารว่าเป็นกระบวนการที่มีลักษณะของการเคลื่อนไหวเปลี่ยนแปลงตลอดเวลาและต่อเนื่อง ซึ่งองค์ประกอบแต่ละองค์ประกอบของการสื่อสารมีความเกี่ยวข้องและมีผลกระทบซึ่งกันและกัน

กระบวนการสื่อสารแบบสองทาง เป็นการสื่อสารที่มีการสารกลับ (Feedback) คือ มีการโต้ตอบกันระหว่างผู้ส่งสารกับผู้รับสาร โดยปกติแล้วการสื่อสารของมนุษย์นั้นมักจะมีลักษณะเป็นการโต้ตอบกัน กล่าวคือ เมื่อมีผู้พูดก็มีผู้ฟัง ผู้ฟังรู้สึกอย่างไร ก็มีปฏิกิริยาตอบกลับมา แม้ว่าในการสื่อสารมวลชนจะมีการสื่อกลับที่ล่าช้า (Delayed Feedback) หรือ โอกาสที่ผู้ส่งสารจะทราบการสื่อสารกลับมีน้อยแต่มิได้หมายความว่า การสื่อสารกลับมิได้เกิดขึ้นหากผู้รับสารได้รับสารนั้นแล้วเกิดปฏิกิริยาอย่างใดอย่างหนึ่ง วิธีการวิจัยต่าง ๆ ทางด้านพฤติกรรมศาสตร์และสังคมศาสตร์ เช่น การสำรวจประชามติ การสำรวจพฤติกรรมผู้บริโภค การวิจัยตลาด การสำรวจความนิยมรายการวิทยุและโทรทัศน์ สามารถที่จะเพิ่มโอกาสของผู้ส่งสารในอันที่จะทราบการสื่อสารกลับของผู้รับสารได้

กระบวนการสื่อสารแบบสองทาง สามารถเขียนเป็นแบบจำลองได้ดังนี้



ภาพที่ 2 แสดงแบบจำลองกระบวนการสื่อสารแบบสองทาง

ที่มา (ปรมะ สตะเวทิน, 2533, หน้า 22)

จากแบบจำลองกระบวนการการสื่อสารแบบสองทางข้างต้น จะเห็นได้ว่าผู้ทำการสื่อสารทั้งสองฝ่าย เป็นทั้งผู้ส่งสารและผู้รับสาร กล่าวคือในขณะที่หนึ่งบุคคลทำหน้าที่เป็นผู้ส่งสาร (ขณะที่ส่งสาร) และในขณะที่หนึ่งบุคคล ก็ทำหน้าที่เป็นผู้รับสาร (ขณะที่รับสาร)

ในการสื่อสารแต่ละคนจะต้องทำหน้าที่เข้ารหัส (Encoding) เมื่อทำหน้าที่เป็นผู้ส่งสาร และทำการถอดรหัส (Decoding) และตีความหมาย (Interpreting) สารของอีกฝ่ายหนึ่งเมื่อทำหน้าที่เป็นผู้รับสาร

ในกระบวนการสื่อสารแบบสองทางนี้ยังคงมีองค์ประกอบ 4 องค์ประกอบ กล่าวคือ ผู้ส่งสาร สาร สื่อ และผู้รับสาร การสื่อสารกลับ (Feedback) เป็นเพียงแต่กระบวนการตอบกลับ (Return Process) การสื่อสารกลับเป็นเพียงแต่การแสดงให้เห็นลักษณะของการโต้ตอบกันเป็นแต่เพียงตัวแสดงการสื่อสารทางที่สอง (คือการสื่อสารจากผู้รับสารมายังผู้ส่งสาร) ซึ่งมีผู้ส่งสาร สาร สื่อ และผู้รับสาร เป็นองค์ประกอบเช่นเดียวกับการสื่อสารจากผู้ส่งสาร ไปยังผู้รับสาร การสื่อสารกลับจึงเป็นแต่เพียงตัวอธิบายให้เห็นถึงการสื่อสารแบบสองทางเท่านั้น

ข้อควรคำนึงถึงในการพิจารณากระบวนการสื่อสารก็คือ เมื่อเรากล่าวว่าใครเป็นผู้ส่งสารหรือใครเป็นผู้รับสาร เช่นกล่าวว่า สมศักดิ์เป็นผู้ส่งสาร สมศรีเป็นผู้รับสาร ก็หมายความว่าเราหยุดกระบวนการการสื่อสาร หยุดลักษณะการเคลื่อนไหว (Dynamic) ของกระบวนการ เพื่อต้องการพิจารณาบทบาทของสมศักดิ์ในฐานะของผู้ส่งสาร และสมศรีในฐานะของผู้รับสารเท่านั้น โดยแท้จริงแล้วทั้งสมศักดิ์และสมศรีเป็นทั้งผู้ส่งสารและผู้รับสารในกระบวนการ การสื่อสาร

การสื่อสารกลับ (Feedback) คือ ปฏิกิริยา (Reaction) ของผู้รับสารที่แสดงตอบสนองต่อสารของผู้ส่งสาร

### 2.3.1 ประโยชน์ของการสื่อสารกลับ

ประโยชน์ของการสื่อสารกลับ มีด้วยกัน 2 ประการ คือ

2.3.1.1 ทำให้ผู้ส่งสารทราบผลของการสื่อสารว่าบรรลุวัตถุประสงค์ของตนหรือไม่ เพียงใด ผู้รับสารตีความหมายตรงกับความหมายที่ผู้ส่งสารตั้งใจ (Intended Meaning) หรือไม่

2.3.1.2 ควบคุมพฤติกรรมกรรมการสื่อสารในเวลาต่อมาของผู้ส่งสาร กล่าวคือ ผู้ส่งสารสามารถใช้การสื่อสารกลับเพื่อปรับปรุง ดัดแปลง แก้ไข หรือคงไว้ซึ่งเนื้อหาสาระ และวิธีการในการสื่อสารของตน

### 2.3.2 ประเภทของการสื่อสารกลับ

แบ่งออกเป็น 2 ประเภท ตามความเร็วหรือช้าของการรับทราบการสื่อสารกลับนั้น

2.3.2.1 การสื่อสารกลับทันทีทันใด (Immediate Feedback) คือ การสื่อสารกลับที่มีผู้ส่งสารสามารถทราบปฏิกิริยาของผู้รับสารได้รวดเร็ว เช่น ในการพูดคุยที่เห็นหน้าค่าตากันหรือไม่เห็นหน้ากันระหว่างคน 2 คน ผู้ส่งสารสามารถรับทราบการสื่อสารกลับได้ทันที ทั้งจากคำพูดได้ตอบ น้ำเสียง และกิริยาท่าทางของผู้รับสาร

2.3.2.2 การสื่อสารกลับที่ล่าช้า (Delayed Feedback) คือ การสื่อสารกลับที่ผู้ส่งสารสามารถทราบปฏิกิริยาของผู้รับสารได้ช้า เช่น จดหมายจากผู้อ่านถึงบรรณาธิการหนังสือพิมพ์ จดหมายถึง ผู้จัดรายการวิทยุหรือโทรทัศน์ ความคิดเห็นของประชาชนในการสำรวจประชามติ เป็นต้น

### 2.3.3 ชนิดของการสื่อสารกลับ

ปฏิกิริยาของผู้รับสารที่มีต่อสารของผู้ส่งสารนั้น แบ่งออกเป็น 2 ชนิด ตามลักษณะของผลที่เกิดขึ้นจากการสื่อสาร

2.3.3.1 การสื่อสารกลับชนิดบวก (Positive Feedback) คือ การสื่อสารกลับที่ทำให้ผู้ส่งสารพอใจในผลของการสื่อสาร เช่น เราทำโฆษณาสินค้าผ่านสื่อมวลชนไปแล้ว ปรากฏว่า มีผู้ซื้อสินค้าเพิ่มขึ้น

2.3.3.2 การสื่อสารกลับเชิงลบ (Negative Feedback) คือ การสื่อสารกลับที่ทำให้ผู้ส่งสารไม่พอใจในผลของการสื่อสาร เช่น เราชวนคนบางคนคุยด้วย แต่เขาไม่ยอมที่จะคุยกับเรา

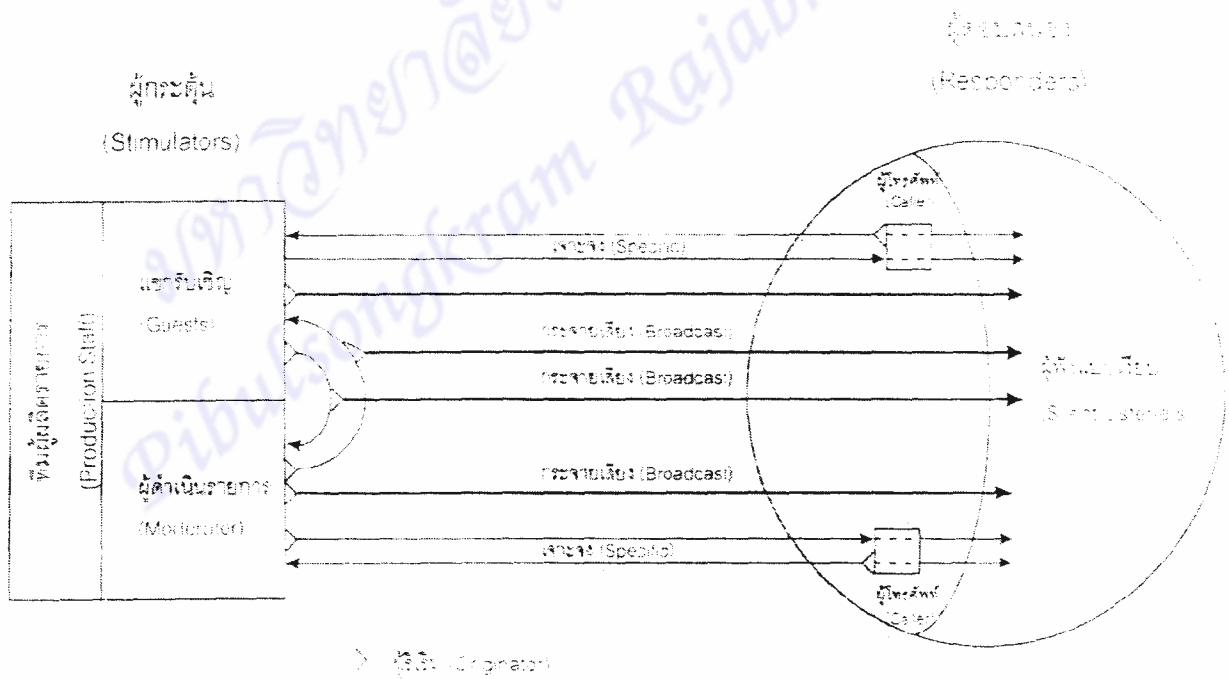
Schramm (1960. หน้า 102) กล่าวถึง กระบวนการสื่อสารที่มีการโต้ตอบกันกลับไปกลับมาว่า มีประโยชน์ 2 ประการ คือ ทำให้ผู้ส่งสารทราบผลของการสื่อสารว่าบรรลุวัตถุประสงค์ของตนหรือไม่ เพียงใด และผู้รับสารตีความหมายตรงกับผู้รับสารตั้งใจไว้หรือไม่ และทำให้เกิดความควบคุมพฤติกรรมสื่อสารในเวลาต่อมาของผู้ส่งสาร กล่าวคือ ผู้ส่งสารสามารถใช้การสื่อสารกลับเพื่อปรับปรุง ดัดแปลง แก้ไข หรือคงไว้ซึ่งเนื้อหาสาระและวิธีการในการสื่อสารของตน

ซึ่งระบบการติดต่อสื่อสารแบบสองทางนี้ จะสามารถทำให้การติดต่อสื่อสารของบุคคลและการดำเนินงานขององค์กรเป็นไปได้อย่างมีประสิทธิภาพ

การสื่อสารแบบสองทางในปัจจุบัน สื่อสมัยใหม่ได้มีบทบาทกับการสื่อสารแบบสองทาง ซึ่งผู้ที่เข้ามามีส่วนร่วมทำการสื่อสารนั้นต่างทำหน้าที่เป็นทั้งผู้ส่งสารและผู้รับสาร อันเกิดมาจากความเจริญก้าวหน้าทางเทคโนโลยีของสังคมปัจจุบัน อย่างไรก็ตาม การสื่อสารไม่ว่าชนิดใดก็ตาม

จะมีปฏิสัมพันธ์กันผ่านสารซึ่งในการสื่อสารทุกชนิดสามารถแบ่งออกได้เป็น 2 ระดับ คือ บุคคลกับบุคคล และการสื่อมวลชน การสื่อสารส่วนบุคคลนั้นสามารถกลายเป็นการสื่อสารมวลชนได้เมื่อรูปแบบของสารได้มีปฏิสัมพันธ์ท่ามกลางกลุ่มคน

เมื่อได้วิเคราะห์กระบวนการดังกล่าวแล้วพบว่า ในกรณีของการโทรศัพท์เข้ามาในรายการวิทยุ (Call-Radio) จะเป็นปฏิสัมพันธ์ของการสื่อสารระหว่างบุคคล ซึ่งเผยแพร่ไปยังสาธารณชนโดยการกระจายเสียง (Broadcasting) ทั้งนี้ กระบวนการสื่อสารของการโทรศัพท์เข้ามาในรายการวิทยุนั้นจะเป็นการประกอบด้วยช่องทางการสื่อสารส่วนบุคคลคือโทรศัพท์กับช่องทางการสื่อสารมวลชนคือวิทยุ ซึ่งสามารถเขียนเป็นแบบจำลองการประสานระหว่าง การกระตุ้น – การตอบสนองในการโทรศัพท์ (The Stimulus-Response-Call – in Bridge) (ภาพที่ 3) เป็นแบบจำลองที่เน้นบทบาทที่พัฒนาในระบบการสื่อสารและเป็นการศึกษาการโทรศัพท์เข้ามาในรายการวิทยุที่เน้นบทบาทของผู้ดำเนินรายการ (Moderator) บทบาทของแขกรับเชิญ (Guest) และบทบาทของผู้โทรศัพท์เข้ามา (Caller)



ภาพที่ 3 แบบจำลองแสดงการประสานระหว่างการกระตุ้น-การตอบสนองในการโทรศัพท์

เข้าร่วมในรายการวิทยุ (The Stimulus – Response Call – in Bridge)

ที่มา (Schramm, 1960 อ้างถึงใน พิษญา รัตนพล, 2540, หน้า 18)

รูปแบบของการโทรศัพท์เข้ามาในรายการวิทยุมี 2 รูปแบบ

1. ผู้โทรศัพท์ – ผู้ดำเนินรายการ
2. ผู้โทรศัพท์ – ผู้ดำเนินรายการ และแขกรับเชิญ

ทางด้านกรกระตุ้น (The Stimulus Side) นั้น จะประกอบด้วย ผู้ดำเนินรายการ และแขกรับเชิญ ซึ่งบทบาทของผู้ดำเนินรายการจะเสมือนคนเฝ้าประตู (Gatekeeper) ในระบบการผลิตรายการวิทยุแบบการมีโทรศัพท์เข้ามาในรายการจะก่อให้เกิดผลที่ปรากฏชัดเจน (Manifest Consequences) และผลที่แอบแฝงไว้ (Latent Consequences) ซึ่งมีทั้งทางด้านบวกและด้านลบต่อระบบสังคมและผู้ร่วมรายการอื่น ๆ ด้วย ส่วนทางด้านกรตอบสนอง (The Response Side) ก็จะประกอบด้วยผู้โทรศัพท์เข้ามา (Caller) ซึ่งจะมีพฤติกรรมกรสื่อสารแบบมีส่วนร่วม (Active) และผู้ที่ไม่ได้โทรศัพท์เข้ามาในรายการ (Silent Listeners) ที่จะมีพฤติกรรมกรสื่อสารแบบไม่มีส่วนร่วม (Passive) (Norma Ellen Verway, 1990, หน้า 189)

## 2.4 แนวคิดกรมีส่วนร่วม (Participation Communication)

กาญจนา แก้วเทพ (2543, หน้า 21) กล่าวถึงที่มาของแนวคิดกรมีส่วนร่วมว่า เกิดขึ้นในยุคสมัยของกรีก พลเมืองของรัฐกรีก สามารถเข้าไปมีส่วนร่วมได้โดยตรง ในการตัดสินใจประเด็นสาธารณะทุกเรื่อง ด้วยการเปิดอภิปรายชี้แจงข้อมูล รวมทั้งกรตัดสินใจออกสิทธิลงคะแนนเสียง แต่เมื่อโครงสร้างของสังคมมีขนาดใหญ่ขึ้น จึงต้องมีรูปแบบของการผ่านตัวแทนให้ไปดำเนินการแทน แต่ในทางปฏิบัติผู้แทนอาจไม่ปฏิบัติตามความต้องการของประชาชนได้ทั้งหมด เพราะโครงสร้างการปกครองที่ซับซ้อนขึ้น และขาดกลไกการตรวจสอบ จึงเกิดแนวคิดเกี่ยวกับเรื่องประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม (Participatory democracy) โดยเห็นพ้องให้ทุกฝ่ายหันหน้าเข้าหากัน และร่วมกันกำหนดทิศทางในการพัฒนารวมทั้งร่วมกันรับผิดชอบในการทำให้เกิดผลลัพธ์ตามความต้องการของประชาชนในเชิงรูปธรรม

### 2.4.1 ความหมายของการมีส่วนร่วม

วิลเลียม เออร์วิน (William Erwin, 1976, หน้า 138 อ้างถึงใน สุรินทร์ คล้ายจินดา, 2530, หน้า 14) ให้ความหมายว่า กรมีส่วนร่วม คือ กรที่บุคคลเข้ามามีส่วนเกี่ยวข้องร่วมคิดร่วมตัดสินใจ ร่วมแก้ไขปัญหา ด้วยตนเองในการดำเนินงาน โดยเน้นกรมีส่วนร่วมอย่างแข็งขันในการใช้ความคิดสร้างสรรค์ร่วมกับการใช้วิทยากรอย่างชำนาญและเหมาะสม เพื่อแก้ไขปัญหา สนับสนุนให้สัมฤทธิ์ผลในการพัฒนาพร้อมกับติดตามงานขององค์กรและผู้ที่เกี่ยวข้อง

การมีส่วนร่วมของประชาชน คือ การที่ประชาชนหรือชุมชนพัฒนาขีดความสามารถของคนในการจัดการและควบคุมการใช้ และกระจายทรัพยากรและปัจจัยการผลิตที่มีอยู่ในสังคม เพื่อประโยชน์ต่อการดำรงชีพทางเศรษฐกิจและสังคม ตามความจำเป็นอย่างสมศักดิ์ศรีในฐานะสมาชิกสังคม ในการมีส่วนร่วมประชาชนได้มีพัฒนาการรับรู้และภูมิปัญญาซึ่งแสดงออกในรูปการตัดสินใจในการกำหนดชีวิตของคน อย่างเป็นตัวของตัวเอง

Dinis McQuail (1994, หน้า 109) บ่งบอกหน้าที่ของสื่อมวลชนตามทฤษฎีประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วมไว้ คือ

1. กลุ่ม องค์กร และชุมชนสามารถเป็นเจ้าของสื่อได้ หรืออย่างน้อยที่สุดก็มีสิทธิที่จะเข้าถึงสื่อได้ตามความต้องการของตน
2. สื่อมวลชนสายอาชีพไม่ควรผูกขาดการนำเสนอข้อมูลข่าวสารไว้เพียงฝ่ายเดียว
3. องค์กรสื่อและเนื้อหาของสื่อควรต้องอยู่เพื่อประชาชนและมีอิสระไม่ถูกควบคุมจากหน่วยงานของรัฐ หรือถูกครอบงำโดยหน่วยธุรกิจ
4. การเปิดโอกาสให้ผู้รับสารมีส่วนร่วมได้นั้นมักจะเป็นสื่อขนาดเล็ก โดยจะมีลักษณะของการปฏิสัมพันธ์ (Interactive) ได้ดีกว่าสื่อขนาดใหญ่

การมีส่วนร่วมของประชาชน จะนำมาซึ่งโอกาสที่ทำให้สมาชิกของชุมชนและสังคม สามารถเข้ามามีส่วนร่วม และมีอิทธิพลในกระบวนการพัฒนาและในการแบ่งสรรผลของการพัฒนาอย่างเป็นธรรม ซึ่งหมายถึง การเข้ามามีส่วนร่วมของประชาชนอย่างเท่าเทียมกันในประเด็นต่าง ๆ ดังนี้

1. การสนับสนุนกระบวนการพัฒนา
2. การแบ่งสรรผลประโยชน์จากการพัฒนาอย่างเป็นธรรม
3. การตัดสินใจในรูปของการกำหนดเป้าหมาย การวางนโยบาย การวางแผนและการปฏิบัติตามแผน ทั้งในการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม (Department of International Economic and Social Affairs. อ้างถึงใน บุญชัย เกิดปัญญาวัฒน์, 2528, หน้า 36)

สหประชาชาติ (อ้างถึงใน ลดาวัลย์ พอใจ, 2536) ได้ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมของประชาชนในฐานะที่เป็นกระบวนการในการพัฒนาไว้ว่า คือ การเข้าถึงอย่างกระตือรือร้น และมีพลังของประชาชนในระดับต่าง ๆ คือ

1. ในกระบวนการตัดสินใจ เพื่อกำหนดเป้าหมายของสังคมและการจัดสรรทรัพยากรในการให้บรรลุเป้าหมายนั้น
2. ในการปฏิบัติตามแผนการหรือโครงสร้างต่าง ๆ โดยสมัครใจ



นิรันดร์ จงวุฒิเวศย์ (2527, หน้า 26) กล่าวว่า การมีส่วนร่วม หมายถึง การเกี่ยวข้องกับด้านจิตใจและอารมณ์ (Mental and Emotional involvement) ของบุคคลหนึ่งในสภาพการณ์กลุ่ม (Group Situation) ซึ่งผลของความเกี่ยวข้องดังกล่าวเป็นเหตุเร้าใจให้กระทำการให้ (Contribution) บรรลุจุดมุ่งหมายของกลุ่มนั้นกับทั้งทำให้เกิดความรู้สึกรับผิดชอบกับกลุ่มดังกล่าวด้วย

แนวความคิดเกี่ยวกับการที่ประชาชนมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ ของชุมชนนั้นได้บังเกิดขึ้นกับชุมชนต่าง ๆ ทั่วโลก ซึ่งการมีส่วนร่วมเกิดจากแนวคิด 3 ประการ คือ (นิรันดร์ จงวุฒิเวศย์ อ้างถึงใน ทวีทอง หงษ์วิวัฒน์, 2527, หน้า 31)

1. ความสนใจและความห่วงกังวลร่วมกันของบุคคล ซึ่งกลายเป็นความสนใจและความห่วงกังวลร่วมกันของส่วนรวม
2. ความเคียดแค้นและความไม่พึงพอใจร่วมกันที่มีต่อสถานการณ์ ที่เป็นอยู่นั้นลงมือกระทำร่วมกัน
3. การตกลงใจร่วมกันที่จะเปลี่ยนแปลงกลุ่มหรือชุมชนไปในทิศทางที่ปรารถนา การตัดสินใจร่วมกันนี้ จะต้องรุนแรงมากพอที่จะทำให้เกิดความคิดริเริ่มกระทำที่สนองตอบความเห็นชอบของคนส่วนใหญ่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมนั้น

#### 2.4.2 เป้าหมายของการสื่อสารแบบมีส่วนร่วม

หากกล่าวเฉพาะในระดับของชุมชนแล้ว เป้าหมายของการสื่อสารแบบมีส่วนร่วม น่าจะมีดังต่อไปนี้

- 2.4.2.1 เพื่อกระตุ้นให้ชุมชนมองเห็นคุณค่าของตนเอง เช่น การนำเอาภูมิปัญญาของชาวบ้านมาเผยแพร่ในวงกว้าง
- 2.4.2.2 เพื่อสร้างความมั่นใจให้กับชาวบ้านที่เข้ามามีส่วนร่วมและเพื่อให้เห็นคุณค่า ความคิด และความเชื่อของเขา ตัวอย่างเช่น เมื่อมีการนำเอาแนวคิดเรื่องเศรษฐกิจแบบพอเพียงมาเผยแพร่ในวงกว้างและคนทั่วไปให้การยอมรับผ่านการแสดงทัศนะผ่านสื่อ (เป็น Feedback) ก็จะทำให้ชุมชนมีความมั่นใจในคุณค่าของตนเอง
- 2.4.2.3 เพื่อพิสูจน์ความเชื่อของชุมชนที่เคยคิดว่าตนเองไม่สามารถใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่ที่ซับซ้อนได้ การเข้าร่วมฝึกฝนอบรมการผลิตสื่อจะพิสูจน์ให้ชาวบ้านเห็นว่าพวกเขาสามารถจะใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่ได้หากมีโอกาส
- 2.4.2.4 เพื่อสร้างทักษะในการสร้างสื่อให้กับชุมชน เพื่อเป็นช่องทางที่ชุมชนจะส่งข่าวสารออกไปจากจุดยืน มุมมอง และทัศนะของตนเอง

2.4.2.5 เพื่อให้ชุมชนได้แสดงความรู้สึก ปัญหา วิธีการวิเคราะห์ปัญหา รวมทั้งวิธีการแก้ปัญหาจากทัศนะของชุมชน

2.4.2.6 ผลจากการสื่อสารของชุมชนที่อาจจะเกิดจากการริเริ่มของบางส่วนของชุมชน หรือจากชุมชนใดชุมชนหนึ่ง จะช่วยยกระดับความมีสติและความรับผิดชอบให้กับทั้งชุมชน หรือชุมชนอื่น ๆ เพื่อร่วมกันแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น ทั้งนี้เราต้องยอมรับว่า ผลจากการใช้กระบวนการทัศนคติพัฒนาแบบบนลงล่างนั้นไม่เพียงแต่จะไม่ได้ผลตามที่คาดหวังเอาไว้เท่านั้น หากทว่ายังทิ้งร่องรอยแห่งความสูญเสียในเชิงภูมิปัญญาและวัฒนธรรมเอาไว้ด้วย กล่าวคือ ชาวบ้านจะเกิดวัฒนธรรมแห่งการพึ่งพา การรอคอยความช่วยเหลือจากภายนอก และไม่เชื่อมั่นว่าตนเองจะแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ได้ด้วยความสามารถของตนเอง

2.4.2.7 เนื่องจากเนื้อหาของการสื่อสารชุมชนเน้นเรื่องราวที่มีสาระประโยชน์ต่อชีวิตของชุมชนเอง ดังนั้นสื่อประเภทนี้จึงช่วยเพิ่มสัดส่วนของการสร้างสื่อที่มีสาระให้กับชุมชนให้มีปริมาณเพิ่มมากขึ้น เพื่อถ่วงดุลกับการสื่อสารที่มุ่งเน้นแต่ความบันเทิงและการหลีกเลี่ยงปัญหา (Escapist) ที่สื่อจากภายนอกอึดฉึกเข้าไปในชุมชน

### 2.4.3 ระดับการมีส่วนร่วม

เนื่องจากการมีส่วนร่วมในการสื่อสารของชุมชนนั้น กระทำได้ในหลายระดับและได้มีนักวิชาการหลายท่านจัดแบ่งระดับการมีส่วนร่วมเอาไว้หลาย ๆ แบบ ในที่นี้จะขอจัดแบ่งระดับการมีส่วนร่วมของชุมชนเอาไว้ 3 ระดับ โดยเรียงลำดับจากระดับที่น้อยที่สุดไปจนถึงมากที่สุด ดังนี้

#### 2.4.3.1 การมีส่วนร่วมในฐานะผู้รับสาร / ผู้ใช้สาร

เป็นขั้นตอนของการมีส่วนร่วมในระดับล่างที่สุด กล่าวคือ ในกระบวนการสื่อสารตั้งแต่ต้นยังอยู่ในการกำหนดของผู้ส่งสาร ไม่ว่าจะเป็นการเลือกประเด็นเนื้อหา การเลือกวิธีการนำเสนอ ไปจนกระทั่งการเลือกช่องทางสื่อที่จะใช้เผยแพร่ และผู้รับสารก็ยังคงมีฐานะเป็นเพียง ผู้รับสารแต่เพียงอย่างเดียว อย่างไรก็ตามสิ่งที่อาจจะเปลี่ยนแปลงไปสำหรับฐานะของผู้รับสารในการสื่อสารชุมชนแบบมีส่วนร่วมก็คือ

2.4.3.1.1 ต้องมีการขยายแนวคิดของผู้รับสารให้ตระหนักถึงสิทธิที่จะรู้ของตน (right to know / right to be informed) และนอกจากนั้นสิทธินี้ยังขยายไปถึงสิทธิที่จะบอกเล่าข้อมูลข่าวสารของตนต่อสาธารณะด้วย (right to inform)

2.4.3.1.2 จะต้องสร้างหลักประกันในการมีส่วนร่วมของผู้รับสารทั้งในช่วงขาเข้า (input) และช่วงขาออก (output) เช่น ในช่วงนำเข้าข้อมูล จะต้องมีการสำรวจว่ามีช่องทางข่าวสารอะไรบ้าง สำหรับชุมชนโอกาสในการเข้าถึงเป็นอย่างไร เนื้อหาของข่าวสารนั้นเกี่ยวข้องกับ

กับชุมชนหรือเปล่า และมีรูปแบบการนำเสนอในลักษณะอย่างไร (ตามเกณฑ์ของการสื่อสารชุมชนที่ได้กล่าวข้างต้น) ในช่วงของการส่งข้อมูลจากชุมชนก็เช่นกัน

2.4.3.1.3 ปัจจัยสำคัญของการมีส่วนร่วมในฐานะผู้รับสาร ก็คือ ช่องทางข่าวสาร (channel) โดยเฉพาะอย่างยิ่งในบางช่วงเวลาที่เป็นช่วงระยะเวลาสำคัญของชุมชน ตัวอย่างเช่น เมื่อมีการณิรัฐมนตรีสัญจรหรือการทำประชาพิจารณ์ในต่างจังหวัด และมีการถ่ายทอดรายการดังกล่าวผ่านสื่อมวลชนจะต้องมีการสำรวจว่าช่องทางอะไรบ้างที่ประชาชนในบริเวณดังกล่าวจะได้รับ - ส่งข่าวสารอย่างทั่วถึง ในกรณีเช่นนี้ มาตรการการเพิ่มช่องทางการสื่อสาร (addition of channel) เป็นสิ่งที่จำเป็น

#### 2.4.3.2 การมีส่วนร่วมในฐานะผู้ส่ง / ผู้ผลิต / ผู้ร่วมผลิต / ผู้ร่วมแสดง

เป็นขั้นตอนของการมีส่วนร่วมในระดับที่สูงขึ้นมาและจำเป็นต้องสร้างเงื่อนไขใหม่ ๆ เพิ่มเติม หรือต้องมีการปฏิรูปเปลี่ยนแปลงโครงสร้างเก่า ๆ ที่มีอยู่ การเข้ามามีส่วนร่วมในฐานะผู้ผลิตหรือผู้ร่วมผลิตเท่านั้น ยังแบ่งออกได้เป็นหลายขั้นตอนตามหลักแนวคิดของการผลิตสื่อ คือ

2.4.3.2.1 ขั้นตอนการผลิต (Pre-production stage) อันได้แก่ ขั้นตอนการเตรียมการผลิตสื่อ กิจกรรมในขั้นตอนนี้จะประกอบด้วย การเลือกประเด็นหัวข้อ การเลือกแง่มุมที่จะนำเสนอการรวบรวมข้อเท็จจริงที่จะนำมาใช้เป็นวัตถุดิบ การเขียนบทแบบต่าง ๆ การคัดเลือกฉากและตัวแสดง ฯลฯ

2.4.3.2.2 ขั้นการผลิต (Production stage) ได้แก่ ขั้นตอนของการลงมือผลิต เช่น การเข้าห้องจัดรายการในกรณีของวิทยุ การลงมือถ่ายทำในกรณีของวิดีโอ โทรทัศน์ ภาพยนตร์ ฯลฯ

2.4.3.2.3 ขั้นหลังการผลิต (Post-production stage) ได้แก่ ขั้นตอนหลังการถ่ายทำเสร็จแล้ว ก็ต้องมีการตัดต่อ การอัดเสียงประกอบ การเพิ่มเติมด้านเทคนิคต่าง ๆ ฯลฯ

ชุมชนอาจจะเข้ามามีส่วนร่วมในการผลิตขั้นตอนใดขั้นตอนหนึ่ง ซึ่งแต่ละขั้นตอนอาจจะต้องมีการสร้างเงื่อนไขใหม่ ๆ เช่น หากต้องการให้ชาวบ้านเข้ามามีส่วนร่วมในขั้นตอนการผลิต ก็จำเป็นต้องมีการอบรมให้ชาวบ้านเรียนรู้การใช้อุปกรณ์เสียก่อน อย่างไรก็ตามจะเป็นการดียิ่งที่จะเปิดโอกาสให้ชาวบ้านได้เข้ามามีส่วนร่วมให้มากที่สุด ในลักษณะการร่วมคิด ร่วมวางแผน ร่วมดำเนินการระหว่างนักสื่อสารมวลชนกับชุมชน แม้ว่าชาวบ้านอาจจะไม่มีเวลาที่จะมาเรียนรู้การใช้อุปกรณ์เครื่องมือได้อย่างชำนาญจนถึงขั้นการลงมือผลิตได้ด้วยตัวเองก็ตาม อันที่จริงการใช้เครื่องมือชิ้นนั้นเป็นเพียงส่วนหนึ่งเท่านั้นของการมีส่วนร่วม ซึ่งชาวบ้านอาจจะ

ไม่จำเป็นต้องลงมือใช้เครื่องมือเอง แต่ก็สามารถจะเข้าร่วมได้อย่างเต็มที่ เช่น ในขั้นตอนก่อนการผลิต การให้ชาวบ้านเป็นคนเลือกประเด็น วิธีการที่จะนำเสนอ เลือกหาสถานที่ที่จะใช้เป็นฉากถ่ายทำ และหลังจากที่ถ่ายทำออกมาแล้วก็นำมาฉายให้ชาวบ้านชมก่อน เพื่อแสดงความคิดเห็นพูดคุยและเปลี่ยนทัศนะกัน

สำหรับในขั้นตอนหลังการผลิตนั้นก็นับว่ามีความสำคัญอย่างยิ่ง เพราะการตัดต่อเทปเสียงหรือเทปโทรทัศน์นั้นมีความสำคัญในการถ่ายทอดความหมายออกไป ในขั้นตอนนี้อาจจะใช้รูปแบบการทำงานตัดต่อร่วมกันระหว่างนักสื่อสารมวลชนกับชาวบ้าน หรือหลังจากที่นักสื่อสารมวลชนตัดต่อเสร็จเรียบร้อยแล้ว ก็นำไปให้ชาวบ้านดูเพื่อรับฟังความคิดเห็นแล้วนำมาปรับปรุงแก้ไข

นอกเหนือจากความจำเป็นในการสร้างเงื่อนไขใหม่ ๆ เช่น การฝึกอบรมด้านการใช้เครื่องมือการผลิตแก่ชาวบ้านแล้ว การเปิดโอกาสให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในระดับการผลิตนี้ยังต้องการเปลี่ยนแปลงปฏิรูปเงื่อนไขเก่า ๆ บางประการอีกด้วย เช่น การปฏิรูปองค์กรสื่อสารมวลชนและวิธีการทำงานของนักสื่อสารมวลชน

#### 2.4.3.3 การมีส่วนร่วมในฐานะผู้วางแผนและกำหนดนโยบาย

การมีส่วนร่วมในฐานะผู้วางแผนและกำหนดนโยบายนั้น ถือเป็นรูปแบบสูงสุดของการมีส่วนร่วม และคงที่จะได้สังเกตเห็นว่า ยิ่งระดับของการมีส่วนร่วมสูงขึ้นมากเท่าใด สัดส่วนของชุมชนที่จะเข้ามามีส่วนร่วมได้ก็จะเล็กลง กล่าวคือ ในระดับของผู้รับสาร คนในชุมชนทุกคนสามารถมีส่วนร่วมได้ แต่เมื่อขึ้นมาถึงขั้นการผลิต ก็อาจจะมีคนบางกลุ่มในชุมชนเท่านั้นที่จะเข้ามามีส่วนร่วมจนกระทั่งถึงขั้นตอนสุดท้ายคือ ระดับการวางแผนและนโยบายนี้ ก็ยังมีตัวแทนบางคนเท่านั้นจากชุมชนที่จะเข้ามาดำเนินกิจกรรมในระดับนี้

การมีส่วนร่วมในฐานะผู้วางแผนและกำหนดนโยบายการใช้สื่อของชุมชนนั้น หมายถึง การวางแผนและนโยบายดำเนินการใช้สื่อที่รวมเอาชุมชนเข้ามาอยู่ในโครงสร้างการสื่อสารของชุมชน กล่าวในระดับกว้างอาจจะหมายถึงการวางแผนและกำหนดนโยบายของการสื่อสารทุกประเภทที่มีอยู่ในชุมชนไม่ว่าจะเป็นสื่อประเภทใด เช่น สื่อมวลชน (วิทยุ หนังสือพิมพ์ หมู่บ้าน) สื่อเฉพาะกิจ (วิดีโอ โปสเตอร์ หอกระจายข่าว เสียงตามสาย) สื่อประเพณี รวมทั้งสื่อบุคคล การวางแผนนั้นจะเป็นการสร้างเชื่อมโยงระหว่างสื่อแต่ละประเภทเพื่อให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุดในการใช้

ไพรัตน์ เดชะรินทร์ (2527, หน้า 25 - 26) กล่าวว่า นโยบายการมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนา หมายถึง กระบวนการที่รัฐบาลทำการส่งเสริม ชักนำ สนับสนุน และสร้างโอกาสให้

ประชาชนในชุมชนในรูปแบบบุคคล กลุ่มชน ชมรม สมาคม มูลนิธิ และองค์การอาสาสมัคร รูปแบบต่าง ๆ ให้เข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินงานเรื่องใดเรื่องหนึ่ง หรือหลายเรื่องร่วมกันในเรื่องต่อไปนี้อย่างบรรลุตามวัตถุประสงค์และนโยบายการพัฒนาที่กำหนดไว้ คือ

1. ร่วมทำการศึกษา ค้นคว้า ปัญหาและสาเหตุของปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชน รวมถึงลดจนความต้องการของชุมชน
2. ร่วมคิดหาและสร้างรูปแบบ และวิธีการพัฒนาเพื่อแก้ไขและลดปัญหาของชุมชน หรือเพื่อสร้างสรรค์สิ่งใหม่ที่เป็นประโยชน์ต่อชุมชน หรือสนองความต้องการของชุมชน
3. ร่วมวางแผนนโยบาย หรือแผนงาน หรือโครงการ หรือกิจกรรม เพื่อจัดและแก้ไขปัญหา และสนองความต้องการของชุมชน
4. ร่วมตัดสินใจการใช้ทรัพยากรที่มีจำกัดให้เกิดประโยชน์ต่อส่วนรวม
5. ร่วมจัดหรือปรับปรุงระบบการบริหารงานพัฒนาให้มีประสิทธิผล
6. ร่วมการลงทุนในกิจกรรมโครงการของชุมชนตามขีดความสามารถของตนเอง และหน่วยงาน
7. ร่วมปฏิบัติตามนโยบาย แผนงาน โครงการและกิจกรรมให้บรรลุตามเป้าหมายที่ วางไว้
8. ร่วมควบคุม ติดตาม ประเมินผล และร่วมบำรุงรักษาโครงการ และกิจกรรมที่ได้ทำไว้ ทั้งโดยเอกชน และรัฐบาลที่ใช้ประโยชน์ได้ตลอดไป

แบบอย่างของผู้มีส่วนร่วม มี 3 แบบ ดังนี้

1. เป็นผู้กระทำการ คือ ผู้ก่อให้เกิดกิจกรรมโดยตรง
2. เป็นผู้รับผลการกระทำ คือ ได้รับผลจากกิจกรรมโดยตรง
3. เป็นสาธารณชนทั่วไป คือ ประชาชนทั่วไปที่ไม่ได้มีส่วนเกี่ยวข้องโดยตรง แต่มีความสำคัญต่อการมีส่วนร่วมในกิจกรรม

ระดับของการมีส่วนร่วมของประชาชน : สมฤดี นิโครวัฒน์ยิ่งยง (2537, หน้า 10) เสนอว่าการให้ประชาชนมีส่วนร่วมกับโครงการพัฒนาต่าง ๆ สามารถแบ่งเป็นลำดับไว้ดังนี้

1. การโน้มน้าวจิตใจ เพื่อเปลี่ยนแปลงทัศนคติของประชาชน ไม่ได้ให้ประชาชนเข้าร่วมในการวางแผนหรือในกระบวนการตัดสินใจ
2. การให้การศึกษา การให้ข้อมูลข่าวสาร เพื่อสร้างความเข้าใจในโครงการ
3. การรับฟังความคิดเห็นของประชาชน เจ้าหน้าที่แจ้งจุดยืนของตนในโครงการนั้น ๆ ให้ประชาชนทราบ และขอให้ประชาชนแสดงความคิดเห็นต่อประเด็นนั้น ๆ
4. การปรึกษาหารือทั้งฝ่ายเจ้าหน้าที่ และประชาชนหันมาปรึกษาหารือกัน

5. การร่วมมือกัน ประชาชนมีตัวแทนอยู่ในคณะกรรมการและมีสิทธิออกเสียง ขันการตัดสินใจ ประเด็นจะต้องเข้าใจได้โดยตัวแทนประชาชนจากพื้นที่นั้น ๆ

6. การมอบหมายอำนาจหน้าที่ การส่งมอบความรับผิดชอบให้กับสาธารณชน หรือรัฐบาลท้องถิ่นที่มีความชำนาญเฉพาะเรื่องนั้น ๆ

7. การให้ประชาชนตัดสินใจเอง

ปีเตอร์ โอคลี และเดวิด นาร์สเดน (1984, หน้า 117) กล่าวว่า การมีส่วนร่วมยังไม่สามารถให้คำจำกัดความที่ใช้กันได้ทั่วไป ดังนั้นจึงลำดับความหมายของการมีส่วนร่วมที่เคยมีการกล่าวถึงจากความหมายกว้าง ๆ ไปสู่ความหมายโดยเฉพาะเจาะจง เพื่อให้เห็นข้อแตกต่างในการตีความหมายดังนี้

1. การมีส่วนร่วม คือ การพิจารณาถึงการมีส่วนร่วมช่วยเหลือโดยสมัครใจโดยประชาชนต่อโครงการใดโครงการหนึ่งของโครงการสาธารณะต่าง ๆ ที่คาดว่าจะส่งผลต่อการพัฒนาชาติ แต่ไม่ได้หวังจะให้ประชาชนเปลี่ยนโครงการหรือวิจารณ์เนื้อหาของโครงการ

2. การมีส่วนร่วม หมายถึง การให้ประชาชนในชนบทรู้สึกตื่นตัวเพื่อที่จะทราบถึงการยอมรับความช่วยเหลือ และตอบสนองต่อโครงการพัฒนา ขณะเดียวกันก็สนับสนุนความคิดริเริ่มของคนในท้องถิ่น

3. ในการพัฒนาชนบทการมีส่วนร่วม คือ การให้ประชาชนเข้ามาเกี่ยวข้องกับกระบวนการตัดสินใจ กระบวนการดำเนินโครงการ และร่วมรับผลประโยชน์จากโครงการพัฒนา นอกจากนี้ยังเกี่ยวข้องกับความพยายามที่จะประเมินผลโครงการนั้น ๆ ด้วย

4. การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนานั้นอาจเข้าใจอย่างกว้าง ๆ ได้ว่า คือ การที่ประชาชนได้เข้าร่วมอย่างแข็งขันในกระบวนการตัดสินใจต่าง ๆ ในเรื่องที่จะมีผลกระทบกันมา

5. การมีส่วนร่วมในชุมชน หมายถึง การที่ประชาชนจะมีสิทธิและหน้าที่ที่จะเข้าร่วมในการแก้ปัญหาภายในชุมชนของเขา การระดมทรัพยากรท้องถิ่นและการเสนอแนะแนวทางการแก้ไขให้กับชุมชน

6. การมีส่วนร่วมนั้นจะต้องเป็นกระบวนการดำเนินการอย่างแข็งขัน ซึ่งหมายถึงว่า บุคคลหรือกลุ่มที่มีส่วนร่วมนั้นได้เป็นผู้มีความคิดริเริ่มและได้มุ่งใช้ความพยายามตลอดจน ความเป็นตัวของตัวเองที่จะดำเนินการตามความคิดริเริ่มนั้น

7. การมีส่วนร่วม หมายถึง การที่ได้มีการจัดการที่จะใช้ความพยายามที่จะเพิ่มความสามารถที่จะควบคุมทรัพยากรและระเบียบในสถาบันต่าง ๆ ในสภาพสังคมนั้น ทั้งนี้โดยกลุ่มดำเนินการ และการเคลื่อนไหวที่จะดำเนินการนี้ไม่ถูกควบคุมโดยทรัพยากรและระเบียบต่าง ๆ

กล่าวโดยสรุป ความหมายของการมีส่วนร่วม คือ การที่คนในสังคมเข้ามามีส่วนร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ ร่วมดำเนินการ ร่วมแก้ปัญหา ร่วมรับผลประโยชน์ และร่วมประเมินผลกับกิจกรรมที่เกิดขึ้นภายในสังคมนั้น เพื่อเป็นพลังในการพัฒนาสังคมของตนเองต่อไป

อรพินท์ สพอิชชัย (2538, หน้า 32) กล่าวถึง ความหมายของการมีส่วนร่วมในเชิงพัฒนาชนบทว่า หมายถึง การมีส่วนร่วมของสมาชิกผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย (Stakeholder) และร่วมลงทุนในชุมชนหรือประชาชนในการเข้าร่วมมีบทบาทในการดำเนินงานพัฒนา โดยมีสมาชิกทุกคนจะรับผลประโยชน์ร่วมด้วย

#### 2.4.4 ขั้นตอนของการมีส่วนร่วม

วันรักษ์ มิ่งมณีนาคิน (2531, หน้า 11-15 อ้างถึงใน ปราณี หมอนทองแดง, 2533, หน้า 28) ระบุว่า การมีส่วนร่วมของประชาชนที่แท้จริงควรจะหมายถึงการมีส่วนร่วมในทุกขั้นตอน ดังนี้

1. การมีส่วนร่วมในการศึกษาและวิเคราะห์ชุมชน เพื่อนำไปสู่การค้นหาปัญหาและความต้องการที่แท้จริงของชุมชน ตลอดจนการจัดลำดับของปัญหาและการคัดเลือกปัญหาที่จะแก้ไขตามลำดับก่อนหรือหลัง ชาวบ้านต้องรู้ถึงปัญหาของตนเอง มิใช่ให้คนภายนอกมาชี้แนะปัญหา
2. การมีส่วนร่วมในการวิเคราะห์สาเหตุของปัญหา
3. การมีส่วนร่วมในการเลือกวิธีและการวางแผนในการแก้ปัญหา
4. การมีส่วนร่วมดำเนินการตามแผน เช่น การสละแรงงานและทรัพยากรต่าง ๆ
5. การมีส่วนร่วมในการติดตามและประเมินผล

อดิน รพีพัฒน์ (2527, หน้า 21) ได้แบ่งการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนออกเป็น 4 ขั้นตอน คือ

1. การค้นหาปัญหา สาเหตุของปัญหา ตลอดจนแนวทางแก้ไข
2. การตัดสินใจเลือกแนวทางและวางแผนพัฒนาแก้ไขปัญหา
3. การปฏิบัติงานในกิจกรรมการพัฒนาตามแผน
4. การประเมินผลงานกิจกรรมการพัฒนา

นอร์แมน อัฟฮอฟ (Norman Uphoff, 1981 อ้างถึงใน อดิน รพีพัฒน์, 2527, หน้า 35) แบ่งการมีส่วนร่วมออกเป็น 4 ขั้นตอนเช่นกัน คือ

1. การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ (decision making)

2. การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติการ (implementation)
3. การมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ (benefits)
4. การมีส่วนร่วมในการประเมินผล (evaluation)

ผู้วิจัยจะใช้แนวคิดเรื่องการมีส่วนร่วมเป็นกรอบในการวิเคราะห์บทบาทของวิทยุเพื่อชุมชนว่า เปิดโอกาสให้ชุมชนมีส่วนร่วมมากน้อยเพียงไร นอกเหนือจากเป็นการวัดระดับของการเป็นวิทยุเพื่อชุมชนในเรื่องของรูปแบบ เนื้อหาในการนำเสนอว่าเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับชุมชนด้วย

## 2.5 แนวคิดเรื่องวิทยุชุมชน (Community Radio) และลักษณะวิทยุเพื่อชุมชน (Local Radio)

แนวคิดเรื่องวิทยุชุมชนและวิทยุเพื่อชุมชน เป็นแนวความคิดที่มีรากฐานมาจากการใช้ประชาชนเป็นศูนย์กลางในการดำเนินการ แนวคิดดังกล่าวมีรายละเอียดดังนี้

### 2.5.1 แนวคิดเรื่องวิทยุชุมชน

จุมพล รอดคำดี (2532, หน้า 33) กล่าวว่า แนวคิดเรื่องวิทยุชุมชนเริ่มต้นในสหรัฐอเมริกา เมื่อปี ค.ศ. 1948 โดยกลุ่มผู้รักสันติ (Pacifists) และกลุ่มผู้ที่ไม่ชอบอยู่ในกฎระเบียบ (Anarchists) ได้สนับสนุนการจัดตั้งสถานีวิทยุกระจายเสียงเพื่อท้องถิ่นในรูปแบบสถานีที่ไม่มุ่งแสวงกำไร (Non-Profit Station) ขึ้นเป็นครั้งแรกที่เมืองเบอร์คเลย์ (Berkeley) มลรัฐแคลิฟอร์เนีย ต่อมาความคิดนี้ได้ขยายออกไปอย่างกว้างขวาง มีสถานีเกิดขึ้นหลายแห่ง หลังจากนั้นไม่นาน ประชาชนได้มองเห็นความแตกต่างอย่างชัดเจนในระหว่างสถานีเพื่อธุรกิจ (Commercial Broadcasting) โดยมีรายได้หลักมาจากการโฆษณาและสถานีเพื่อสาธารณะ (Public Broadcasting) จะมีรายได้มาจากรัฐ ซึ่งจะออกกฎหมายสนับสนุน โดยเฉพาะ ส่วนสถานีที่ไม่มุ่งแสวงกำไร (Non-Profit Broadcasting) จะมีรายได้หลักมาจากสมาชิกในชุมชนเป็นส่วนใหญ่ ที่เหลืออาจมาจากมูลนิธิหรือองค์กรการกุศลต่าง ๆ ส่วนรายการที่ออกอากาศจะบริการเฉพาะชุมชนเท่านั้น

จนกระทั่งในปี ค.ศ. 1975 กลุ่มนักจัดรายการของสถานีวิทยุกระจายเสียงที่ไม่มุ่งแสวงกำไร ได้ร่วมกันตั้งสมาพันธ์นักวิทยุชุมชนแห่งชาติขึ้น (The National Federation of Community Broadcasters) ซึ่งมีสมาชิกที่เป็นสถานีที่ไม่แสวงกำไรอยู่ถึงกว่า 60 สถานี เอกลักษณะของสถานีในกลุ่มนี้คือ ประชาชนได้มีส่วนร่วมในการดำเนินงานของสถานีอย่างแท้จริง ไม่ว่าจะในฐานะเจ้าหน้าที่ของสถานี ผู้จัดรายการหรือร่วมจัดรายการ ผู้อำนวยการสถานีก็จะเป็นอาสาสมัคร แต่ทำงานแบบประจำ (full - time) เกือบทั้งหมด และการดำเนินงานจะอยู่ภายใต้



แนวนโยบายของคณะกรรมการวิทยุชุมชน (Board's guidelines) คณะกรรมการชุดนี้ครั้งหนึ่งจะมาจากคนในชุมชน อีกครั้งหนึ่งมาจากเจ้าหน้าที่ของสถานี สถานีจะเปิดโอกาสให้ประชาชนในชุมชนสามารถใช้สิทธิเสรีภาพแสดงความคิดเห็นต่าง ๆ ได้ตามที่รัฐธรรมนูญให้หลักประกันเอาไว้ ซึ่งในขณะเดียวกันแนวคิดนี้ได้เกิดขึ้นในประเทศอื่น ๆ อีกหลายประเทศ เช่น ออสเตรเลีย สวีเดน อังกฤษ เป็นต้น

เมื่อปี 1977 เทเรซ่า คลิฟฟอร์ด (Theresa Clifford) ได้เสนอรายงานการดำเนินงานวิทยุชุมชนในนามสมาพันธ์นักวิทยุเพื่อชุมชนแห่งชาติของสหรัฐอเมริกาแก่ที่ประชุมใหม่องค์การยูเนสโก (UNESCO) ที่กรุงเบลเกรด ประเทศยูโกสลาเวีย สรุปได้ว่าในขณะที่สถานีวิทยุชุมชนได้เพิ่มจำนวนขึ้นอยู่เรื่อย ๆ วิทยุชุมชนได้แสดงบทบาทที่สำคัญยิ่งในด้านการให้บริการตอบสนองแก่ชุมชนถึงความจำเป็นต่าง ๆ ตลอดจนผลประโยชน์ของผู้ฟังที่อยู่บนพื้นฐานของการมีส่วนร่วมอย่างแท้จริง ไม่ว่าจะคนกลุ่มนั้นจะเป็นคนกลุ่มใหญ่หรือจะเป็นคนกลุ่มเล็กทุกคนต่างก็ทำงานเพื่อจุดมุ่งหมายของสถานีวิทยุชุมชนร่วมกัน

ในที่สุดในการประชุมครั้งนั้น องค์การยูเนสโกได้สรุปว่า การใช้สื่อวิทยุชุมชนถือเป็นส่วนหนึ่งที่อยู่ในการบวนการสื่อสารแบบมีส่วนร่วม (Participatory Communication) การสื่อสารในแนวนนี้ได้เน้นหลักการที่สำคัญ 3 ประการ คือ

1. การเข้าถึงสื่อ (Access) หมายถึง สื่อที่ให้บริการแก่ชุมชน สื่อยอมเปิดโอกาสให้ประชาชนเลือกรายการหรือเข้าไปจัดทำในสิ่งที่จะเป็นประโยชน์แก่ตัวเองได้ครบเท่าที่ไม่ขัดกับกฎหมาย นอกจากนี้ยังเป็นช่องทางที่จะทำให้ประชาชนได้มีโอกาสแสดงความคิดเห็นต่อรายการหรือแสดงความต้องการเปลี่ยนแปลงรายการ รวมทั้งการเสนอให้มีการปรับเปลี่ยนได้แม้แต่คณะผู้ผลิตรายการหรือผู้ควบคุมการทำงานของสื่อนั้นก็สามารเปลี่ยนแปลงได้

2. การมีส่วนร่วม (Participation) หมายถึง การมีส่วนร่วมในทุกระดับในระบบการสื่อสาร ไม่ว่าจะเป็นเรื่องการวางแผนการสื่อสารภายในชุมชน ตั้งแต่เริ่มคิดไปจนถึงกระทั่งการผลิตการจัดการ การใช้สื่อในชุมชนต่าง ๆ ประชาชนในชุมชนจะต้องมีส่วนร่วมหรือมีโอกาสเข้าร่วมได้ทุกขั้นตอน

3. การจัดการด้วยตนเอง (Self-management) การมีส่วนร่วมที่สำคัญยิ่งกว่าสิ่งใดก็คือ การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจด้วยตนเองตามวิถีทางกระบวนการประชาธิปไตย และการตัดสินใจนั้นประชาชนในชุมชนมีอำนาจตัดสินใจตั้งแต่เริ่มคิด วางแผน ไปจนถึงกระทั่งการกำหนดนโยบายการบริหาร และการลงมือผลิตสื่อด้วยตนเอง ยูเนสโกยอมรับการจัดการด้วยตนเองจะต้องกระทำอย่างค่อยเป็นค่อยไป ส่วนการเข้าถึงและการมีส่วนร่วมในการสื่อสาร มีความเป็นไปได้มาก และสามารถทำได้ง่ายกว่า

วิทยุชุมชนมีแนวคิดหลักที่สำคัญอย่างยิ่งคือ ประชาชนเป็นศูนย์กลางของความคิด และเริ่มต้น มิใช่การคิดหรือการเริ่มต้นมาจากหน่วยงานของรัฐหรือเอกชนผู้หนึ่งผู้ใด อย่างไรก็ตาม ในบางประเทศการเริ่มต้นมาจากหน่วยงานของรัฐเป็นผู้ริเริ่มภายใต้กรอบการเป็นพี่เลี้ยงให้กับ ประชาชน หรือให้ความช่วยเหลือในระยะเริ่มต้น และมีระยะเวลาที่แน่นอนสำหรับการถอนตัวออก เพื่อให้ประชาชนได้เข้ามาดำเนินการเองตามหลักการ “เพื่อประชาชน โดยประชาชน ของ ประชาชน” ได้อย่างเต็มที่ โดยมีหลักดังนี้

1. ต้องเกิดขึ้นจากความต้องการของชุมชน โดยถือหลักว่าคนส่วนใหญ่ แสดง ความคิด ความต้องการร่วมกัน
2. วิทยุชุมชนต้องได้รับการยอมรับของกลุ่มต่าง ๆ ในชุมชน
3. วิทยุชุมชนย่อมไม่มีการแบ่งแยกเชื้อชาติ ศาสนา ประเพณีวัฒนธรรมของคนใน ชุมชน
4. วิทยุชุมชนต้องยึดถือแนวทางการเสนอรายการและข่าวสารของชุมชนเป็นหลัก ภายใต้แนวคิด ความเชื่อ วัฒนธรรมท้องถิ่น กฎบัญญัติท้องถิ่น สิ่งแวดล้อมและเหตุการณ์ในท้องถิ่น เป็นหัวใจของการนำเสนอข่าวสารและรายการ
5. วิทยุชุมชนจะต้องเปิดโอกาสให้ประชาชนในชุมชนร่วมคิด ร่วมวางแผน ร่วมจัด รายการ และสามารถเข้าไปบริหาร จัดการ หรือเป็นผู้ปฏิบัติในสถานีได้ ยูเนสโกได้เน้นว่า  
 “Participatory radio means a radio station that self-managed by those participation in it” นอกจากนี้ การเปลี่ยนแปลงใด ๆ ในสื่อวิทยุเพื่อชุมชนให้เป็นที่ไปตามแนวคิดและความ ต้องการของประชาชนในชุมชน โดยยึดหลักกระบวนการทางประชาธิปไตย
6. วิทยุชุมชนเป็นสถานีวิทยุที่มีรัศมีการออกอากาศครอบคลุมเฉพาะพื้นที่เท่านั้น (มีลักษณะเป็น narrowcasting ไม่ใช่ broadcasting) กำลังส่ง 1 กิโลวัตต์
7. วิทยุชุมชนเป็นสื่อมวลชนตามแนวคิดประชาธิปไตย (Democratic Media) เพื่อ ประชาชน โดยประชาชน ของประชาชน

R. Williams (1974) กล่าวว่า วิทยุเป็นค่าน้ำที่สร้างเครือข่ายในการวางแผน สร้างชาติ แต่อาจต้องใช้งบประมาณมาก อาทิเช่น การใช้วิทยุสนับสนุนกองกำลังทหารใน เอลซาวาดอร์จนเกิดแนวร่วมและได้รับชัยชนะในที่สุด

ในประเทศเคนยา (1985) เผชิญกับปัญหาความยากจน ผลผลิตตกต่ำ รัฐบาลจึงใช้ สื่อวิทยุให้เป็นประโยชน์ทั้งผู้จัด - ผู้ฟังจนเกิดแนวร่วม และได้รับความร่วมมือเป็นอย่างดี

ปี 1983 องค์การสหประชาชาติประกาศเป็นปีการสื่อสารโลก เพื่อให้สมาชิกแต่ละประเทศพิจารณาตรวจสอบอย่างลึกซึ้งว่า ระบบการสื่อสารของแต่ละประเทศนั้นได้ทำการปรับปรุงให้สอดคล้องกับความต้องการใช้ประโยชน์เพื่อพัฒนาประเทศและสังคมโดยรวมแล้วหรือไม่ เพราะจากสภาพแวดล้อมที่แตกต่างกันของแต่ละประเทศนั้น อาจไม่สามารถหาสูตรสำเร็จในการวางแผนความสำเร็จได้

Hence, Sproule (1989, หน้า 91) กล่าวว่า วิทยุเป็นสื่อให้กับการศึกษาและการเน้นประสิทธิภาพด้านการสื่อสารเพื่อการพัฒนาและต้องมีกลยุทธ์ในการใช้วิทยุ ดังนี้

1. สื่อวิทยุทำโดยใคร
2. ทำด้วยทรัพยากรประเภทใด
3. ช่วงเวลาของการออกอากาศเวลาใดที่เหมาะสมที่สุด
4. สถานที่ที่เหมาะสมนั้นควรเป็นที่ใด
5. มีเป้าประสงค์ไปในทิศทางใด

### 2.5.2 ลักษณะวิทยุเพื่อชุมชน (Local Radio)

จุมพล รอดคำดี (2542, หน้า 42 - 43) กล่าวถึงลักษณะวิทยุเพื่อชุมชนไว้ว่าการพิจารณาระดับของการเป็น “วิทยุเพื่อชุมชน” นั้น มีอยู่ 6 ระดับ

1. ระดับรายการ แนวคิดคือ การจัดรายการเพื่อบริการประชาชน รายการเป็นของสถานีหรือเป็นผู้จัด เช่น การจัดบริการประกาศของหาย งานจัดเลี้ยง งานทำบุญขึ้นบ้านใหม่ งานพบปะสังสรรค์ ฯลฯ ประชาชนหรือผู้ฟังจะส่งจดหมายหรือโทรศัพท์มาบอก ผู้จัดรายการจะเป็นผู้เลือกเนื้อหาและพูดด้วยตนเอง ผู้ฟัง หรือประชาชนไม่มีสิทธิในการเลือกเนื้อหาหรือวิธีการนำเสนอ ตลอดจนเป็นเจ้าของรายการได้

2. ระดับรายการที่มีแนวคิดการจัดรายการโดยเนื้อหาเป็นการรายงานโดยตรงจากประชาชน เช่น รายการของ จส.100 สวพ. 91 รายการร่วมด้วยช่วยกันของ INN เป็นต้น ผู้ฟังจะเป็นผู้กำหนดเนื้อหา และวิธีการเสนอ (รายงานการจราจร แจ้งของหาย เหตุด่วน เหตุร้ายด้วยตนเอง) ตามที่สถานีกำหนดกรอบให้รายงาน แต่ประชาชนยังไม่สามารถเป็นเจ้าของรายการได้ สถานีหรือผู้จัดรายการยังเป็นผู้ควบคุมหรือเป็นเจ้าของรายการ หรือประชาชน หรือผู้ฟังจะเป็นผู้เสนอเนื้อหาหรือเล่าเหตุการณ์ด้วยตนเองเท่านั้น

3. ระดับรายการที่มีแนวคิดการจัดรายการในช่วงเวลาใดเวลาหนึ่งของสถานี ซึ่งสถานียินยอมให้จัด เนื้อหาและวิธีการนำเสนอ จะมาจากความคิดเห็นจากตัวแทนของประชาชนที่ได้รับการคัดเลือกขึ้นมาอยู่ในรูปของ “คณะกรรมการวิทยุเพื่อชุมชน” จะเป็นผู้ตัดสินใจ และให้ความ

เห็นชอบว่าจะจัดรายการอย่างไร กรรมการชุดนี้จะเป็นผู้กำหนดนโยบาย กำหนดเรื่องราวหรือเนื้อหาที่จะเสนอ ในขณะที่เดียวกันจะสะท้อนความต้องการของผู้ฟังให้ทราบผู้จัดรายการ ซึ่งเป็นนักจัดรายการอาชีพหรือเป็นเจ้าของหน้าที่ของสถานีนั้น ๆ ก็จะได้รับมติหรือความเห็นของคณะกรรมการไปปฏิบัติ ในกรณีนี้จะสังเกตได้ว่า ประชาชนได้เข้ามามีส่วนร่วมเป็นเจ้าของรายการ และบริหารรายการโดยสามารถกำหนดเนื้อหาและวิธีการเสนอรายการ ตามแนวทางของตนได้ มิใช่สถานีหรือผู้จัดรายการเป็นผู้กำหนดแต่ประการใด สถานีจะทำหน้าที่ดูแลให้คำปรึกษาเฉพาะทางด้านระเบียบกฎหมายที่เกี่ยวข้องต่าง ๆ และอำนวยความสะดวกในด้านการออกอากาศและผลิตรายการตามวัตถุประสงค์ของ “คณะกรรมการวิทยุเพื่อชุมชน” เท่านั้น เช่น รายการ “สร้างสรรค์จันทร์”

4. ระดับสถานี ในระดับนี้จะอาศัยอาสาสมัครเข้ามาเป็นผู้ปฏิบัติหน้าที่ต่าง ๆ ในสถานี บริหารรายการทั้งหมดโดยกลุ่มอาสาสมัครที่เป็นตัวแทนของกลุ่มต่าง ๆ การกำหนดเนื้อหาในชุมชน การจัดรายการจะทำด้วยตนเองทั้งสิ้น โดยมีเจ้าหน้าที่ประจำสถานีคอยให้คำแนะนำและช่วยเหลือ แต่สถานียังเป็นหน่วยงานของรัฐ งบประมาณมาจากรัฐและการบริจาค ประชาชนไม่ใช่เจ้าของ

5. ระดับสถานี เป็นสถานีที่มีใบอนุญาตเป็นเจ้าของคลื่นความถี่ ในแนวคิดนี้ประชาชนในชุมชนสามารถรวมตัวกันยื่นขอคลื่นความถี่จากรัฐ และลงทุนจัดตั้งสถานีวิทยุเป็นของตนเอง แล้วตั้งตัวแทนเข้าไปบริหารสถานีในรูปคณะกรรมการวิทยุเพื่อชุมชน คณะกรรมการฯ จะทำหน้าที่กำหนดนโยบายการบริหารสถานี แต่งตั้งผู้จัดการสถานี (Station Managing Director) และว่าจ้างผู้จัดรายการมืออาชีพ (Professional Journalists) ตลอดจนว่าจ้างพนักงานธุรการและอาสาสมัครหรือสมาชิกในชุมชนที่สามารถทำงานการเงินการบัญชีเข้ามาทำงานให้สถานี การทำงานของพนักงานสถานี ตั้งแต่ผู้จัดการลงไปจนถึงพนักงานระดับล่าง จะอยู่ภายใต้นโยบายของคณะกรรมการฯ กำหนดหรือให้นโยบายเอาไว้

6. ระดับเจ้าของสถานีและมีใบอนุญาตเป็นเจ้าของคลื่นความถี่ ในระดับนี้ประชาชนรวมตัวกันจัดตั้งสถานี และขอใบอนุญาตเป็นเจ้าของคลื่นความถี่จากรัฐเช่นเดียวกับระดับที่ 5 แต่การดำเนินงานของสถานี ตั้งแต่ระดับกรรมการวิทยุเพื่อชุมชนไปจนกระทั่งเจ้าหน้าที่ทุกคนทุกระดับจะเป็นอาสาสมัครทั้งสิ้น อาสาสมัครเหล่านี้จะได้รับการอบรมจากผู้เชี่ยวชาญในด้านการบริหารสถานี การจัดรายการ การสื่อข่าวเขียนข่าว และหน้าที่อื่น ๆ ที่จำเป็น ซึ่งชุมชนว่าจ้างให้มาอบรม หรือสถาบันการศึกษา หรือหน่วยงานที่เชี่ยวชาญจากภาคเอกชน ภาครัฐ อาจจะเข้ามาให้ความช่วยเหลือก็เป็นได้

แนวคิดเรื่องวิทยุชุมชนและลักษณะของวิทยุเพื่อชุมชนดังกล่าว ผู้วิจัยจะนำมาเป็นกรอบแนวทางในการวิเคราะห์ บทบาทพัฒนาการ และปัญหาของรายการวิทยุเพื่อชุมชนในการนำเสนอ

ข่าวสาร โดยมีแนวคิดของการใช้ประชาชนเป็นศูนย์กลาง ดังนั้นความต้องการของชุมชน จึงเป็นแกนสำคัญต่อการยึดหลักเกณฑ์ของการเป็นวิทยุเพื่อชุมชน ซึ่งมีความสัมพันธ์กับประชาคมสงขลาในด้านการมีความต้องการร่วมกันของชุมชนเป็นแกนหลักของแนวคิดเช่นกัน

## 2.6 ทฤษฎีบทบาทและอิทธิพลของสื่อสารมวลชน (Mass Communication Theory)

การสื่อสารมวลชน เป็นการสื่อสารที่สามารถไปถึงผู้รับได้เป็นจำนวนมากอย่างกว้างขวางและรวดเร็ว โดยผ่านสื่อประเภทอิเล็กทรอนิกส์ (Electronic Media) ได้แก่ วิทยุกระจายเสียง วิทยุโทรทัศน์ ภาพยนตร์ และสื่อสิ่งพิมพ์ เช่น หนังสือพิมพ์ นิตยสาร ซึ่งแหล่งข่าวอาจจะเป็นบุคคลจำนวน 1 หรือ 2-3 คน ที่จะส่งข่าวไปยังบุคคลจำนวนมากได้

### 2.6.1 ความหมายของสื่อมวลชน

สื่อมวลชน หมายถึง สื่อที่สามารถที่จะเข้าถึงกลุ่มผู้รับที่มีจำนวนมากได้อย่างรวดเร็ว เป็นการเพิ่มความรู้ แพร่กระจายข่าวสาร รวมทั้งเปลี่ยนทัศนคติที่ไม่พึงปรารถนาได้ (Roger and Shoemaker, 1971, หน้า 205) ซึ่งสื่อมวลชนของการวิจัยในครั้งนี้ ได้แก่ หนังสือพิมพ์ นิตยสาร วิทยุ และโทรทัศน์

คุณลักษณะของสื่อมวลชน คือ

1. สามารถเข้าถึงผู้รับหรือกลุ่มเป้าหมายจำนวนมากได้ในเวลาอันรวดเร็ว
2. สามารถให้ความรู้และข่าวสารได้ดี
3. สามารถเป็นมูลเหตุไปสู่การเปลี่ยนแปลงทัศนคติที่ไม่พึงปรารถนาได้

Klapper (1960, หน้า 95) กล่าวถึง อิทธิพลของการสื่อสารมวลชนต่อบุคคลในสังคมว่าเป็นเพียงแรงเสริมในกระบวนการโน้มน้าวใจต่อความคิดเห็น หรือทัศนคติที่มีอยู่แล้ว การสื่อสารมวลชนมิได้มีอิทธิพลโดยตรงต่อบุคคล จึงต้องอาศัยปัจจัยอื่น ๆ ที่นอกเหนือจากการสื่อสารร่วมด้วย จึงจะมีอิทธิพลโดยตรงต่อบุคคลได้ ซึ่งได้แก่ อุปนิสัย กระบวนการเลือกรับสารบรรทัดฐานของกลุ่มการเผยแพร่ข่าวสาร โดยบุคคลหรือผู้นำความคิดเห็นระบบการปกครอง และระบบการสื่อสารมวลชน

Katz และ Lazarsfeld (1995, หน้า 121) เห็นว่าสื่อมวลชนมีความสำคัญในขั้นของการให้ความรู้ ความเข้าใจที่ถูกต้อง และอาจมีผลบ้างในการสร้างทัศนคติในเรื่องที่บุคคลยังไม่เคยรับรู้มาก่อน

## 2.6.2 อิทธิพลของสื่อมวลชน

Klapper (Klapper, 1960. อ้างถึงใน ประมะ สตะเวทิน. 2533. หน้า 142) ได้เสนอแนวความคิดเกี่ยวกับอิทธิพลของสื่อมวลชนประเภทต่าง ๆ ที่มีต่อทัศนคติและพฤติกรรมด้านต่าง ๆ ของประชาชนผู้รับสารไว้ดังนี้

1. อิทธิพลของสื่อมวลชนที่มีต่อประชาชนนั้นไม่ใช่อิทธิพลโดยตรง แต่เป็นอิทธิพลโดยอ้อม เพราะมีปัจจัยต่าง ๆ ที่กั้นอิทธิพลของสื่อมวลชน ได้แก่

1.1 ความมีใจโน้มเอียงของผู้รับสาร (Predisposition) ประชาชนจะมีความคิดเห็น ค่านิยม และมีความโน้มเอียงที่จะประพฤติปฏิบัติอย่างใดอย่างหนึ่งอยู่ก่อน ซึ่งได้เกิดผลจากการคบหาสมาคมกับคนอื่น และสถาบันสังคมที่ตนเป็นสมาชิก เมื่อบุคคลนั้นสัมผัสกับสื่อมวลชนก็จะนำเอาทัศนคติ ค่านิยม และพฤติกรรมเหล่านั้นติดตัวมาด้วย

1.2 การเลือกของผู้รับสาร (Selective Process) ประชาชนจะเลือกรับสารที่สอดคล้องกับความคิดเห็นและความสนใจของตน และจะหลีกเลี่ยงไม่ยอมรับสารที่ไม่สอดคล้องหรือขัดแย้งกับความคิดเห็น และความสนใจของตน ประชาชนจะพยายามตีความสารตามความเชื่อและค่านิยมที่ตนมีอยู่เดิม และจะเลือกจดจำเฉพาะสิ่งที่สนับสนุนความคิดและความเชื่อของตน

1.3 อิทธิพลของบุคคล (Personal Influence) ข่าวสารจากสื่อมวลชนอาจไม่ได้ไปถึงประชาชนทั่วไปในทันที แต่จะผ่านสื่อบุคคล หรือผู้นำความคิดก่อนจะไปถึงประชาชน ผู้นำความคิดมักสอดแทรกความรู้สึกนึกคิดของตนเข้าไปด้วย

1.4 ลักษณะของธุรกิจด้านสื่อมวลชน (Economic Aspects) การดำเนินธุรกิจด้านสื่อมวลชนในสังคมเสรีนิยม ซึ่งมีระบบเศรษฐกิจแบบเสรีนิยมนั้น สื่อมวลชนสามารถแข่งขันกันได้โดยเสรี ต่างฝ่ายต่างเสนอความคิดเห็น และค่านิยมที่แตกต่างกันออกไป และประชาชนก็มีเสรีภาพในการที่จะเลือกเชื่อถือความคิดเห็นใดความคิดเห็นหนึ่งได้ และตัดสินใจว่าจะเชื่อสื่อมวลชนใดดี

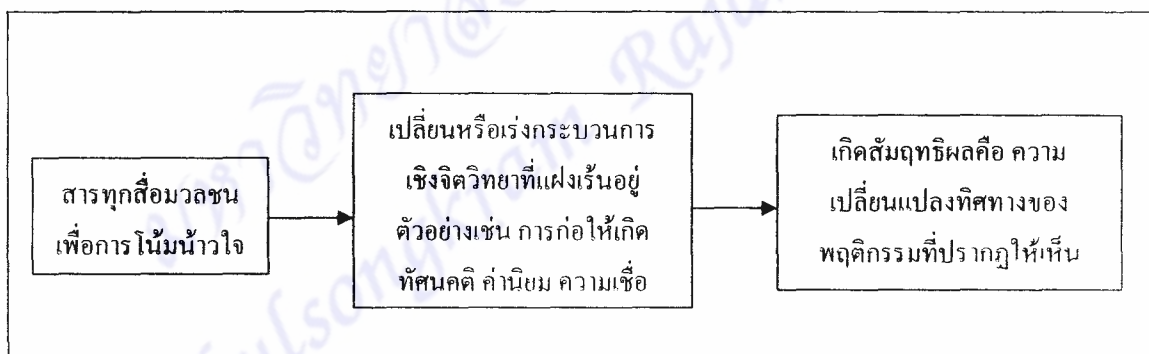
2. อิทธิพลที่สื่อมวลชนมีต่อประชาชนเป็นเพียงผู้สนับสนุนเท่านั้น คือ สื่อมวลชนจะสนับสนุนทัศนคติ รสนิยม ความมีใจโน้มเอียง ตลอดจนแนวโน้มด้านพฤติกรรมของประชาชนได้มีความเข้มแข็ง และพร้อมที่จะแสดงให้ปรากฏออกมาเมื่อมีแรงจูงใจเพียงพอ หรือเมื่อมีโอกาสเหมาะสม

Ball-Rokeach และ DeFleur (1976. หน้า 3-21) กล่าวว่า การที่สื่อมวลชนจะมีผลต่อผู้รับสารหรือไม่ขึ้นขึ้นอยู่กับความสัมพันธ์ซึ่งกันและกันของตัวแปร 3 หน่วย คือ ระบบสื่อสารมวลชน ผู้รับสารและระบบสังคม การที่ข่าวสารจากสื่อมวลชนจะมีอิทธิพลต่อความรู้สึก ความเชื่อ และการกระทำของผู้รับสารเมื่อใดนั้นขึ้นอยู่กับระดับความพึ่งพา (Dependency) ของผู้รับสารที่มีต่อสารจากสื่อมวลชน

นอกจากนี้ DeFleur ยังได้แสดงกรอบแนวคิดพื้นฐานเกี่ยวกับอิทธิพลของสื่อต่อการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม โดยการพิจารณาปัจจัยต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นเป็นตัวแปรแทรก (Intervening Variables) ระหว่างสื่อซึ่งเป็นตัวกระตุ้น (Stimulus) กับพฤติกรรมการตอบสนอง (Response) โดยแบ่งเป็น 4 ทฤษฎี ดังนี้คือ

1. ทฤษฎีความแตกต่างของแต่ละบุคคล (The Individual Differences Theory) กล่าวคือ โครงสร้างทางบุคลิกภาพส่วนบุคคลที่แตกต่างกัน เช่น ทักษะคิด ค่านิยม และความเชื่อ จะมีส่วนสำคัญต่อการกำหนดแบบการรับรู้หรือการเรียนรู้ของมนุษย์เกี่ยวกับเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น และข่าวสารต่าง ๆ ที่แตกต่างกันตามทฤษฎีนี้ สื่อมวลชนจึงมีอิทธิพลในแง่สร้างการเรียนรู้หรือการย้ายในสิ่งที่เขาารู้อยู่แล้ว

แบบจำลองจิตวิทยาพลวัตของ DeFleur แสดงให้เห็นถึงโครงสร้างเชิงจิตวิทยาภายในในฐานะที่เป็นตัวแปรแทรกเข้ามาในกระบวนการของผลแห่งการสื่อสาร



ภาพที่ 4 แบบจำลองจิตวิทยาพลวัตของ DeFleur

(ที่มา Ball-Rokeach และ DeFleur .1976. หน้า 3-21)

2. ทฤษฎีการจัดประเภททางสังคม (The Social Categories Theory) กล่าวคือ บุคคลในกลุ่มเดียวกัน ย่อมจะเปิดรับสารและมีปฏิกิริยาตอบสนองเนื้อหาของข่าวสารที่คล้ายคลึงกัน ทั้งนี้เนื่องมาจากความใกล้ชิดสนิทสนมผูกพันของกลุ่ม ฉะนั้นสื่อมวลชนจะมีอิทธิพลต่อกลุ่มคนเหล่านี้ก็ต่อเมื่อส่งมาในลักษณะที่สอดคล้องกับบรรทัดฐาน

3. ทฤษฎีความสัมพันธ์ของสังคม (The Social Relationship) กล่าวคือ ความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลภายในกลุ่มแบบไม่เป็นทางการ มีอิทธิพลต่อการสื่อสาร โดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้นำ

ความคิดเห็นในสังคม จะเป็นผู้มีอิทธิพลต่อการเผยแพร่ข่าวสาร และการตัดสินใจยอมรับนวัตกรรมของบุคคลในสังคมนั้น ในกรณีเช่นนี้สื่อมวลชนจะมีอิทธิพลต่อคนได้ในลักษณะของทฤษฎีการสื่อสารสองขั้นตอน (Two-Step Flow Theory) ซึ่งต้องอาศัยอิทธิพลของบุคคล (Personal Influence) เข้าร่วมด้วย

4. ทฤษฎีบรรทัดฐานของสังคม (The Cultural Norms Theory) กล่าวว่า พฤติกรรมของบุคคลอาจขึ้นอยู่กับบรรทัดฐาน และสภาพแวดล้อมทางสังคม ถ้าสื่อมีเนื้อหาสาระที่สอดคล้องกับบรรทัดฐานทางสังคม สื่อมวลชนอาจเพียงย้ำบรรทัดฐานเดิมและสร้างบรรทัดฐานใหม่เพียงเล็กน้อยเท่านั้น ฉะนั้นอาจกล่าวได้ว่าสื่อมวลชนทำหน้าที่ทางอ้อม 3 ประการ ได้แก่

- 4.1 สื่อมวลชนจะส่งเสริมสนับสนุน หรือย้ำบรรทัดฐานทางสังคมให้ดำรงอยู่ตลอดไป
- 4.2 สื่อมวลชนจะสามารถสร้างความรับผิดชอบร่วมกันให้เกิดขึ้นในสังคม
- 4.3 สื่อมวลชนจะสามารถเปลี่ยนแปลงแบบอย่างการดำเนินชีวิต และพฤติกรรมของบุคคลโดยช่วยให้เกิดพฤติกรรมใหม่ แต่ต้องใช้ระยะเวลา

### 2.6.3 ผลของการสื่อสาร

ผลของการสื่อสารโดยทั่วไปมี 3 ประการ คือ

1. ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงความรู้ของผู้รับข่าวสารที่มีต่อสิ่งที่ได้รับรู้ ซึ่งทัศนคตินี้เองจะก่อให้เกิดการกระทำตามมา
  2. ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทัศนคติของผู้รับข่าวสารที่มีต่อสิ่งที่ได้รับรู้ ซึ่งทัศนคตินี้เองจะก่อให้เกิดการกระทำตามมา
  3. ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในพฤติกรรมที่แสดงออกมา
- การเปลี่ยนแปลงทั้งสามประเภทนี้จะเกิดขึ้นในลักษณะต่อเนื่อง กล่าวคือ เมื่อผู้รับสารได้รับข่าวสารก็จะทำให้เกิดความรู้ เมื่อเกิดความรู้ขึ้นก็จะมีผลทำให้เกิดทัศนคติ และสุดท้ายคือการก่อให้เกิดการกระทำ

แนวความคิดที่สามารถสนับสนุนว่าผลของการศึกษาโดยทั่วไปก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงใน 3 ประการนี้คือ คำนิยามของการสื่อสารของ Rogers (1973) ที่ว่า การสื่อสารคือ กระบวนการที่ข่าวสารถูกส่งจากแหล่งสาร ไปยังผู้รับสาร ด้วยเจตนาจะเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมบางประการของผู้รับสาร โดยผลของการสื่อสารทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลง 3 ประการ คือ การเปลี่ยนแปลงความรู้ ทัศนคติ และพฤติกรรมของผู้รับสาร



ทฤษฎีบทบาทและอิทธิพลของสื่อสารมวลชนข้างต้น ผู้วิจัยจะนำมาเป็นกรอบในการศึกษาด้านของรายการวิทยุเพื่อชุมชน ในฐานะของการเป็นสื่อวิทยุกระจายเสียง ซึ่งเป็นสื่อสารมวลชนประเภทหนึ่งย่อมมีอิทธิพลต่อผู้รับสาร หรือผู้รับฟังรายการวิทยุเพื่อชุมชนจนอาจก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงด้านการรับรู้และพฤติกรรม ในการแสดงออกของผู้รับสารในชุมชน

## 2.7 การสนทนากลุ่ม (FOCUS GROUP DISCUSSION : FGD)

วีรสิทธิ์ สิทธิไตรย์ และโยธิน แสงวดี (2536, หน้า 2) ได้ให้ความหมายของการสนทนากลุ่ม ดังนี้ การสนทนากลุ่มคือ การรวบรวมข้อมูลจากการนั่งสนทนากับผู้ให้ข้อมูลเป็นกลุ่ม ซึ่งผู้ร่วมสนทนากลุ่มนี้ได้มาจากการเลือกสรรตามหลักเกณฑ์ที่นักวิจัยกำหนดไว้ว่าจะเป็นผู้ที่สามารถให้คำตอบตรงประเด็นและสามารถตอบวัตถุประสงค์ที่สนใจศึกษามากที่สุด

โยธิน แสงวดี (2536, หน้า 47) ได้ให้ความหมายการสนทนากลุ่มดังนี้ การสนทนากลุ่มเป็นเทคนิคอันหนึ่งในการวิจัยเชิงคุณภาพ มีลักษณะเป็นการพูดคุยแลกเปลี่ยนความคิดเห็นอย่างกว้างขวางและเป็นอิสระในหัวข้อที่กำหนดให้ของกลุ่มบุคคลที่ได้รับการเลือกสรรในบางสนทนาจะมีพิธีกร (Moderator) เป็นผู้ดำเนินการสนทนาให้ครอบคลุมเนื้อหาสาระที่ต้องการและเป็นไปตามขั้นตอนที่กำหนด สาระจากการสนทนากลุ่มจะมีการบันทึกไว้เป็นลายลักษณ์ และอยู่ในรูปแบบบันทึกเสียง เพื่อนำไปวิเคราะห์หาข้อสรุปของข้อวิจัยนั้น

ภาณี วงษ์เอก (2531, หน้า 400) ได้ให้ความหมายของการสนทนากลุ่มดังนี้ การสนทนากลุ่มเป็นการนั่งสนทนากันระหว่างผู้ให้สัมภาษณ์เป็นกลุ่ม ในระหว่างการสนทนากันของผู้ให้สัมภาษณ์นั้นจะมีผู้ดำเนินการสนทนาเป็นผู้คอยจุดประเด็นการสนทนาเพื่อเป็นการชักจูงใจให้บุคคลกลุ่มนี้ได้แสดงความคิดเห็นต่อประเด็น หรือแนวทางในการสนทนาให้ได้อย่างกว้างขวางลึกซึ้งและละเอียดที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้ ในการสนทนาดังกล่าวมีลักษณะเปิดกว้างที่จะให้ผู้เข้าร่วมสนทนาแต่ละคนวิพากษ์วิจารณ์หรือมีข้อสงสัย ถามผู้เข้าสนทนาคนอื่น ๆ หรือตอบข้อวิพากษ์นั้น ๆ ได้ รวมทั้งตั้งผู้ดำเนินการสนทนาด้วยการที่ผู้เข้าสนทนาเหล่านี้มีปฏิริยาโต้ตอบกันระหว่างสนทนานั้นจะเป็นสิ่งที่เร้าใจให้เกิดการสนทนาในระดับลึกยิ่งขึ้นในแต่ละประเด็น

ปาริชาติ วลัยเสถียร (2543, หน้า 105-106) ให้ความหมายของ FOCUS GROUP หมายถึง การสนทนากลุ่ม ๆ ละ 6 -12. คน การสนทนากลุ่มเป็นวิธีการศึกษาชุมชนที่เป็นการสนทนากันในบรรยากาศที่เป็นกันเอง มีการวางแผนและเตรียมการ โดยเรื่องที่สนทนานั้นจะต้องเป็นเรื่องที่กลุ่ม

ให้ความสนใจ มีผู้ดำเนินการสนทนาเป็นผู้จุดประเด็นเพื่อชักจูงให้บุคคลในกลุ่มแสดงความคิดเห็นได้อย่างลึกซึ้งและละเอียดที่สุด เพื่อให้ได้ข้อมูลเชิงคุณภาพองค์การในการจัดสนทนากลุ่ม มีดังนี้

### 1. บุคคลที่เกี่ยวข้อง

1.1 ผู้ดำเนินการสนทนา (Moderator) จะต้องเป็นผู้พูดและฟังภาษาท้องถิ่นได้ดี มีบุคลิกดี สุภาพ อ่อนน้อม มีมนุษยสัมพันธ์ดีและต้องรู้ความต้องการหรือวัตถุประสงค์ของชุมชน

1.2 ผู้จดบันทึกการสนทนา (Note taker)

1.3 ผู้ช่วย (Assistant) เป็นผู้ที่ทำหน้าที่จัดเตรียมสถานที่ และบันทึกเสียง

2. แนวทางในการสนทนากลุ่ม ควรจัดแนวทางในการสนทนากลุ่ม มีการจัดลำดับหัวข้อในการสนทนา

3. อุปกรณ์สนาม ที่ควรเตรียม ได้แก่ เครื่องบันทึกเสียง เทปเปล่า ถ่านวิทยุ สมุดบันทึก และดินสอ

4. แบบฟอร์มสำหรับคัดเลือกผู้เข้าร่วมสนทนากลุ่ม

5. ส่งเสริมสร้างบรรยากาศ โดยจัดให้มีเครื่องดื่ม ของขบเคี้ยว เพื่อสร้างบรรยากาศของความเป็นกันเอง

6. ของสมนาคุณแก่ผู้เข้าร่วมสนทนา เพื่อเป็นการตอบแทนผู้เข้าร่วมสนทนา

7. สถานที่และระยะเวลา อาจเป็นบ้าน ศาลา วัด ไร่ ไร่ ที่มีอากาศถ่ายเทสะดวกห่างไกลจากความพลุกพล่าน เพื่อให้ผู้เข้าร่วมสนทนามีสมาธิในเรื่องต่างๆ ที่กำลังสนทนากัน ส่วนระยะเวลาไม่ควรเกิน 2 ชั่วโมงต่อ 1 กลุ่ม

เจเลียว บุรีภักดี (2545, หน้า 259) สรุปไว้ว่า การสนทนากลุ่มหรือกิจกรรมความเห็น ของกลุ่มคือ เป็นการอภิปรายแลกเปลี่ยนความคิดเห็นและข้อมูลเพื่อหาข้อสรุปนำไปสู่การวางแผนที่ดี องค์ประกอบความเห็นของกลุ่ม ได้แก่บุคคลที่เข้าร่วมสนทนากลุ่มไม่ต่ำกว่า 6 - 12 คน พิธีกรต้องรู้พื้นที่และขอบเขตของชุมชน ซึ่งมีบทบาทของบุคคลในการร่วมสนทนากลุ่ม มีดังนี้

1. พิธีกร (Moderator/Facilitator) เป็นผู้จุดประเด็นหรือชักจูงให้ผู้ร่วมสนทนาแสดงความคิดเห็นอย่างกว้างขวาง

2. บุคคลเป้าหมายของการสนทนา (Discussant) ทำหน้าที่พูดคุยแสดงความคิดเห็นในประเด็นคำถามต่าง ๆ

3. ผู้จดบันทึกการสนทนา ทำหน้าที่การให้หมายเลข กำกับ Discussant และทำหน้าที่จดอย่างเดียว ห้ามมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็น

4. ผู้ช่วย ทำหน้าที่ควบคุมเทป อำนวยความสะดวกและดูแลแก้ปัญหาอื่น ๆ เกิดขึ้น

## 2.8 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

สุรินทร์ แปลงประสพโชค (2534, บทคัดย่อ) ศึกษาเรื่อง “รายการวิทยุเพื่อชุมชนในสถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทย จังหวัดจันทบุรี” พบว่า สื่อวิทยุกระจายเสียงเป็นสื่อที่เข้าถึงประชาชนได้ง่าย การให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วม ช่วยคิด ช่วยกำหนดเนื้อหาจะได้รับความสนใจจากประชาชนได้เป็นอย่างดี

งานวิจัยดังกล่าวถือได้ว่าเป็นต้นแบบทางการทดลองวิทยุเพื่อชุมชน ที่เปิดโอกาสให้ผู้ฟังเข้ามามีส่วนร่วม และรู้สึกร่วมกันเป็นเจ้าของร่วมกัน ซึ่งผู้วิจัยจะนำแนวทางดังกล่าวไปเป็นข้อมูลในการพิจารณาว่าการเข้ามามีส่วนร่วมของประชาชนจนมีทัศนคติร่วมกัน อันเป็นแนวทางนำไปสู่ความเข้มแข็งของคนในชุมชน

อุษา จันทร์ประภาศ (2534, บทคัดย่อ) ได้ศึกษาเรื่องการใช้ประโยชน์และความพึงพอใจของผู้ฟังรายการวิทยุกระจายเสียงชุมชนของสถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทย จังหวัดจันทบุรี พบว่า ผู้ฟังมีพฤติกรรมการเปิดรับฟังรายการคือ ฟังรายการค่อนข้างบ่อย สาเหตุที่ฟังเพราะรูปแบบรายการมีความน่าสนใจ และผู้ฟังมีความสนใจเนื้อหาเกี่ยวกับเกษตรกรรมมากที่สุด ในส่วนของการใช้ประโยชน์และความพึงพอใจ พบว่า ผู้ฟังมีการใช้ประโยชน์และความพึงพอใจในระดับมาก เฉพาะเรื่องที่เป็นเนื้อหาสาระของรายการ เรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปน้อยดังนี้คือ

1. หลักการที่เป็นรายการของประชาชน บริหารรายการโดยตัวแทนของประชาชน
2. ความรู้
3. ข้อมูลที่เป็นประโยชน์ต่อการทำงานอาชีพและการดำเนินชีวิตประจำวัน
4. รายการที่เป็นกระบอกเสียงแทนประชาชน
5. วิธีการแก้ปัญหาต่าง ๆ
6. ข่าวสาร
7. ข้อมูลเพื่อใช้แลกเปลี่ยนความคิดเห็นกับผู้อื่น

อรรวรรณ ปิณฑน์โอวาท (2544, บทคัดย่อ) ศึกษาเรื่อง “การสื่อสาร การมีส่วนร่วม และความพึงพอใจของประชาชนในวิทยุชุมชน จังหวัดอุบลราชธานี และจังหวัดระยอง” พบว่า การดำเนินงานรายการวิทยุเพื่อชุมชนของทั้งสองจังหวัดมีผู้อำนวยการ สวท. และเจ้าหน้าที่ฝ่ายผลิตรายการ รวมทั้งประชาชนได้ร่วมกันจัดตั้งคณะกรรมการบริหารวิทยุกระจายเสียงชุมชน และมีคณะกรรมการผลิตรายการอีกชุดหนึ่ง ซึ่งเป็นความร่วมมือระหว่างฝ่ายรัฐและฝ่ายประชาชน โดยรัฐให้ความช่วยเหลือในด้านอุปกรณ์ ส่วนประชาชนพยายามผลิตรายการเพื่อตอบสนองความต้องการของประชาชน รูปแบบเนื้อหาที่น่าสนใจเสนอเป็นข่าวสารในท้องถิ่น บริการด้าน

สาธารณูปโภคและสิ่งแวดล้อม ข่าวสารเกี่ยวกับการกินอยู่ เกษตรกรรม สาธารณสุข การศึกษา วัฒนธรรมพื้นบ้าน โดยใช้ภาษาถิ่น มีรายการสัมภาษณ์ พยายามให้ผู้ฟังมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นด้วยการโทรศัพท์หรือส่งจดหมายเข้ามา

นอกจากการดำเนินงานที่กล่าวมาข้างต้นแล้ว ความต้องการของประชาชนเรื่องรูปแบบและเนื้อหารายการวิทยุชุมชนจังหวัดอุบลราชธานี และระยองที่ได้ผลการวิจัยจากการสัมภาษณ์กลุ่มผู้นำชาวบ้าน ยังนำมาเป็นแนวทางในการเปรียบเทียบกับความต้องการของประชาชนในจังหวัดน่านได้ว่า เรื่องการจัดรายการควรมีการจัดรายการโดยคนหลากหลายอาชีพ เช่น กลุ่มเยาวชน กลุ่มแม่บ้าน กลุ่มพระ รายการควรเป็นเรื่องทำมาหากิน การอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรม การประชาสัมพันธ์สินค้า หรือเทศกาลในชุมชนของตน รายการควรเป็นเรื่องทำมาหากิน การอนุรักษ์วัฒนธรรม การทนายปัญหาชิงรางวัล มีเพลงคั่นรายการ เวลาที่เหมาะสมคือ เช้าตรู่และช่วงเย็น คือ ก่อนไปทำงานและหลังเลิกงาน รูปแบบรายการควรหลากหลาย เช่น การเสนอข่าว การสนทนากับผู้ฟังละคร การสื่อข่าวนอกสถานที่

จุมพล รอดคำดี (2542, หน้า 23) ได้สรุปแนวคิดวิทยุชุมชนจากการศึกษากระบวนการสื่อสารแบบมีส่วนร่วมข้างต้น ดังนี้

1. ต้องเกิดขึ้นจากความต้องการของชุมชน โดยถือหลักการว่าคนส่วนใหญ่แสดงความคิดเห็น ความต้องการร่วมกัน
2. วิทยุชุมชนต้องได้รับการยอมรับจากกลุ่มต่างๆ ในชุมชน
3. วิทยุชุมชนย่อมไม่มีการแบ่งเชื้อชาติ ศาสนา ประเพณี วัฒนธรรมของคนในชุมชน
4. วิทยุชุมชนต้องยึดถือแนวทางการเสนอรายการและข่าวสารของชุมชนเป็นหลักภายใต้แนวคิด ความเชื่อ วัฒนธรรมท้องถิ่น กฎมณเฑียรบาลท้องถิ่น สิ่งแวดล้อมและเหตุการณ์ในท้องถิ่นเป็นหัวใจของการนำเสนอข่าวสารและรายการ

5. วิทยุชุมชนจะต้องเปิดโอกาสให้ประชาชนในชุมชนร่วมคิด ร่วมวางแผน ร่วมจัดรายการและสามารถเข้าไปบริหารจัดการ หรือปฏิบัติในสถานีได้ องค์การยูเนสโกได้เน้นว่า "Participatory radio means a radio station that self-managed by those participatory in it." นอกจากนี้การเปลี่ยนแปลงใดๆ ในสื่อวิทยุชุมชนให้เป็นที่ไปตามแนวคิดและความต้องการของประชาชนชุมชน โดยยึดหลักกระบวนการทางประชาธิปไตย

6. วิทยุชุมชนเป็นสถานีวิทยุที่มีรัศมีการออกอากาศครอบคลุมเฉพาะพื้นที่เท่านั้น (มีลักษณะเป็น Narrowcasting ไม่ใช่ Broadcasting) กำลังส่งไม่เกิน 1 กิโลวัตต์

7. วิทยุชุมชนเป็นสื่อมวลชนตามแนวคิดประชาธิปไตย (Democratic media) เพื่อประชาชน โดยประชาชนของประชาชน

อุษา จันทรประภาส (2534. บทคัดย่อ) ได้ศึกษาเรื่อง “การใช้ประโยชน์และความพึงพอใจของผู้ฟังรายการวิทยุกระจายเสียงชุมชนของสถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทย จังหวัดจันทบุรี” พบว่า ผู้ฟังมีพฤติกรรมเปิดรับฟังรายการค่อนข้างบ่อย เนื่องจากรูปแบบรายการน่าสนใจ โดยให้ความสนใจฟังรายการเกี่ยวกับการเกษตรมากที่สุด และผู้ฟังมีความพึงพอใจและมีการใช้ประโยชน์จากรายการในระดับมาก โดยเฉพาะในหลักการที่เป็นรายการของประชาชน บริหารรายการโดยตัวแทนประชาชน

มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม  
Pibulsongkram Rajabhat University

### บทที่ 3 ระเบียบวิธีวิจัย

การวิจัยเรื่อง “การศึกษาพฤติกรรมการเปิดรับข่าวสาร ทักษะคิด และการมีส่วนร่วมในการกำหนดรูปแบบและเนื้อหารายการวิทยุเพื่อชุมชนของตำบลหัวรอ อำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก” เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ด้วยวิธีวิเคราะห์จากเอกสาร สคริปต์ เทป บันทึกเสียง ตลอดจนการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (Depth Interview) กลุ่มตัวอย่างผู้รับฟังรายการวิทยุเพื่อชุมชนควบคู่กับการจัดประชุมสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) เพื่อค้นหาความต้องการร่วมกันของแต่ละชุมชนในการกำหนดรูปแบบและเนื้อหา รวมทั้งวิธีการดำเนินงานรายการวิทยุเพื่อชุมชน โดยมีรายละเอียดดังนี้

#### 3.1 ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

3.1.1 ประชากร ได้แก่ ประชาชนในตำบลหัวรอ จำนวน 17,334 คน ซึ่งประกอบด้วย ประธานและคณะกรรมการบริหารวิทยุชุมชนฯ ผู้นำชุมชน ประชาชน และกลุ่มหรือองค์กรต่างๆ ในชุมชนที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินงานวิทยุชุมชนตำบลหัวรอ

3.1.2 กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ประชาชนในตำบลหัวรอ แบ่งเป็น 2 กลุ่มดังนี้

3.1.2.1 กลุ่มประชาชนในตำบลหัวรอ กำหนดขนาดของกลุ่มตัวอย่างโดยใช้ตารางของ ยามาเน่ (Yamane) ได้กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 392 คน โดยทำการสุ่มอย่างง่าย 3 ชุมชน คือ หมู่บ้าน บางพยอม หมู่บ้านตาปะขาวหาย และหมู่บ้านสระโคล่ ตามสัดส่วนดังนี้

หมู่บ้าน	ประชากร	กลุ่มตัวอย่าง
บางพยอม	1,012	140
ตาปะขาวหาย	799	110
สระโคล่	1,024	142

3.1.2.2 กลุ่มคณะกรรมการบริหารวิทยุชุมชนตำบลหัวรอ ซึ่งได้มาโดยวิธีการเจาะจงซึ่งประกอบด้วยประธานกรรมการบริหารวิทยุชุมชนตำบลหัวรอ คณะกรรมการบริหารวิทยุชุมชนตำบลหัวรอ ผู้นำชุมชน และบุคคลที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินงานวิทยุชุมชนตำบลหัวรอ อำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก

### 3.2 วิธีดำเนินการ

#### 3.2.1 วิธีการสำรวจโดยใช้แบบสอบถาม

#### 3.2.2 วิธีการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก ในประเด็นที่เกี่ยวข้องดังนี้

3.2.2.1 การสัมภาษณ์ คุณดวงนภา สราญรัมย์ ซึ่งเป็นบุคคลสำคัญของการเกิดรายการวิทยุชุมชน และผู้ผลิตรายการวิทยุชุมชน โดยมีประเด็นคำถามดังนี้

1. แนวคิดในการก่อตั้งวิทยุชุมชน
2. ปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินงานวิทยุชุมชน
3. การเลือกประเด็นในการนำเสนอในรายการวิทยุชุมชน
4. รูปแบบเนื้อหาในการนำเสนอ เช่น เป็นการสนทนา เปิดสายให้ผู้ฟังร่วม

แสดงความคิดเห็น

5. ใช้ประสบการณ์เพื่อนำมาปรับปรุงในการดำเนินการวิทยุชุมชนอย่างไร

3.2.2.2 การสัมภาษณ์แกนนำของคณะกรรมการบริหารวิทยุกระจายเสียงชุมชนที่ทำให้เกิดการก่อตั้งรายการวิทยุชุมชน โดยมีประเด็นคำถามดังนี้

1. การเข้าร่วมอยู่ในคณะกรรมการบริหารวิทยุชุมชนมีความเป็นมาอย่างไร

2. การดำเนินงานวิทยุชุมชนที่ผ่านมาเป็นอย่างไรบ้าง
3. ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมเพียงใด ด้วยเหตุผลใด
4. เนื้อหารายการที่นำเสนอเป็นอย่างไร
5. ผู้ฟังให้ความสนใจเพียงใด วัตถุประสงค์จากอะไร
6. มีปัญหาและอุปสรรคใดบ้าง
7. มีวิธีดำเนินงานและกระบวนการบริหารงานของวิทยุชุมชนอย่างไร

3.2.2.3 สัมภาษณ์กลุ่มผู้ดำเนินรายการวิทยุชุมชนในฐานะผู้ส่งสาร โดยมีประเด็นคำถามดังนี้

1. เหตุผลที่มาจัดรายการวิทยุชุมชน
2. การเลือกเนื้อหาในการนำเสนอในรายการวิทยุชุมชน
3. รูปแบบ เนื้อหาในการนำเสนอ เปิดโอกาสให้ผู้ฟังมีส่วนร่วมในการกำหนดหรือไม่ อย่างไร
4. ปัจจัยที่มีส่วนในการกำหนดเนื้อหาที่ออกอากาศในปัจจุบัน
5. ในปัจจุบันได้รับการอบรมศึกษาแนวทางในการใช้สื่อเพื่อชุมชนหรือไม่ หรือท่านเป็นนักจัดรายการมาก่อนได้ใช้ประสบการณ์เพื่อนำมาปรับปรุงในการดำเนินรายการวิทยุชุมชนอย่างไร

**3.2.3 วิธีการจัดประชุมสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) จำนวน 3 ครั้ง ๆ ละหมู่บ้าน ๆ ละ 10 คน** แต่ละหมู่บ้านประกอบด้วยคณะกรรมการบริหารสถานีวิทยุชุมชนตำบลหัวรอ ผู้ทรงคุณวุฒิ ผู้นำชุมชน สมาชิกในชุมชน กลุ่มแม่บ้าน กลุ่มองค์กรต่าง ๆ และเยาวชนซึ่งตัวแทนของแต่ละหมู่บ้าน รวมทั้งสิ้นจำนวน 30 คน เพื่อหาวิธีการดำเนินการและกระบวนการบริหารงานวิทยุชุมชนอย่างมีส่วนร่วมของคนในชุมชน การมีส่วนร่วมในการกำหนดรูปแบบและเนื้อหา รวมทั้งเข้าศึกษาดูงานที่สถานีวิทยุชุมชนตำบลหัวรอ อำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก เพื่อร่วมกันแลกเปลี่ยนเรียนรู้ประสบการณ์และกระบวนการผลิตรายการของสถานีวิทยุชุมชนตำบลหัวรอที่ผ่านมา โดยมีประเด็นดังนี้

- 3.2.3.1 ท่านคิดว่าวิทยุชุมชนมีประโยชน์ต่อชุมชนหรือไม่อย่างไร
- 3.2.3.2 ท่านคิดว่าสมาชิกในชุมชน สนใจรับฟังรายการวิทยุชุมชน หรือไม่
- 3.2.3.3 รูปแบบรายการที่คิดว่าน่าสนใจเป็นอย่างไร
- 3.2.3.4 การมีส่วนร่วมในรายการวิทยุชุมชน เช่น จัดรายการ หรือเป็น คณะกรรมการบริหารวิทยุชุมชนหรือมีความสนใจหรือไม่ อย่างไร
- 3.2.3.5 ท่านมีความสนใจในการเข้ามาจัดรายการวิทยุชุมชนหรือไม่ อย่างไร
- 3.2.3.6 การเข้าร่วมในการจัดรายการวิทยุชุมชนแต่ไม่มีค่าตอบแทนท่านมีความคิดเห็นอย่างไร ท่านจะเข้าร่วมหรือไม่

**3.2.4 วิธีการศึกษาข้อมูลจากเอกสารที่เกี่ยวข้อง** ได้แก่ ผังรายการ สคริปต์รายการ สิ่งพิมพ์ต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งเทปบันทึกเสียงของรายการวิทยุเพื่อชุมชน และข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับปัจจัยท้องถิ่น ได้แก่ การดำเนินชีวิตของประชาชนในชุมชนต่าง ๆ ในตำบลหัวรอ ได้แก่ หมู่บ้าน



บางพะยอม หมู่บ้านวัดตาปะขาวหาย และหมู่บ้านวัดสระโคก โดยเข้าไปสังเกตการณ์ และรวบรวมข้อมูลตามศูนย์ราชการ ตลอดจนจากเอกสาร สิ่งตีพิมพ์ ในอันที่จะทำให้ทราบว่าการดำเนินชีวิตของแต่ละชุมชนมีส่วนที่ทำให้ผู้ดำเนินรายการต้องจัดรายการ หรือเลือกเนื้อหา รายการให้สอดคล้องกับวิถีการดำเนินชีวิตของชาวบ้านอย่างไร

### 3.3 การเก็บรวบรวมข้อมูล

3.3.1 การวิเคราะห์เนื้อหา โดยการรวบรวมข้อมูลจากเอกสารต่าง ๆ ได้แก่ ผังรายการ สคริปต์รายการ และเอกสารต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง เพื่อศึกษาบริบทชุมชนตำบลห้วยอู รูปแบบและเนื้อหาของรายการวิทยุเพื่อชุมชน

3.3.2 การศึกษาทัศนคติและพฤติกรรมของคนในชุมชนที่มีต่อการเปิดรับข่าวสารจากสื่อวิทยุชุมชน ตำบลห้วยอู อำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลกนั้น ผู้วิจัยดำเนินการเก็บรวบรวมแบบสอบถามจากคนในชุมชน จำนวน 3 หมู่บ้าน ได้แก่ หมู่บ้านบางพยอม หมู่บ้านวัดตาปะขาวหาย และหมู่บ้านวัดสระโคก ใช้แบบสอบถามทั้งหมด 392 ฉบับ และได้รับแบบสอบถามกลับคืนมา จำนวน 392 ฉบับ คิดเป็นร้อยละ 100

3.3.3 การสัมภาษณ์เจาะลึกผู้ที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ ผู้ฟังรายการ เจ้าหน้าที่ที่มีอำนาจในระดับต่าง ๆ ของสถานี เพื่อศึกษาการดำเนินงานของสถานีวิทยุชุมชน สัมภาษณ์ผู้ดำเนินรายการ เพื่อค้นหา การมีส่วนร่วมในรายการและปัจจัยที่มีส่วนในการกำหนดเนื้อหาที่ออกอากาศในปัจจุบัน

3.3.4 สังเกตการณ์ชุมชนต่าง ๆ เพื่อให้ทราบวิถีชีวิต สังคมในแต่ละชุมชนที่มีส่วนในการกำหนดรูปแบบและเนื้อหาของรายการ

3.3.5 นำข้อมูลเกี่ยวกับความคิดเห็นของคนในชุมชนที่มีต่อการเปิดรับข่าวสารจากสื่อวิทยุชุมชน จัดประชุมสนทนากลุ่ม (FGD) เพื่อหาวิธีการดำเนินการและกระบวนการบริหารงานวิทยุชุมชนอย่างมีส่วนร่วมของคนในชุมชน ในการมีส่วนร่วมกำหนดรูปแบบและเนื้อหา รวมทั้งวิธีการดำเนินงานรายการวิทยุเพื่อชุมชน มีขั้นตอนดังนี้

3.3.5.1 ทีมนักวิจัย ตัวแทนชุมชน คณะกรรมการบริหารสถานีวิทยุชุมชนตำบลห้วยอู และผู้ทรงคุณวุฒิ ร่วมกันสนทนากลุ่ม ณ สถานีวิทยุชุมชนตำบลห้วยอู อำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก เพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้ประสบการณ์เกี่ยวกับวิธีการดำเนินงาน และกระบวนการบริหารงานอย่างมีส่วนร่วมในการผลิตรายการของสถานีวิทยุชุมชนตำบลห้วยอู

3.3.5.2 นำข้อมูลที่ได้จากการสนทนากลุ่ม และจุดอ่อนและจุดแข็งในการดำเนินงานวิทยุชุมชน มาวิเคราะห์และสังเคราะห์

3.3.5.3 สรุปและตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูลที่ได้จากการศึกษาร่วมกับ  
ผู้ทรงคุณวุฒิ

### 3.4 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยเป็นผู้ดำเนินการวิจัยด้วยตนเอง โดยมีเครื่องมือ คือ

3.4.1 แบบสอบถาม เพื่อสำรวจพฤติกรรม การเปิดรับข่าวสาร ทักษะคิด และการมีส่วนร่วม  
ในการกำหนดรูปแบบและเนื้อหา รายการวิทยุชุมชนตำบลหัวรออำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก ซึ่งมี  
ลักษณะเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) โดยกำหนดตัวเลือกของคำตอบเป็น 5  
ระดับ ดังนี้

5	หมายถึง	มีความคิดเห็นด้วยในระดับมากที่สุด
4	หมายถึง	มีความคิดเห็นด้วยในระดับมาก
3	หมายถึง	มีความคิดเห็นด้วยในระดับปานกลาง
2	หมายถึง	มีความคิดเห็นด้วยในระดับน้อย
1	หมายถึง	มีความคิดเห็นด้วยในระดับน้อยที่สุด

3.4.2 แบบสัมภาษณ์ ที่ผู้วิจัยได้สร้างแบบสัมภาษณ์ไว้ล่วงหน้า เพื่อดำเนินการสัมภาษณ์  
เชิงลึก (Depth Interview) โดยกำหนดประเด็นคำถามกว้าง ๆ และยังใช้คำถามปลายเปิดเพื่อให้ผู้ถูก  
สัมภาษณ์มีโอกาสตอบคำถามได้อย่างเต็มที่ และเก็บข้อมูลจากเอกสารสิ่งพิมพ์ สคริปต์รายการ เพื่อ  
ค้นหาความต้องการเนื้อหา รูปแบบ และปัจจัยในการกำหนดรูปแบบและเนื้อหา รายการวิทยุชุมชน  
เครื่องมือ ในการรวบรวม ได้แก่ การจดบันทึก และการใช้เทปบันทึกเสียง

3.4.3 การจัดประชุมสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) เพื่อศึกษาวิธีดำเนินงานและ  
กระบวนการบริหารงานอย่างมีส่วนร่วมในรายการวิทยุชุมชน

### 3.5 การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยข้อมูลที่ได้จากการเก็บรวบรวมทั้งเอกสารและการสัมภาษณ์มาทำการวิเคราะห์ข้อมูล  
โดยใช้แนวคิดและทฤษฎีของบทที่ 2 มาเป็นกรอบในการวิเคราะห์ ซึ่งแบ่งผลการวิเคราะห์ข้อมูล  
เป็น 5 ส่วน คือ

**ส่วนที่ 1** วิเคราะห์ผลการศึกษาบริบทชุมชนตำบลห้วยรอ อำเภอมือง จังหวัดพิษณุโลก จากเอกสารและสิ่งพิมพ์ต่าง ๆ

**ส่วนที่ 2** วิเคราะห์ผลการศึกษาทัศนคติและพฤติกรรมของคนในชุมชนที่มีต่อการเปิดรับข่าวสารจากสื่อวิทยุชุมชน ตำบลห้วยรอ อำเภอมือง จังหวัดพิษณุโลก จากการตอบแบบสอบถาม จำนวนโดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูป SPSS หาค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

**ส่วนที่ 3** วิเคราะห์ผลการศึกษารูปแบบและเนื้อหาของรายการวิทยุชุมชนตำบลห้วยรอ FM 100.25 MHz จากการฟังรายการวิทยุ เอกสารสิ่งพิมพ์ ผังรายการ และสคริปต์รายการ

**ส่วนที่ 4** วิเคราะห์ผลการสัมภาษณ์แบบเจาะลึกเกี่ยวกับปัจจัยในการกำหนดรูปแบบและเนื้อหาของรายการวิทยุชุมชนตำบลห้วยรอ จากการจดบันทึกและการใช้เทปบันทึกเสียง

**ส่วนที่ 5** วิเคราะห์ผลการจัดสนทนากลุ่มเกี่ยวกับวิธีการดำเนินงานและกระบวนการบริหารงานอย่างมีส่วนร่วมในรายการวิทยุชุมชนตำบลห้วยรอ จากการจดบันทึกและการใช้เทปบันทึกเสียง

**สถิติที่ใช้** ได้แก่

1. ร้อยละ (Percentage)
2. ค่าเฉลี่ย (Arithmetic Mean)
3. ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation)

## บทที่ 4

### ผลการวิจัย

การวิจัยเรื่อง การศึกษาพฤติกรรมการเปิดรับข่าวสาร ทักษะคิด และการมีส่วนร่วมในการกำหนดรูปแบบและเนื้อหารายการวิทยุชุมชนของตำบลห้วยรอ อำเภอมือง จังหวัดพิษณุโลก เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ใช้วิธีศึกษาข้อมูลจากเอกสาร สคริปต์ เทปบันทึกการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (Depth interview) ตลอดจนการสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) โดยเลือกชุมชนเพื่อศึกษา 3 ชุมชน ได้แก่ หมู่บ้านบางพยอม หมู่บ้านวัดตาปะขาวหาย และหมู่บ้านวัดสระโคก ซึ่งผู้วิจัยได้ศึกษาและได้ผลการวิจัยดังนี้

#### 4.1 ผลการศึกษาบริบทชุมชนตำบลห้วยรอ อำเภอมือง จังหวัดพิษณุโลก พบว่า

ราษฎรส่วนมากในตำบลห้วยรอเป็นคนท้องถิ่น แต่ก่อนพื้นที่ร่วมกับตำบลพลายชุมพล โดยมีชื่อตำบลวัดตาล ต่อมาแยกเป็น 2 ตำบล โดยอาศัยแม่น้ำน่านเป็นเส้นแบ่งเขตตำบล ซึ่งตำบลห้วยรออยู่ฝั่งตะวันออก ตำบลพลายชุมพลอยู่ฝั่งตะวันตก ตั้งชื่อว่า “ห้วยรอ” เนื่องจากหมู่ที่ 4 (บ้านตาปะขาวหาย) ซึ่งมีแม่น้ำน่านไหลผ่าน มีสถานที่อยู่แห่งหนึ่ง แม่น้ำไหลโค้งก้นเขาตั้งลงชาวบ้านจึงนำเสามาปักกันดินริมตลิ่งถูกกัดเซาะ ซึ่งเสานี้เรียกดั้งเดิมตามภาษาพื้นบ้านว่า “หลักรอ” หรือ “เสารอ” และเรียกชื่อบ้านว่า “บ้านศิระระรอ” ซึ่งจะยังคงปรากฏอยู่ในโฉนดที่ดินฉบับเก่า ๆ ต่อมาเรียกสั้น ๆ ว่า “ห้วยรอ” เมื่อแยกเขตตำบลใหม่เลยใช้ชื่อว่า “ตำบลห้วยรอ”

ตำบลห้วยรอ อำเภอมือง จังหวัดพิษณุโลก อยู่ห่างจากที่ว่าการอำเภอมืองพิษณุโลกทางทิศเหนือประมาณ 5 กิโลเมตร มีพื้นที่ประมาณ 40.2 ตารางกิโลเมตร หรือประมาณ 24,244 ไร่ มีอาณาเขตติดต่อกับ

ทิศเหนือ	ติดต่อกับ	ตำบลมะขามสูง และตำบลบ้านป่า
ทิศใต้	ติดต่อกับ	ตำบลรัฐเจริญ และเขตเทศบาลเมืองพิษณุโลก
ทิศตะวันออก	ติดต่อกับ	ตำบลคอนทอง
ทิศตะวันตก	ติดต่อกับ	แม่น้ำน่าน

พื้นที่ตำบลห้วยรอเป็นเขตชานเมือง มีถนนสายเลี้ยวเมืองพิษณุโลกตัดผ่าน และยังมีสถานีรถไฟอยู่ภายในเขตพื้นที่ทำให้การคมนาคมเป็นไปอย่างสะดวก อีกทั้งมีภูมิประเทศเป็นที่ราบลุ่มริมฝั่งแม่น้ำน่านซึ่งไหลผ่านทางทิศตะวันตก ทำให้มีพื้นที่เหมาะแก่การเกษตรกรรม โดยเฉพาะอย่างยิ่ง

การทำนาและการประมง ซึ่งขณะนี้มีพื้นที่การเกษตรประมาณ 70% ของพื้นที่ทั้งหมด แต่มักจะประสบปัญหาเรื่องภัยแล้งในฤดูแล้ง และมีน้ำท่วมอยู่เป็นประจำในฤดูฝน มีแม่น้ำ 1 สายไหลผ่านคือ แม่น้ำน่าน ลำคลอง 3 สาย คือ คลองหนองต๋าลิ่ง คลองหนองตาบก และคลองสระโคล่ มีประชากรทั้งสิ้น 17,334 คน แยกเป็นชาย 8,105 คน หญิง 9,229 คน จำนวนครัวเรือน 6,890 ครัวเรือน มีความหนาแน่นเฉลี่ย 14.51 ครัวเรือน/ตารางกิโลเมตร (ข้อมูล ณ วันที่ 31 มีนาคม 2548 จากเอกสารสรุปแผนพัฒนา 3 ปี ขององค์การบริหารส่วนตำบลห้วยรอ) ตำบลห้วยรอประกอบด้วยหมู่บ้าน จำนวน 12 หมู่บ้าน และเนื่องจากตำบลห้วยรอเป็นพื้นที่ซึ่งติดกับเขตเมืองและการคมนาคมไปมาสะดวก จึงทำให้มีหน่วยงานราชการไปตั้งสำนักงานเป็นจำนวนมาก ดังนี้

1. องค์การบริหารส่วนตำบลห้วยรอ
2. สำนักงานอัยการเขต 6
3. สำนักงานคลังเขต 6
4. สำนักงานการศึกษาแห่งประเทศไทย เขต 6 พิษณุโลก
5. ศูนย์พลศึกษาและกีฬาจังหวัดพิษณุโลก
6. สถานีวิทยุโทรทัศน์แห่งประเทศไทย ช่อง 11
7. สำนักงานตรวจเงินแผ่นดินภูมิภาคที่ 10
8. สำนักงานอัยการจังหวัดพิษณุโลก (แผนกคดีเยาวชนและครอบครัว)
9. ศูนย์วิทยาศาสตร์การแพทย์ เขต 9 พิษณุโลก
10. สำนักงานควบคุมโรคติดต่อ เขต 9 พิษณุโลก
11. สำนักงานที่ดินจังหวัดพิษณุโลก
12. สำนักงานพัฒนาที่ดิน เขต 8 พิษณุโลก
13. ศูนย์ควบคุมโรคติดต่อหน้าโดยแมลงที่ 24 พิษณุโลก
14. สำนักงานพัฒนาการศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม เขต 7
15. สำนักงานประมงจังหวัดพิษณุโลก
16. สำนักงานข่าวกรองแห่งชาติ พิษณุโลก
17. ศูนย์การศึกษานอกโรงเรียน จังหวัดพิษณุโลก
18. สำนักประชาสัมพันธ์ เขต 4 พิษณุโลก
19. สำนักงานสามัญศึกษาจังหวัดพิษณุโลก
20. สำนักงานประปาเทศบาลนครพิษณุโลก
21. สถานีอนามัยตำบลห้วยรอ
22. สถานีอนามัยบ้านสระโคล่

23. สำนักงานเขตเกษตรเศรษฐกิจที่ 10 พิชณุโลก
24. สหกรณ์ออมทรัพย์ครู
25. โรงเรียนเตรียมอุดม
26. โรงเรียนอนุบาลพิษณุโลก
27. โรงเรียนวัดมหาวันราม
28. โรงเรียนวัดโพธิญาณ
29. โรงเรียนวัดตาปะขาวหาย
30. โรงเรียนวัดสระโคก
31. โรงเรียนวัดบางพยอม
32. หน่วยพัฒนาการเคลื่อนที่ 34
33. สถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชนจังหวัดพิษณุโลก

ประชากรในตำบลหัวรอส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม รับราชการ รั่ววิสาหกิจ พนักงานหน่วยงานเอกชน ธุรกิจส่วนตัว และรับจ้างทั่วไป

สภาพสังคมของชุมชน บ้านบางพยอม และบ้านตาปะขาวหาย มีความคล้ายคลึงกัน คือ มีสภาพเป็นชุมชนเมืองมากขึ้นเนื่องจากอยู่ใกล้ชุมชนเมือง และมีเส้นทางหลักผ่านหมู่บ้าน ความเจริญจึงมีมากขึ้น แต่ก็ยังมีสภาพความเป็นชุมชนชนบทอยู่บ้าง กล่าวคือ สภาพสังคมที่มีความเป็นชุมชนเมืองคือ ต่างคนต่างออกไปทำมาหากิน ต่างประกอบอาชีพของตนเอง มีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่และร่วมมือกันทำกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อประโยชน์ส่วนรวมน้อยกว่าชุมชนชนบทแต่ก็ยังมีผู้ที่ให้ความร่วมมือกันทำกิจกรรมต่าง ๆ ซึ่งมักเป็นผู้สูงอายุหรือคนที่อาศัยอยู่ในหมู่บ้านนี้มานานแล้ว ส่วนใหญ่ประกอบอาชีพรับจ้าง ข้าราชการ และเกษตรกรรม ส่วนหมู่บ้านสระโคกยังคงมีสภาพสังคมเป็นแบบชนบทมากกว่า คือ มีการช่วยเหลือเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่กัน รู้จักกันและมีการร่วมกิจกรรม มีการร่วมแรงกันในการประกอบอาชีพต่าง ๆ มากกว่าบ้านบางพยอมและบ้านตาปะขาวหาย ส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม รองลงมาคือ อาชีพรับจ้าง ทั้ง 3 หมู่บ้านส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธ มีโรงงาน บ้านจัดสรร วัด และโรงเรียนที่เพียงพอกับความต้องการของประชาชน โดยเฉพาะบ้านตาปะขาวหายและบ้านบางพยอมที่มีถนนสายเลียบเมืองพิษณุโลกตัดผ่านทำให้มีเส้นทางคมนาคมที่สะดวก และเป็นเส้นทางสายหลักในการเดินทางของประชาชนทั่วไป จึงทำให้มีผู้ประกอบอาชีพค้าขายจำนวนมากขึ้น

หมู่บ้านตาปะขาวหายเป็นชุมชนเก่าแก่ มีการขุดพบวัตถุและสถานที่สำคัญเก่าแก่หลายอย่าง เช่น เครื่องปั้นดินเผา เตาเครื่องปั้นดินเผา เป็นต้น บ้านตาปะขาวหายยังมีอาชีพดั้งเดิม

ที่สืบทอดมาตั้งแต่อดีตคือ อาชีพการหล่อพระ และที่กำลังดำเนินการฟื้นฟูอาชีพเดิม อีกอย่าง คือ อาชีพการทำเครื่องปั้นดินเผาที่หมู่ที่ 1 บ้านบางพยอม การดำเนินชีวิตของคนในชุมชนส่วนใหญ่ จะเป็นการดิ้นรนในการประกอบอาชีพ เพื่อจุนเจือครอบครัว ส่วนใหญ่ที่ประกอบอาชีพรับจ้าง โดยจะทำงานไปเช้า-เย็นกลับ บางคนไปทำงานต่างจังหวัด ต่างคนต่างอยู่ จะมีการรวมตัวกันได้ ก็เฉพาะมีกิจกรรมที่สำคัญ ๆ หรือช่วงเทศกาลต่าง ๆ เช่น วันลอยกระทง วันปีใหม่ ฯลฯ การขอความร่วมมือในการทำกิจกรรมต่าง ๆ ก็จะได้รับความร่วมมืออยู่บ้าง ส่วนใหญ่จะเป็นคนดั้งเดิมที่อยู่ในชุมชนนั้นมานาน การอยู่ร่วมกันในชุมชนส่วนใหญ่จะต่างคนต่างอยู่ มีความสนิทกันเฉพาะกลุ่มหรือเฉพาะในหมู่เครือญาติ และแต่ละบ้านมีรั้วรอบ มีตึกแถวและอาคารพาณิชย์ และบ้านจัดสรรเพิ่มมากขึ้น ส่วนใหญ่เป็นคนต่างถิ่นที่เข้ามาประกอบอาชีพ ทำให้การอยู่ร่วมกันของคนในชุมชนเป็นแบบต่างคนต่างอยู่มากขึ้น ยกเว้นบ้านสระโคลที่ยังคงสภาพสังคมแบบเดิมไว้ แต่ก็เริ่มมีวิถีชีวิตแบบชุมชนเมืองมากขึ้น

จากการที่ตำบลห้วยรอเป็นตำบลที่มีจำนวนประชากรจำนวนมากและเป็นชุมชนที่อยู่ในเขตกึ่งเมือง มีผู้ประกอบการหลากหลายทั้งรับราชการ พนักงานตามบริษัทต่าง ๆ ค้าขาย และเกษตรกรรมจึงต้องมีศูนย์กลางข้อมูลข่าวสารของชุมชน เพื่อเชื่อมโยงการเรียนรู้เพื่อเป็นการสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนด้วยเหตุนี้จึงได้มีการจัดตั้งวิถุชุมชนขึ้น และได้รับความร่วมมือจากส่วนราชการในพื้นที่ตำบลห้วยรอและในจังหวัดพิษณุโลกที่สับเปลี่ยนหมุนเวียนมาให้ความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับหน่วยงานแก่ประชาชน และเพื่อความเสมอภาคในการรับรู้ข่าวสารของประชาชนที่อยู่รอบนอกของชุมชนจึงได้มีการออกกระจายเสียง 2 ระบบ ทั้งทางวิทยุชุมชนตั้งแต่ช่วงเวลา 07.00 – 19.00 น. และหอกระจายข่าวช่วงเวลา 17.00 – 18.00 น. ของทุกวัน

และเนื่องจากวิทยุชุมชนตำบลห้วยรอ เป็นสถานีวิทยุชุมชนแห่งแรกในจังหวัดพิษณุโลก ซึ่งออกอากาศ เมื่อวันที่ 27 เมษายน 2546 โดยการอนุญาตจากรัฐบาลในสมัยนั้นที่ได้อนุญาตให้จัดตั้งได้เฉพาะจังหวัดใหญ่ ๆ ที่มีความพร้อมแค่ 13 จังหวัด กระจายอยู่ตามจังหวัดต่าง ๆ รวม 18 สถานีทั่วประเทศ มีการดำเนินงานในรูปของคณะกรรมการ ซึ่งได้มาจากการประชุมประชาคมในกลุ่มชุมชนภายในตำบลห้วยรอ และได้คณะกรรมการซึ่งประกอบด้วย

- |                                   |             |
|-----------------------------------|-------------|
| 1. คณะกรรมการอำนวยการ             | จำนวน 15 คน |
| 2. คณะกรรมการที่ปรึกษา            | จำนวน 20 คน |
| 3. คณะกรรมการดำเนินงาน ประกอบด้วย |             |
| 3.1 นายสถานี                      | จำนวน 1 คน  |
| 3.2 ฝ่ายผลิตรายการ                | จำนวน 7 คน  |
| 3.3 ฝ่ายข่าว                      | จำนวน 10 คน |

### 3.4 ฝ่ายเทคนิค

จำนวน 6 คน

เมื่อมีการจัดรูปของคณะกรรมการแล้ว จึงจัดให้มีการฝึกอบรมบุคลากรให้มีความรู้ความเข้าใจในการดำเนินกิจกรรมของวิทยุเพื่อชุมชนขึ้น เมื่อวันที่ 19 – 21 มีนาคม 2546 โดยได้รับความร่วมมือจากส่วนราชการในพื้นที่ประชาชนในตำบล และหน่วยงานต่าง ๆ เป็นอย่างดี

ส่วนผู้ที่เข้าร่วมบริหารงานก็ล้วนแต่เป็นสมาชิกในชุมชนตำบลห้วยรอที่มาจากหลายสาขาอาชีพ ผลจากการมีส่วนร่วมในการบริหารงานของชุมชนส่งผลให้ อบต.ห้วยรอ ได้รับรางวัลเป็นชุมชนเข้มแข็ง ซึ่งเป็นผลพลวงมาจากการที่ประชาชนในตำบลได้รับข้อมูลข่าวสารที่ทั่วถึงจากสถานีวิทยุชุมชนห้วยรอ ที่ได้รับการสนับสนุนจัดตั้งโดยเงินงบประมาณของ อบต.ห้วยรอ นั่นเอง โดยวิทยุชุมชนถือเป็นเครื่องมือที่สามารถหล่อหลอมชุมชนเข้าด้วยกัน เสริมสร้างให้เกิดความรู้และยังช่วยปลูกจิตสำนึกให้คนเป็นคนดีของสังคม นับว่าวิทยุชุมชนตำบลห้วยรอเป็นวิถีชีวิตของชุมชนที่ขาดไม่ได้

## 4.2 ผลการศึกษาทัศนคติและพฤติกรรมของคนในชุมชนที่มีต่อการเปิดรับข่าวสารจาก

### สื่อวิทยุชุมชน พบว่า

คนในชุมชนมีทัศนคติที่ดีต่อการดำเนินงานของวิทยุชุมชนตำบลห้วยรอ ไม่ว่าจะเป็นทัศนคติต่อผู้ดำเนินรายการซึ่งคนในชุมชนต่างก็มีความเห็นว่า ผู้ดำเนินรายการมีความรู้ในเรื่องที่นำเสนอผ่านรายการเป็นอย่างดี ตลอดจนผู้ดำเนินรายการยังแสดงความเป็นกันเองและมีอัธยาศัยอันดีต่อผู้ฟังด้วย ทัศนคติด้านรายการของวิทยุชุมชน คนในชุมชนมีความเห็นว่า ข้อมูลข่าวสารที่นำเสนอมีประโยชน์ต่อส่วนรวมและสังคม และมีรูปแบบรายการที่หลากหลายและน่าสนใจ ทัศนคติด้านรูปแบบรายการวิทยุชุมชนที่คนในชุมชนต้องการ คนในชุมชนเห็นว่า ควรเป็นการพูดคุยสลับกับการเปิดเพลง และรายการข่าว นอกจากนี้คนในชุมชนยังมีความคิดเห็นว่าการวิทยุชุมชนมีประโยชน์ต่อชุมชนในด้านสร้างความสัมพันธ์ให้กับคนในชุมชนและเพิ่มพูนทักษะในการประกอบอาชีพ ตลอดจนมีเนื้อหารายการที่น่าสนใจและมีการเปิดโอกาสให้ผู้ฟังมีส่วนร่วมในรายการโดยการโทรศัพท์เข้ามาในรายการเพื่อแจ้งข่าวสาร เพื่อขอความช่วยเหลือ ร้องเรียน/ร้องทุกข์ หรือเพื่อระบายความอัดอั้นใจ เป็นต้น

## 4.3 ผลการศึกษารูปแบบและเนื้อหารายการวิทยุชุมชนตำบลห้วยรอ FM 100.25 MHz.

### พบว่า

รูปแบบรายการวิทยุชุมชนตำบลห้วยรอมีการนำเสนอในลักษณะที่เป็นการพูดคุยสอดแทรกเรื่องราวหรือข่าวสาร และความรู้ต่าง ๆ สลับกับการเปิดเพลงให้ผู้ฟังได้ฟัง เนื้อหารายการเป็น



ความรู้เกี่ยวกับข่าวสารและเหตุการณ์ต่าง ๆ ในรอบวัน และเน้นการให้บริการประชาชนในด้านข่าวบริการต่าง ๆ ในท้องถิ่น และเน้นความรู้ที่เกี่ยวกับการดำเนินชีวิตประจำวันของคนในชุมชน เช่น ด้านเกษตรกรรม ด้านประมง ด้านสุขภาพอนามัย และความรู้เกี่ยวกับทางช้าง เป็นต้น เพื่อให้คนในชุมชนได้รับความรู้ทันต่อเหตุการณ์

#### 4.4 ผลการศึกษาปัจจัยในการกำหนดรูปแบบและเนื้อหารายการวิทยุชุมชน พบว่า

รูปแบบรายการและเนื้อหารายการที่นำเสนอผ่านรายการวิทยุชุมชนตำบลห้วยทรายการของผังรายการนั้นเกิดจากความต้องการของประชาชนและผู้ฟังในชุมชนตำบลห้วยทรายการ ในการกำหนดเนื้อหา เนื่องจากประชาชนจะเลือกรับฟังรายการที่น่าสนใจและเป็นประโยชน์ต่อตนเองและชุมชนมากที่สุด ซึ่งรับทราบได้จากการแสดงความคิดเห็นผ่านทางสื่อต่าง ๆ เช่น โทรศัพท์ จดหมาย และแนะนำรายการด้วยตนเอง เป็นต้น ความรู้ความสามารถของผู้จัดรายการเองก็มีส่วนสำคัญ ซึ่งผู้จัดรายการส่วนใหญ่จะมีประสบการณ์ในการจัดรายการวิทยุมาก่อน จึงสามารถเลือกรูปแบบรายการและเนื้อหารายการที่จะถ่ายทอดความรู้และข่าวสารที่ดีมีประโยชน์ให้กับชุมชนรับทราบได้เป็นอย่างดี หน่วยงานต้นสังกัดของผู้จัดรายการเองก็นับเป็นปัจจัยหนึ่งเนื่องจากหน่วยงานต่างๆ ที่ตั้งสำนักงานในตำบลห้วยทรายการจะสนับสนุนสถานีวิทยุชุมชน โดยส่งบุคลากรของหน่วยงานมาจัดรายการ โดยจะนำความรู้ ข่าวสารของหน่วยงานที่เป็นประโยชน์ต่อชุมชน มาแนะนำให้คนในชุมชนได้รับทราบ เพื่อจะได้เป็นประโยชน์ต่ออาชีพการงาน และการดำเนินชีวิตประจำวันของคนในชุมชน เช่น ความรู้เรื่องการเกษตร ความรู้เรื่องกฎหมายชีวิตประจำวัน เป็นต้น ซึ่งเนื้อหาและรูปแบบในการนำเสนอต้องได้รับความเห็นชอบจากคณะกรรมการบริหารวิทยุชุมชนเป็นผู้กำหนดขอบเขตเนื้อหาของรายการด้วย นอกจากนี้ กฎ และระเบียบในการจัดตั้งวิทยุชุมชน เช่น วิทยุชุมชนต้องไม่เกี่ยวข้องกับการเมือง ข่าวสารที่นำมาเสนอก็ต้องไม่กระทบกับการเมืองทั้งทางตรงและทางอ้อม เป็นต้น ก็เป็นปัจจัยในการกำหนดรูปแบบและเนื้อหารายการวิทยุชุมชนอีกด้วย

#### 4.5 ผลการศึกษาวิธีการดำเนินงานและกระบวนการบริหารงานอย่างมีส่วนร่วมใน

##### รายการวิทยุชุมชน พบว่า

ก่อนที่จะมีการจัดตั้งสถานีวิทยุชุมชนตำบลห้วยทรายการ ทางตำบลห้วยทรายการโดยองค์การบริหารส่วนตำบลห้วยทรายการได้จัดให้มีการประชุมประชาคมภายในชุมชนตำบลห้วยทรายการเพื่อให้ที่ประชุมรับรู้และรับรอง ซึ่งประกอบด้วยตัวแทนกลุ่มชุมชน กลุ่มองค์กรและสมาชิกในชุมชนต่าง ๆ ได้แก่ กลุ่มสมาชิก อ.ส.ม. กลุ่มสตรี กลุ่มผู้สูงอายุ และกลุ่มเยาวชน ซึ่งถือเป็นตัวแทนของชุมชนที่เข้าร่วม

ในการประชุมนั้น และที่ประชุมก็มีมติเห็นชอบให้มีการก่อตั้งวิยชุมชนขึ้น และภายหลังจากการประชุมประชุมนั้นแล้วจึงได้มีการแต่งตั้งคณะกรรมการวิยชุมชนขึ้นซึ่งประกอบด้วย

1. คณะกรรมการอำนวยการ	จำนวน 15 คน
2. คณะกรรมการที่ปรึกษา	จำนวน 20 คน
3. คณะกรรมการดำเนินงาน ประกอบด้วย	
3.1 นายสถานี	จำนวน 1 คน
3.2 ฝ่ายผลิตรายการ	จำนวน 7 คน
3.3 ฝ่ายข่าว	จำนวน 10 คน
3.4 ฝ่ายเทคนิค	จำนวน 6 คน

จากนั้นได้ทำการศึกษาเกี่ยวกับการดำเนินงานวิยชุมชน โดยเฉพาะขั้นตอนการจัดตั้งสถานีวิยชุมชน จึงได้จัดหาวิทยากรมาให้ความรู้ มีการจัดการฝึกอบรมต่าง ๆ ได้แก่ การฝึกอบรมการจัดรายการ การฝึกอบรมการใช้เครื่องมือส่งกระจายเสียง เป็นต้น จากนั้นจึงได้ดำเนินการขอคลื่นพิเศษเฉพาะเพื่อมาทดลองออกอากาศ และได้งบประมาณจาก อบต.หัวรอ มาปรับปรุงเครื่องมือต่าง ๆ จนใช้ดำเนินงานได้ดีจนถึงปัจจุบัน

ส่วนกระบวนการบริหารงานอย่างมีส่วนร่วมในรายการวิยชุมชนนั้น พบว่า การบริหารงานของสถานีวิยชุมชนฯ ในรูปแบบของคณะกรรมการบริหารงานวิยชุมชน ประกอบด้วย ประธาน รองประธาน คณะกรรมการดำเนินงานบริหารสถานีฯ ซึ่งในการดำเนินการใด ๆ ในสถานีวิทยุฯ จะต้องมีการจัดประชุมคณะกรรมการบริหารฯ เพื่อวางแผนนโยบายเกี่ยวกับการบริหารจัดการเหมือนองค์กรอื่น ๆ ส่วนการผลิตและการจัดรายการนั้นจะเปิดโอกาสให้ผู้มีความรู้ความสามารถในชุมชนมาเป็นผู้จัดรายการ ซึ่งส่วนใหญ่จะเชิญหน่วยงานราชการต่าง ๆ ในตำบลหัวรอมาจัดรายการ เพื่อให้ประชาชนได้มีความรู้ ทันต่อเหตุการณ์และนำไปพัฒนาคุณภาพชีวิตให้ดีขึ้น ส่วนการดำเนินการด้านการผลิตและการจัดรายการ คณะกรรมการฯ จะมอบหมายให้ผู้ผลิตและผู้จัดรายการเป็นผู้ดูแล ซึ่งคณะกรรมการบริหารฯ ชุดนี้จะทำหน้าที่เป็นผู้ตรวจสอบความถูกต้องเหมาะสมก่อน และคณะกรรมการทุกคนก็จะต้องได้รับการคัดเลือกจากคณะกรรมการบริหารองค์การบริหารส่วนตำบลและผู้ก่อตั้งสถานีวิยชุมชนก่อน ซึ่งการบริหารงานในรูปแบบของคณะกรรมการฯ นั้นไม่ว่าจะเกิดปัญหาในการดำเนินงานอย่างไร จะต้องได้รับความเห็นชอบจากคณะกรรมการฯ ก่อนเสมอ ด้วยเหตุนี้จึงทำให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วม

ในการบริหารงานน้อยมาก อาจเนื่องจากการให้ความไว้วางใจในการบริหารงานในรูปแบบของคณะกรรมการฯ เพราะจากที่ผ่านมาก็ไม่ได้เกิดปัญหาใดๆ ขึ้นกับวิद्यชุมชนตำบลหัวรอเลย

จากการวิจัยพบว่า ประชาชนส่วนใหญ่ของตำบลหัวรอมีความรู้ในเรื่องการจัดรายการน้อกหรือแทบจะไม่มีความรู้ความสามารถด้านการจัดรายการเลย จึงทำให้แทบจะไม่มีอาสาสมัครเข้ามาจัดรายการวิทยุเลย ดังนั้นคนในชุมชนจะเข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารงานของสถานีวิทยุชุมชนได้ก็เพียงแค่เป็นการแสดงความคิดเห็น/ข้อเสนอแนะ แจ้งข่าวสาร ขอความช่วยเหลือ ร้องเรียน ร้องทุกข์ และเพื่อระบายความอัดอั้นใจเท่านั้น ซึ่งจะทำได้โดยการโทรศัพท์ ส่งจดหมาย และเดินทางมาด้วยตนเองที่สถานีวิทยุฯ เป็นต้น

มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม  
Pibulsongkram Rajabhat University

## บทที่ 5

### สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การศึกษาพฤติกรรมการเปิดรับข่าวสาร ทักษะคิด และการมีส่วนร่วมในการกำหนดรูปแบบ และเนื้อหารายการวิทยุชุมชนของตำบลห้วยรอ อำเภอมือง จังหวัดพิษณุโลก สามารถสรุปผลการวิจัย ได้ดังนี้

#### 5.1 สรุป

ในการวิจัยครั้งนี้เป็นการศึกษาพฤติกรรมการเปิดรับข่าวสาร ทักษะคิด และลักษณะรูปแบบ และเนื้อหารายการ โครงสร้างการบริหารงาน ความต้องการและการมีส่วนร่วมของประชาชนในการกำหนดรูปแบบและเนื้อหารายการวิทยุชุมชนทางสถานีวิทยุชุมชนจังหวัดพิษณุโลก FM 100.25 MHz เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ เก็บข้อมูลด้วยวิธีการศึกษาจากเอกสาร ใช้กระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม การสัมภาษณ์เจาะลึกบุคคลสำคัญ ๆ การสังเกตสภาพโดยรวมของชุมชนทั้งในเวลากลางวันและกลางคืน ตลอดจนดำเนินการสำรวจโดยใช้แบบสอบถามเกี่ยวกับพฤติกรรมการเปิดรับข่าวสาร ทักษะคิด และการมีส่วนร่วมในการกำหนดรูปแบบและเนื้อหา รายการวิทยุชุมชนตำบลห้วยรอ กับผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในการดำเนินการวิทยุชุมชนตำบลห้วยรอและผู้รับฟังในชุมชนตำบลห้วยรอ จำนวน 3 ชุมชน คือ หมู่บ้านบางพยอม หมู่บ้านวัดตาปะขาวหาย และหมู่บ้านวัดสระโคก และการสนทนากลุ่มเพื่อหาวิธีการดำเนินการและกระบวนการบริหารงาน วิทยุชุมชนอย่างมีส่วนร่วมของคนในชุมชน การมีส่วนร่วมกำหนดรูปแบบและเนื้อหา รวมทั้งเข้าศึกษาดูงานที่สถานีวิทยุชุมชนตำบลห้วยรอ อำเภอมือง จังหวัดพิษณุโลก ซึ่งผู้วิจัยได้จัดสนทนากลุ่มระหว่างผู้วิจัย ตัวแทนกลุ่มชาวบ้านในตำบลห้วยรอ คณะกรรมการบริหารสถานีวิทยุชุมชนตำบลห้วยรอ และผู้ทรงคุณวุฒิ เพื่อร่วมกันแลกเปลี่ยนเรียนรู้ประสบการณ์และกระบวนการผลิต รายการของสถานีวิทยุชุมชนตำบลห้วยรอที่ผ่านมา ซึ่งจากการวิจัยสรุปได้ว่า

### 5.1.1 บริบทชุมชนตำบลหัวรอ

ชุมชนตำบลหัวรอ อำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก เป็นชุมชนที่มีประวัติความเป็นมา ยาวนาน ส่วนใหญ่เป็นชุมชนที่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม โดยเฉพาะหมู่บ้านสระโล่ที่มีลักษณะ เป็นสังคมแบบชนบทมากกว่าหมู่บ้านบางพยอมและหมู่บ้านตาปะขาวหาย ที่มีอาณาเขตติดต่อกับ ชุมชนเมือง จึงมีความเจริญเติบโตตามสภาพเศรษฐกิจของชุมชนเมืองที่ขยายตัวอย่างต่อเนื่อง ส่งผลให้วิถีการดำเนินชีวิตของคนในชุมชนมีความแตกต่างกัน ทั้งในด้านความเป็นอยู่ การ ประกอบอาชีพ รายได้ ทักษะ และความต้องการ เป็นต้น แต่ความแตกต่างดังกล่าวมิได้ส่งต่อ ชุมชนมากนัก นั่นคือ คนในชุมชนยังคงให้การช่วยเหลือซึ่งกันและกัน มีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ มี ความร่วมมือในการสอดส่องดูแลความสงบเรียบร้อยภายในหมู่บ้าน และให้ความร่วมมือในการทำ กิจกรรมของชุมชนร่วมกันเป็นอย่างดี จึงทำให้ชุมชนตำบลหัวรอได้รับรางวัลชุมชนตัวอย่างและ เป็นชุมชนเข้มแข็ง ซึ่งแม้กระทั่งเมื่อมีการจัดตั้งสถานีวิทยุชุมชนตำบลหัวรอ คนในชุมชนก็ยังมี น้ำใจเข้าร่วมประชุมประชาคม และให้ความร่วมมือกันจัดตั้งสถานีวิทยุชุมชนด้วยดีเสมอ

### 5.1.2 ทักษะและพฤติกรรมในการเปิดรับข่าวสารของคนในชุมชนที่มีต่อสื่อวิทยุชุมชน

คนในชุมชนตำบลหัวรอให้ความสนใจรายการวิทยุชุมชนค่อนข้างมาก เนื่องจากเห็นว่า มีประโยชน์ในการให้บริการแก่ประชาชนทั้งด้านความรู้ ข่าวสาร และข่าวประชาสัมพันธ์ที่ สำคัญในแต่ละวัน ในขณะที่ทางสถานีวิทยุฯ ได้ประสบปัญหาเกี่ยวกับวิถีชีวิตของชุมชนที่มีความ แตกต่างกัน แต่ทางสถานีวิทยุชุมชนก็ได้มีการจัดรายการเพื่อสนองความต้องการของคนในชุมชน อย่างแท้จริง มีการเปิดโอกาสให้คนในชุมชนเลือกรายการหรือเข้าไปจัดทำสิ่งที่เป็นประโยชน์ แก่ชุมชนของตนเองโดยไม่ขัดกับกฎหมาย และเปิดโอกาสให้แสดงความคิดเห็นที่มีต่อรายการ คณะผู้ผลิตรายการและผู้ที่ทำงานได้อีกด้วย และยังพบว่า คนในชุมชนมีพฤติกรรมในการฟังวิทยุ ชุมชนในช่วงเวลา 17.00 น. ซึ่งเป็นการสรุปข่าวสารและข่าวประชาสัมพันธ์ที่สำคัญ ๆ ทำให้คน ในชุมชนได้รับทราบข่าวความเคลื่อนไหวทั้งในและนอกชุมชนทั่วถึงกัน ส่วนรายการในช่วงอื่น นั้น ขึ้นอยู่ที่ความสนใจของแต่ละบุคคลว่าจะสะดวกรับฟังรายการช่วงไหน

นั่นคือ ความน่าสนใจของรายการทำให้การรับฟังวิทยุชุมชนตำบลหัวรอ กลายเป็น วิถีชีวิตที่คนในชุมชนขาดมิได้ ทำให้ทราบว่าสื่อวิทยุชุมชนทำให้กลุ่มผู้รับฟังมีความคาดหวังที่ ต้องการรู้ความเป็นไปต่างๆ ที่เกิดขึ้นในชุมชน นับว่าเป็นบทบาทสำคัญของวิทยุชุมชนอีกด้วย

### 5.1.3 รูปแบบและเนื้อหารายการวิทยุชุมชน FM 100.25 MHz

รายการวิทยุชุมชนตำบลหัวรอ FM 100.25 MHz มีลักษณะการจัดรายการเป็นการพูดคุยสลับกับการเปิดเพลง จึงมีเนื้อหาไม่มีรูปแบบตายตัว สามารถยืดหยุ่นได้ตามความเหมาะสม เนื่องจากวิถีชีวิตของคนในชุมชนตำบลหัวรอมีความแตกต่างกัน การจัดรายการเน้นความเหมาะสมและความต้องการของคนในชุมชนเพื่อประโยชน์ของชุมชนอย่างแท้จริง มีการควบคุมการผลิตและจัดผังรายการเกี่ยวกับเนื้อหาในการนำเสนอโดยผ่านการพิจารณาของคณะกรรมการบริหารจัดการวิทยุชุมชนก่อน รูปแบบของรายการส่วนใหญ่จึงขึ้นอยู่กับความพร้อมของคนฟังและความพร้อมของผู้จัดรายการเป็นสำคัญ การนำเสนอเนื้อหาที่มีความมุ่งมั่นแต่สิ่งที่ดีมีประโยชน์ ใจจริงต่อผู้ฟังและต่อชุมชน เป็นเรื่องใกล้ตัวที่จะส่งผลกระทบต่อคนในชุมชนอีกด้วย ดังที่ อูษา จันทรประภาส (2535) ได้ศึกษาเรื่อง “การใช้ประโยชน์และความพึงพอใจของผู้ฟังรายการวิทยุกระจายเสียงชุมชนของสถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทยจังหวัดจันทบุรี” พบว่าผู้ฟังมีพฤติกรรมเปิดรับฟังรายการค่อนข้างบ่อย เนื่องจากรูปแบบรายการน่าสนใจ โดยให้ความสนใจฟังรายการเกี่ยวกับการเกษตรมากที่สุด และผู้ฟังมีความพึงพอใจและมีการใช้ประโยชน์จากรายการในระดับมาก โดยเฉพาะในหลักการที่เป็นรายการของประชาชนบริหารรายการโดยตัวแทนประชาชน

จากการวิจัยยังพบว่า การดำเนินรายการสามารถสะท้อนความต้องการและลักษณะของท้องถิ่นได้เป็นอย่างดี มีการดำเนินรายการโดยใช้ภาษาถิ่น ผู้ดำเนินรายการใช้วิธีการพูดคุยสลับกับการเปิดเพลง เนื้อหารายการที่จัดก็เป็นสิ่งที่มีอยู่ในท้องถิ่น ชาวประชาสัมพันธ์งานบุญต่าง ๆ ในหมู่บ้าน เป็นต้น ซึ่งการเข้าร่วมแสดงความคิดเห็นหรือเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการวิทยุชุมชน จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องสร้างความรู้สึกร่วมเพื่อให้เกิดความสนใจที่จะเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดรูปแบบสื่อของชุมชนให้มีความน่าสนใจ วิทยุชุมชนจึงได้รับความสนใจและไว้วางใจจากคนในชุมชนได้เป็นอย่างดี

### 5.1.4 ปัจจัยในการกำหนดรูปแบบและเนื้อหารายการวิทยุชุมชน

เนื่องจากลักษณะของชุมชนในตำบลหัวรอมีลักษณะแตกต่างกัน โดยเฉพาะชุมชนบางพยอม และชุมชนตาปะขาวหายที่มีลักษณะเป็นชุมชนเมืองมากกว่า เนื่องจากการเจริญเติบโตของเมืองพินิจโลก จึงทำให้คนในชุมชนมีวิถีชีวิตแตกต่างกัน รูปแบบและเนื้อหาการจัดรายการวิทยุชุมชนจึงไม่ตายตัว กล่าวคือสามารถยืดหยุ่นตามความประสงค์ของชุมชน แต่ต้องสอดคล้องตามวัตถุประสงค์ของการจัดตั้งวิทยุชุมชนที่เน้นการให้ความรู้และบริการแก่คนในชุมชน ซึ่งนับเป็นรูปแบบการบริหารจัดการที่เน้นให้ท้องถิ่นเป็นศูนย์กลางข้อมูลข่าวสารที่สามารถสนองตอบ

ความต้องการของชุมชนหรือท้องถิ่นอย่างแท้จริง นอกจากนั้นยังต้องคำนึงถึงความรู้ความสามารถของผู้จัดรายการ หน่วยงานต้นสังกัดของผู้จัดรายการ และคณะกรรมการบริหารวิทยุชุมชน สิ่งเหล่านี้นับเป็นปัจจัยสำคัญในการกำหนดขอบเขตเนื้อหาในการจัดตั้งวิทยุชุมชน เนื่องจากประชาชนสามารถเลือกรับฟังรายการที่ตนเองสนใจและคิดว่าเป็นประโยชน์ อีกทั้งยังสามารถแสดงความคิดเห็นผ่านทางโทรศัพท์และจดหมายซึ่งนับว่ามีส่วนในการกำหนดเนื้อหาที่สำคัญอีกด้วย

#### 5.1.5 การดำเนินงานและกระบวนการบริหารงานอย่างมีส่วนร่วมในรายการวิทยุชุมชน

การบริหารงานผ่านคณะกรรมการบริหารวิทยุชุมชนทำให้วิทยุชุมชนต่างจากวิทยุกระจายเสียงทั่วไป เพราะคณะกรรมการบริหารวิทยุชุมชนมาจากคนในชุมชนและเป็นตัวแทนของชาวบ้านในการสะท้อนความรู้สึกนึกคิดและความต้องการข่าวสารที่แท้จริงของผู้ฟัง นอกจากนั้นยังเป็นผู้กำหนดรูปแบบและสนับสนุนการดำเนินงานวิทยุชุมชนอีกด้วย

การจัดการวิทยุชุมชนเป็นการจัดการที่หน่วยงานราชการเปิดโอกาสให้กับชุมชนอย่างเต็มที่ การบริหารจัดการจึงขึ้นอยู่กับความสนใจของชุมชนในการเข้ามามีส่วนร่วมเอง ซึ่งในส่วนนี้ของตำบลหัวรอ นั้น ชุมชนได้ใช้วิธีการสอดแทรกเรื่องการบริหารจัดการวิทยุชุมชนฯ และแสดงความคิดเห็นต่อรูปแบบรายการทุกครั้งที่มีการจัดประชุมหรือการทำประชาคมที่สำคัญๆ ของหมู่บ้าน ซึ่งนับว่าชุมชนได้เข้าไปมีส่วนร่วมในการประชาคมเพื่อก่อตั้งสถานีวิทยุชุมชนตำบลหัวรอ และได้คณะกรรมการฯ ที่มีความรู้ความสามารถซึ่งได้รับความไว้วางใจให้บริหารงานวิทยุชุมชนจนกระทั่งถึงปัจจุบัน การเปิดโอกาสให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการสรรหาผู้มีคุณสมบัติที่เหมาะสมจะเป็นตัวแทนของชุมชนในการเป็นสื่อกลาง ที่จะสะท้อนปัญหาและความต้องการของชุมชนผ่านทางรายการได้เป็นอย่างดีจึงเป็นสิ่งสำคัญ สื่อวิทยุจึงเป็นสื่อที่มีความเหมาะสมกับชุมชน เพราะเป็นวิทยุกำลังส่งต่ำที่มุ่งเป้าหมายที่แคบและเฉพาะเจาะจง คนในชุมชนจึงสามารถรับฟังข่าวสารได้ทุกหนทุกแห่ง แม้ขณะกำลังทำงานในไร่ สวน และท้องนา ราคาเครื่องรับวิทยุก็ถูก รวดเร็วทันเหตุการณ์และการลงทุนในการกระจายเสียงนั้นน้อยกว่าเมื่อเทียบกับสื่ออื่นๆ

ในส่วนของการบริหารจัดการของสถานีวิทยุตำบลหัวรอ นั้น เนื่องจากมีการบริหารงานในรูปแบบของคณะกรรมการบริหารวิทยุชุมชนที่มีความเข้มแข็ง และมีความโปร่งใสจึงได้รับความไว้วางใจจากคนในชุมชนเป็นอย่างดี ตลอดจนชุมชนหัวรอจัดได้ว่า เป็นชุมชนเข้มแข็ง มีการบริหารจัดการภายในชุมชนที่เน้นกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนในทุกเรื่อง ประชาชนทุกคนก็ปฏิบัติหน้าที่ของตนเองดีที่สุด ซึ่งถือเป็นหน้าที่ของคนในชุมชนที่จะต้องใ้ความร่วมมือในการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ของชุมชน ถึงแม้ว่าจะไม่มีความรู้ความสามารถในการดำเนินงานที่

เกี่ยวกับวิทยุชุมชน แต่ก็สามารถแสดงความคิดเห็นและข้อเสนอแนะต่าง ๆ เพื่อตรวจสอบความโปร่งใสในการบริหารงานของคณะกรรมการต่าง ๆ ในชุมชนกันเอง จึงถือได้ว่าตำบลหัวรอเป็นชุมชนที่สามารถพึ่งตนเองได้เป็นอย่างดี โดยได้รับความร่วมมือจากหน่วยงานราชการต่างๆ โดยเฉพาะองค์การบริหารส่วนตำบลหัวรอในเรื่องงบประมาณเป็นอย่างดี ดังที่ จุมพล รอดคำดี (2542 : 23) ได้สรุปแนวคิดวิทยุชุมชนจากการศึกษากระบวนการสื่อสารแบบมีส่วนร่วมว่า วิทยุชุมชนจะต้องเปิดโอกาสให้ประชาชนในชุมชนร่วมคิด ร่วมวางแผน ร่วมจัดรายการและสามารถเข้าไปบริหารจัดการ หรือปฏิบัติในสถานีได้ องค์การยูเนสโกได้เน้นว่า “Participatory radio means a radio station that self-managed by those participatory in it.” นอกจากนี้ การเปลี่ยนแปลงใดๆ ในสื่อวิทยุชุมชนให้เป็นที่ไปตามแนวคิดและความต้องการของประชาชนในชุมชนโดยยึดหลักการกระบวนการทางประชาธิปไตยเป็นสิ่งสำคัญ

## 5.2 อภิปรายผล

จากการศึกษาพฤติกรรมกรเปิดรับข่าวสาร ทักษะคิดและการมีส่วนร่วมในการกำหนดรูปแบบและเนื้อหารายการวิทยุชุมชนตำบลหัวรอ อำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก นั้นพบว่าสภาพสังคมของตำบลหัวรอส่วนใหญ่เป็นสังคมแบบชนบท ยกเว้นบางชุมชนที่มีอาณาเขตติดต่อกับชุมชนเมือง ประชาชนในตำบลจึงมีความแตกต่างกันตั้งแต่ระดับการศึกษา การประกอบอาชีพ รายได้ ตลอดจนภูมิปัญญา จึงส่งผลต่อวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของคนในชุมชนด้วย วิทยุชุมชน FM 100.25 MHz. จึงเป็นเครื่องมือชนิดหนึ่งที่สามารถเข้าถึงประชาชนและเปิดโอกาสให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารจัดการกันเองในรูปแบบของคณะกรรมการบริหารวิทยุชุมชนตำบลหัวรอ ดังที่ สุรินทร์ แปลงประสพโชค (2534, บทคัดย่อ) ได้ทำการศึกษาเรื่อง “รายการวิทยุเพื่อชุมชนในสถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทย จังหวัดจันทบุรี” พบว่า สื่อวิทยุกระจายเสียงเป็นสื่อที่เข้าถึงประชาชนได้ง่าย การให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วม ช่วยคิด ช่วยกำหนดเนื้อหา จะได้รับความสนใจจากประชาชนได้เป็นอย่างดี และแนวทางดังกล่าวก็จะนำไปเป็นข้อมูลในการพิจารณา ด้านการเข้ามามีส่วนร่วมของประชาชนจนมีทัศนคติร่วมกัน อันเป็นแนวทางนำไปสู่ความเข้มแข็งของคนในชุมชน ซึ่งการบริหารงานของคณะกรรมการบริหารวิทยุชุมชนตำบลหัวรอที่ผ่านมาได้แสดงถึงความโปร่งใส เน้นการให้บริการการชุมชน และมีการเปิดโอกาสให้ชุมชนตรวจสอบการดำเนินงานโดยชุมชนเอง จึงทำให้ได้รับความไว้วางใจจากชุมชนตลอดมา ชุมชนตำบลหัวรอจึงนับเป็นแบบอย่างของชุมชนเข้มแข็งที่สามารถปกครองตนเองและพึ่งตนเองได้เป็นอย่างดี นอกจากนี้จากกล่าวได้ว่า วิทยุชุมชนตำบลหัวรอ ยังสามารถหลอมรวมความเหลื่อมล้ำต่าง ๆ ของคนในชุมชนได้ โดยเน้นการให้บริการประชาชน การเสริมสร้างความสามัคคีและความเข้าใจอันดี



ระหว่างประชาชนด้วยกันและหน่วยงานราชการกับประชาชน โดยยึดหลักประชาธิปไตยเป็นสิ่งสำคัญ จึงทำให้คนในชุมชนสามารถอยู่ร่วมกันได้อย่างมีความสุข และยังสามารถสะท้อนชีวิตและความ เป็นอยู่ของคนในชุมชนตำบลหัวรอได้ วิทยุชุมชนจึงถือเป็นวิถีชีวิตอย่างหนึ่งของคนในชุมชน ตำบลหัวรอได้เป็นอย่างดีอีกด้วย

### 5.3 ข้อเสนอแนะ

#### 5.3.1 ข้อเสนอแนะทั่วไป

5.3.1.1 ผู้นำหรือผู้ที่มีบทบาทสำคัญในชุมชนและคณะกรรมการบริหารวิทยุชุมชน ควรสร้างความเข้าใจและประชาสัมพันธ์เกี่ยวกับบทบาทและความสำคัญ ตลอดจนความรู้เกี่ยวกับ วิทยุชุมชนให้คนในชุมชนทราบให้ทั่วถึงกัน

5.3.1.2 ควรส่งเสริมการสื่อสารเรื่องราวหรือข่าวสารในชุมชนอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้ เป็นชุมชนเข้มแข็งและสามารถพึ่งตนเองได้

5.3.1.3 ควรนำผู้ที่เกี่ยวข้องเข้าศึกษาดูงานการจัดการวิทยุชุมชนของสถานีอื่น เพื่อนำมาปรับปรุงการบริหารจัดการและกระบวนการผลิตรายการวิทยุชุมชนตำบลหัวรอบ้าง

#### 5.3.2 ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

5.3.2.1 ควรมีการประเมินผลการจัดการวิทยุชุมชนตำบลหัวรออย่างจริงจังเพื่อทราบ ผลว่า คณะกรรมการบริหารจัดการฯ มีการบริหารงานและการดำเนินงานวิทยุเพื่อชุมชนเป็น อย่างไรบ้าง

5.3.2.2 ควรมีการศึกษาเปรียบเทียบการจัดการวิทยุชุมชนกับชุมชนอื่นที่มีลักษณะ คล้ายกันว่า มีปัญหาอุปสรรค การดำเนินงานแตกต่างกันหรือไม่อย่างไร

5.3.2.3 ควรมีการศึกษาความพึงพอใจของผู้ฟังรายการวิทยุชุมชนตำบลหัวรออย่าง ต่อเนื่อง

มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม  
Pibulsongkram Rajabhat University

**บรรณานุกรม**

## บรรณานุกรม

- กาญจนา แก้วเทพ และคณะ. (2543). **สื่อเพื่อชุมชน : การประมวลองค์ความรู้**. สำนักกองทุนสนับสนุนการวิจัย.
- จุมพล รอดคำดี. (2542). **วิทยุกระจายเสียงชุมชน (Community Radio) ของประชาชน โดยประชาชนเพื่อประชาชน**. วารสารนิเทศศาสตร์. ปีที่ 17 เมษายน – มิถุนายน 2542 : 21 – 27. โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- . (2542). **วิทยุชุมชน การปฏิรูปสื่อเพื่อสังคม**. กรุงเทพมหานคร : ครอบคลุม 1 ปี การดำเนินงาน โครงการวิทยุชุมชนของสำนักประชาสัมพันธ์เขต 2 สวท. อุบลราชธานี.
- . **สื่อมวลชนเพื่อการพัฒนา**. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. 2532.
- เฉลี่ยว บุรีภักดี. (2545). **ความหมายการมีส่วนร่วมของชุมชน**. ชุดวิชาการวิจัยชุมชน. เอส อาร์ ฟร้นดิงแมสโปรดักส์.
- ทวีทอง หงส์วิวัฒน์. (2527). **การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนา**. กรุงเทพฯ : ศักดิ์โสภณการพิมพ์.
- นาคยา ศรีวรรณนิมิต. (2541). **การเปิดรับสื่อ ความรู้ และทัศนคติของผู้นำชุมชนต่อโครงการศูนย์วิจัยนิวเคลียร์อวกาศ**. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- นิรันดร์ จงวุฒิเวศย์. (2527). “การมีส่วนร่วมของประชาชนในงานพัฒนาชุมชน.” **การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนา**. กรุงเทพมหานคร : ศักดิ์โสภณการพิมพ์.
- บุญชัย เกิดปัญญาวัฒน์. (2528). **ศึกษาการมีส่วนร่วมของประชาชนต่อกระบวนการประเมินผลกระทบล้างแวดล้อม**. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยมหิดล.
- บุญเลิศ สุขคิดถ. (2533). **โทรทัศน์ : สื่อเพื่อธุรกิจหรือสิทธิในการรับรู้ข่าวสาร**. เอกสารการสัมมนาทางวิชาการ. กรุงเทพฯ.
- บุษบา ภู่อสุกุล. (2537). **การศึกษาพฤติกรรมการเปิดรับสื่อ ความรู้ ทัศนคติ และการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ของประชาชนในหมู่บ้านป่าไม้ : ศึกษาเฉพาะกรณีอำเภอวัฒนานคร จังหวัดปราจีนบุรี**. วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

- ปรมะ สตะเวทิน. (2533). **หลักนิเทศศาสตร์**. กรุงเทพฯ : ห้างหุ้นส่วนจำกัด ภาพพิมพ์.
- ปราณี หมอนทองแดง. (2533). **ทิศทางการพึ่งตนเองในสังคมที่กำลังเปลี่ยนแปลงไป**. วิทยานิพนธ์  
ปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ปัทมาวดี หล่อวิจิตร. (2538). **ทัศนคติการใช้ประโยชน์และความพึงพอใจรายการสนทนา 45 นาที  
ปัญหาบ้านเมืองของผู้ชม**. วิทยานิพนธ์ปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ปาริชาติ วลัยเสถียร. (2543). **กระบวนการและเทคนิคการทำงานของนักพัฒนา**. กรุงเทพฯ :  
ม.ป.ท.
- พัชนี เขยจรรยา และคณะ. (2538). **แนวคิดหลักนิเทศศาสตร์**. กรุงเทพฯ : เบลโล่การพิมพ์.
- พิชญา รัตนพล. (2540). **พฤติกรรมการสื่อสาร ความคาดหวังผลประโยชน์ และความน่าเชื่อถือ  
ของรายการวิทยุเพื่อสังคมและชุมชน : ศึกษากรณีสถานีวิทยุชุมชน . วิทยานิพนธ์ปริญญา  
มหาบัณฑิต คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.**
- ไพรัตน์ เคชะรินทร์. (2527). **นโยบายและกลวิธีการมีส่วนร่วมของชุมชนในยุทธศาสตร์การพัฒนา  
ชุมชน**.
- ภาณี วงษ์เอก. (2538). **การสื่อสารมวลชน กระบวนการและทฤษฎี**. กรุงเทพฯ : ภาพพิมพ์.
- . (2531). **วิธีการศึกษาแบบการจัดสนทนากลุ่ม การศึกษาเชิงคุณภาพ : เทคนิคการวิจัย  
ภาคสนาม**. กรุงเทพฯ : โครงการเผยแพร่ข่าวสารและการศึกษาด้านประชากร  
สถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล. 2531.
- . (2531). **หลักนิเทศศาสตร์**. พิมพ์ครั้งที่ 5. กรุงเทพมหานคร : 2531.
- ภาวี กรใจวัง. (2541). **การสื่อสาร ทัศนคติ และการมีส่วนร่วมขององค์กรพัฒนาเอกชนในโครงการ  
นักเรียนนายร้อยตำรวจสมัครปัญหาชุมชน**. วิทยานิพนธ์ปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต คณะ  
นิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- โยธิน แสงวดี. (2536). **การสนทนากลุ่มปฏิบัติการเหนือตำรา การวิจัยทางสังคม**. กรุงเทพฯ :  
โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยราชภัฏวชิรวิทยาลัย.
- ลดาวลัย พอใจ. (2536). **การเปิดรับข่าวสาร ความรู้ ความตระหนัก และการมีส่วนร่วมในการ  
อนุรักษ์สิ่งแวดล้อมของประชาชนในเขตอำเภอพิปูน จังหวัดนครศรีธรรมราช**.  
วิทยานิพนธ์ปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- วีรสิทธิ์ สิทธิไตรย์ และโยธิน แสงวดี. (2536). **การสนทนากลุ่ม : เทคนิคการวิจัยเชิงคุณภาพ**.  
กรุงเทพฯ : สมาคมวิจัยเชิงคุณภาพแห่งประเทศไทย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

- สมบุญ อธิขวารกุล. (2541). **ทัศนคติของประชาชนในกรุงเทพมหานครต่อการเสนอภาพข่าวที่หมิ่นเหม่ทางศีลธรรมบนหน้าหนังสือพิมพ์ไทยรายวัน**. ปรินต์นามหาบัณฑิต คณะวารสารศาสตร์และสื่อสารมวลชน มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- สุรินทร์ แปลงประสพโชค. (2534). **การทดลองจัดวิทยุกระจายเสียงชุมชนสำหรับชุมชนชนบทในเขตเมืองจังหวัดจันทบุรี**. วิทยานิพนธ์ปรินต์นามหาบัณฑิต คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- เสถียร เชยประทับ. (2530). **การสื่อสารกับการพัฒนา**. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. 2530.
- อภิน ทรัพย์พัฒน์. (2527). **การมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาชนบทในสภาพสังคมและวัฒนธรรมไทย**, ใน **การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนา**. ทวีทอง หงส์วิวัฒน์ (บรรณาธิการ) กรุงเทพฯ : ศักดิ์โสภณการพิมพ์. 2527.
- อรทัย ศรีสันติสุข. (2528) “**เรื่องบทบาทหน้าที่ของวิทยุกระจายเสียงและโทรทัศน์**”. ใน **ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับวิทยุและโทรทัศน์**. นนทบุรี : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- อรพินธ์ สพโชคชัย. (2538). **การสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาชุมชน**. เอกสารประกอบการประชุมประจำปี. สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย.
- อรวรรณ ปิณฑน์โอวาท. (2544). **การสื่อสาร การมีส่วนร่วม และความพึงพอใจของประชาชนในวิทยุชุมชนจังหวัดอุบลราชธานีและจังหวัดระยอง**. สภาวิจัยแห่งชาติ.
- อุษา จันทร์ประกาศ. (2534). **การใช้ประโยชน์และความพึงพอใจของผู้ฟังรายการวิทยุกระจายเสียงชุมชนของสถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทย จังหวัดจันทบุรี**. วิทยานิพนธ์ปรินต์นามหาบัณฑิต คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- Ball-Rokeach. S.J., and M.L.Defleur. (1976) “A Dependency Model of Mass-Media Effects” **Communication Research**, 3 : 3 - 21.
- Bloom. Benjamin H. et at. (1956) **Taxonomy of Educational Objective Handbook I : Cognitive Domain**. New York.
- Erwin William. (1976) **Participation Management : Concept Theory, and Implementation**. Atlanta, Ga : Georgia State University.
- Hilgard. Ernest R. (1962) **Introduction to Psychology**. 3 rd. ed. New York : Houghton Mifflin & World Inc.
- Katz. Elihu and Lazarsfeld, Paul F. (1955) **Personal Influence : The Part Played by people in the Flow of Communication**. New York : The Free Press, A division of Macmillan Publishing.

Klapper, Joseph t. (1960) **The Effect of Mass Communication**. New York : The Free Press.

McQuail, D. (1994). **Mass Communication Theory** (3 ed). Sage.

Mun L Norman. (1971). **Introduction to Psychology**, Boston : Houghton Muffin Co.

Norma Ellen Verway. (1990). **Radio Call-ins and Covert Politics : A Verbal Unit and Role Analysis Approach**. Great Britain : Athanaeum Press Ltd.

Peter M. Lewis. (1984) **Media, Culture and Society**. Academic press Inc. (London) Limited.

Rogers, Everett M. with F.Floyd Shoemaker. (1971) **Communication of Innovations**. New York : The Free Press.

Rogers with Svenning. (1969) **Modernization Among Peasants : The Impact of Communication**. New York : Holt, Rinehart and Winston, Inc.

Schramm, Wilbur. (1954) "How Communication Works". **The Process and Effects of Mass Communication**. Urbana : University of Illinois Press.

มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม  
Pibulsongkram Rajabhat University

ภาคผนวก

## ภาคผนวก ก

ผลการศึกษาพฤติกรรมการเปิดรับข่าวสาร ทักษะคิด และการมีส่วนร่วม  
ในการกำหนดรูปแบบและเนื้อหารายการวิทยุชุมชนตำบลหัวรอ  
อำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก



**ผลการศึกษาพฤติกรรมการเปิดรับข่าวสาร ทักษะคิด และการมีส่วนร่วม  
ในการกำหนดรูปแบบและเนื้อหารายการวิทยุชุมชนตำบลหัวรอ  
อำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก**

**ตารางที่ 1 แสดงจำนวนและร้อยละของกลุ่มตัวอย่าง จำแนกตามเพศ**

เพศ	จำนวน	ร้อยละ
1. ชาย	178	45.41
2. หญิง	214	54.59
<b>รวม</b>	<b>392</b>	<b>100.00</b>

จากตารางที่ 1 แสดงให้เห็นว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เป็นหญิง ร้อยละ 54.59 และเป็นชาย ร้อยละ 45.41

**ตารางที่ 2 แสดงจำนวนและร้อยละของกลุ่มตัวอย่าง จำแนกตามอายุ**

อายุ	จำนวน	ร้อยละ
1. น้อยกว่า 20 ปี	63	16.07
2. 21 – 35 ปี	104	26.53
3. 36 – 50 ปี	130	33.16
4. 50 ปีขึ้นไป	95	24.23
<b>รวม</b>	<b>392</b>	<b>100.00</b>

จากตารางที่ 2 แสดงให้เห็นว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่มีอายุ 36 – 50 ปี ร้อยละ 33.16 รองลงมา อายุ 21 – 35 ปี ร้อยละ 26.53 และอายุ 50 ปีขึ้นไป ร้อยละ 24.23 ตามลำดับ

ตารางที่ 3 แสดงจำนวนและร้อยละของกลุ่มตัวอย่าง จำแนกตามระดับการศึกษา

ระดับการศึกษา	จำนวน	ร้อยละ
1. ประถมศึกษาหรือเทียบเท่า	135	34.44
2. มัธยมศึกษาหรือเทียบเท่า	162	41.33
3. อนุปริญญาหรือเทียบเท่า	50	12.76
4. ปริญญาตรีหรือเทียบเท่า	36	9.18
5. สูงกว่าปริญญาตรี	1	0.26
6. อื่น ๆ	8	2.04
<b>รวม</b>	<b>392</b>	<b>100</b>

จากตารางที่ 3 แสดงให้เห็นว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่มีการศึกษาระดับมัธยมศึกษาหรือเทียบเท่า ร้อยละ 41.33 รองลงมา ระดับประถมศึกษาหรือเทียบเท่า ร้อยละ 34.44 และระดับอนุปริญญาหรือเทียบเท่า ร้อยละ 12.76 ตามลำดับ

ตารางที่ 4 แสดงจำนวนและร้อยละของกลุ่มตัวอย่าง จำแนกตามอาชีพ

อาชีพ	จำนวน	ร้อยละ
1. ข้าราชการ/พนักงานรัฐวิสาหกิจ	23	5.87
2. พนักงานบริษัท/ห้างร้าน	29	7.40
3. ประกอบธุรกิจส่วนตัว/ค้าขาย	66	16.84
4. รับจ้าง	123	31.38
5. ไม่ได้ประกอบอาชีพ	151	38.52
<b>รวม</b>	<b>392</b>	<b>100.00</b>

จากตารางที่ 4 แสดงให้เห็นว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่ไม่ได้ประกอบอาชีพ เนื่องจากเป็นนักศึกษา ปลูกเกษียณอายุราชการ และเป็นแม่บ้าน ร้อยละ 38.52 รองลงมา ประกอบอาชีพรับจ้าง ร้อยละ 31.38 และประกอบธุรกิจส่วนตัวค้าขาย ร้อยละ 16.84 ตามลำดับ

ตารางที่ 5 แสดงจำนวนและร้อยละของกลุ่มตัวอย่าง จำแนกตามรายได้

รายได้	จำนวน	ร้อยละ
1. ต่ำกว่า 5.000 บาท	212	54.08
2. 5.001 – 10.000 บาท	106	27.04
3. 10.001 – 15.000 บาท	49	12.50
4. 15.000 – 20.000 บาท	18	4.59
5. 20.000 บาทขึ้นไป	7	1.79
<b>รวม</b>	<b>392</b>	<b>100.00</b>

จากตารางที่ 5 แสดงให้เห็นว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่มีรายได้เฉลี่ยต่ำกว่า 5.000 บาท รองลงมา 5.001 – 10.000 บาท ร้อยละ 27.04 และ 10.001 – 15.000 บาท ร้อยละ 12.50 ตามลำดับ

ตารางที่ 6 แสดงค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานทัศนคติของคนในชุมชนที่มีต่อการเปิดรับข่าวสารจากสื่อวิทยุชุมชนตำบลหัวรอ จำแนกตามด้านความคิดเห็นต่อผู้ดำเนินรายการวิทยุชุมชน

ลำดับที่	รายการ	$\bar{X}$	S.D.	การแปลความหมาย
1	ผู้ดำเนินรายการมีความรู้ในเรื่องที่นำเสนอเป็นอย่างดี	4.03	.70	มาก
2	ผู้ดำเนินรายการพูดจาสุภาพ ไพเราะและน่าฟัง	3.87	.64	มาก
3	ผู้ดำเนินรายการมีความเป็นกันเองและอัธยาศัยดี	3.88	.66	มาก
4	ผู้ดำเนินรายการถ่ายทอดความรู้ต่างๆ ได้ดี และเข้าใจง่าย	3.83	.71	มาก
	<b>รวม</b>	<b>3.90</b>	<b>.52</b>	<b>มาก</b>

จากตารางที่ 6 แสดงให้เห็นว่า ทัศนคติของคนในชุมชนที่มีต่อการเปิดรับข่าวสารจากสื่อวิทยุชุมชนตำบลหัวรอ จำแนกตามด้านความคิดเห็นต่อผู้ดำเนินรายการวิทยุชุมชน โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ( $\bar{X} = 3.90$ ) และเมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่า มีทัศนคติอยู่ในระดับมากทุกข้อตามลำดับดังนี้

1. ผู้ดำเนินรายการมีความรู้ในเรื่องที่นำเสนอเป็นอย่างดี ( $\bar{X} = 3.90$ )
2. ผู้ดำเนินรายการมีความเป็นกันเองและอัธยาศัยดี ( $\bar{X} = 3.88$ )
3. ผู้ดำเนินรายการพูดจาสุภาพ ไพเราะและน่าฟัง ( $\bar{X} = 3.87$ )
4. ผู้ดำเนินรายการถ่ายทอดความรู้ต่างๆ ได้ดี และเข้าใจง่าย ( $\bar{X} = 3.83$ )

ตารางที่ 7 แสดงค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานทัศนคติของคนในชุมชนที่มีต่อการเปิดรับข่าวสารจากสื่อวิทยุชุมชนตำบลหัวรอ จำแนกตามด้านความคิดเห็นต่อรายการวิทยุชุมชน

ลำดับที่	รายการ	$\bar{X}$	S.D.	การแปลความหมาย
1	มีรูปแบบรายการที่หลากหลายและน่าสนใจ	3.90	.76	มาก
2	ข้อมูลข่าวสารมีแหล่งที่มาถูกต้อง ชัดเจน	3.88	.77	มาก
3	ข้อมูลข่าวสารที่นำเสนอ มีประโยชน์ต่อส่วนรวมและสังคม	4.02	.75	มาก
4	ข้อมูลข่าวสารทันสมัยและทันต่อเหตุการณ์	3.86	.72	มาก
5	ข้อมูลข่าวสารมีความเป็นกลางและเที่ยงตรง	3.78	.70	มาก
	รวม	3.89	.52	มาก

จากตารางที่ 7 แสดงให้เห็นว่า ทัศนคติของคนในชุมชนที่มีต่อการเปิดรับข่าวสารจากสื่อวิทยุชุมชนตำบลหัวรอ จำแนกตามด้านความคิดเห็นต่อรายการวิทยุชุมชน ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก ( $\bar{X} = 3.89$ ) และเมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่า มีทัศนคติอยู่ในระดับมากทุกข้อตามลำดับดังนี้

1. ข้อมูลข่าวสารที่นำเสนอ มีประโยชน์ต่อส่วนรวมและสังคม ( $\bar{X} = 4.02$ )
2. มีรูปแบบรายการที่หลากหลายและน่าสนใจ ( $\bar{X} = 3.90$ )
3. ข้อมูลข่าวสารมีแหล่งที่มาถูกต้อง ชัดเจน ( $\bar{X} = 3.88$ )
4. ข้อมูลข่าวสารทันสมัยและทันต่อเหตุการณ์ ( $\bar{X} = 3.86$ )
5. ข้อมูลข่าวสารมีความเป็นกลางและเที่ยงตรง ( $\bar{X} = 3.78$ )

ตารางที่ 8 แสดงค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานทัศนคติของคนในชุมชนที่มีต่อการเปิดรับข่าวสารจากสื่อวิทยุชุมชน ตำบลหัวรอ จำแนกตามด้านความคิดเห็นต่อรูปแบบรายการวิทยุชุมชนที่ต้องการ

ลำดับที่	รายการ	$\bar{X}$	S.D.	การแปลความหมาย
1	รายการพูดคุยสลับกับการเปิดเพลง	3.98	.68	มาก
2	รายการพูดคุยสาระความรู้	3.86	.68	มาก
3	รายการเพลง	3.85	.76	มาก
4	รายการข่าว	3.91	.73	มาก
5	รายการนิตยสารทางอากาศ	3.76	.81	มาก
	รวม	3.87	.50	มาก

จากตารางที่ 8 แสดงให้เห็นว่า ทัศนคติของคนในชุมชนที่มีต่อการเปิดรับข่าวสารจากสื่อวิทยุชุมชนตำบลหัวรอ จำแนกตามด้านความคิดเห็นต่อรูปแบบรายการวิทยุชุมชนที่ต้องการในภาพรวมอยู่ในระดับมาก ( $\bar{X} = 3.87$ ) และเมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่า มีทัศนคติอยู่ในระดับมากทุกข้อตามลำดับดังนี้

1. รายการพูดคุยสลับกับการเปิดเพลง ( $\bar{X} = 3.98$ )
2. รายการข่าว ( $\bar{X} = 3.91$ )
3. รายการพูดคุยสาระความรู้ ( $\bar{X} = 3.86$ )
4. รายการเพลง ( $\bar{X} = 3.85$ )
5. รายการนิตยสารทางอากาศ ( $\bar{X} = 3.76$ )

ตารางที่ 9 แสดงค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานทัศนคติของคนในชุมชนที่มีต่อการเปิดรับข่าวสารจากสื่อวิทยุชุมชน ตำบลหัวรอ จำแนกตามด้านความคิดเห็นต่อการนำไปใช้ประโยชน์

ลำดับ ที่	รายการ	$\bar{X}$	S.D.	การแปล ความหมาย
1	เพิ่มพูนทักษะในการประกอบอาชีพ	3.98	.74	มาก
2	สร้างความสัมพันธ์ในชุมชน	3.99	.75	มาก
3	ทำให้เกิดความทันสมัยและทันต่อเหตุการณ์	3.92	.67	มาก
	<b>รวม</b>	<b>3.96</b>	<b>.56</b>	<b>มาก</b>

จากตารางที่ 9 แสดงให้เห็นว่า ทัศนคติของคนในชุมชนที่มีต่อการเปิดรับข่าวสารจากสื่อวิทยุชุมชนตำบลหัวรอ จำแนกตามด้านความคิดเห็นต่อการนำไปใช้ประโยชน์ ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก ( $\bar{X} = 3.96$ ) และเมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่า มีทัศนคติอยู่ในระดับมากทุกข้อตามลำดับดังนี้

1. สร้างความสัมพันธ์ในชุมชน ( $\bar{X} = 3.99$ )
2. เพิ่มพูนทักษะในการประกอบอาชีพ ( $\bar{X} = 3.98$ )
3. ทำให้เกิดความทันสมัยและทันต่อเหตุการณ์ ( $\bar{X} = 3.92$ )

ตารางที่ 10 แสดงค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานทัศนคติของคนในชุมชนที่มีต่อการเปิดรับข่าวสารจากสื่อวิทยุชุมชน ตำบลหัวรอ จำแนกตามด้านความคิดเห็นต่อภาพรวมของรูปแบบรายการวิทยุชุมชน

ลำดับ ที่	รายการ	$\bar{X}$	S.D.	การแปล ความหมาย
1	รูปแบบเนื้อหารายการฯ มีความน่าสนใจ	4.01	.68	มาก
2	เปิดโอกาสให้ผู้ฟังมีส่วนร่วมในรายการ	3.89	.68	มาก
	<b>รวม</b>	<b>3.95</b>	<b>.60</b>	<b>มาก</b>

จากตารางที่ 10 แสดงให้เห็นว่า ทักษะคิดของคนในชุมชนที่มีต่อการเปิดรับข่าวสารจากสื่อวิทยุชุมชนตำบลหัวรอ จำแนกตามด้านความคิดเห็นต่อภาพรวมของรูปแบบรายการวิทยุชุมชนในภาพรวมอยู่ในระดับมาก ( $\bar{X} = 3.95$ ) และเมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่า มีทักษะคิดอยู่ในระดับมากทุกข้อตามลำดับดังนี้

1. รูปแบบเนื้อหารายการฯ มีความน่าสนใจ ( $\bar{X} = 4.01$ )
2. เปิดโอกาสให้ผู้ฟังมีส่วนร่วมในรายการ ( $\bar{X} = 3.89$ )

ตารางที่ 11 แสดงจำนวนและร้อยละของกลุ่มตัวอย่าง จำแนกตามระยะเวลาที่รับฟังรายการฯ

ระยะเวลาที่รับฟังรายการฯ	จำนวน	ร้อยละ
1. เพิ่งรับฟัง	19	4.85
2. 1 เดือน	18	4.59
3. 2 – 3 เดือน	40	10.20
4. 3 – 4 เดือน	16	4.08
5. 5 – 6 เดือน	78	19.90
6. มากกว่า 7 เดือน	221	56.38
<b>รวม</b>	<b>392</b>	<b>100.00</b>

จากตารางที่ 11 แสดงให้เห็นว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่รับฟังรายการวิทยุชุมชนมาเป็นเวลานานมากกว่า 7 เดือน ร้อยละ 56.38 รองลงมา 5 – 6 เดือน ร้อยละ 19.90 และ 2 – 3 เดือน ร้อยละ 10.20 ตามลำดับ



ตารางที่ 12 แสดงจำนวนและร้อยละของกลุ่มตัวอย่าง จำแนกตามความถี่ในการรับฟังรายการวิทยุชุมชน

ความถี่ในการรับฟังรายการฯ	จำนวน	ร้อยละ
1. สัปดาห์ละ 1 วัน	12	3.06
2. 2 วัน/สัปดาห์	66	16.84
3. 3 - 4 สัปดาห์	73	18.62
4. 5 - 6 สัปดาห์	13	3.32
5. ฟังบ่อยมาก	228	58.16
<b>รวม</b>	<b>392</b>	<b>100.00</b>

จากตารางที่ 12 แสดงให้เห็นว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่มีความถี่ในการรับฟังรายการวิทยุชุมชนบ่อยมาก ร้อยละ 58.16 รองลงมา 3 - 4 สัปดาห์ ร้อยละ 18.62 และ 2 วัน/สัปดาห์ ร้อยละ 16.84 ตามลำดับ

ตารางที่ 13 แสดงจำนวนและร้อยละของกลุ่มตัวอย่าง จำแนกตามช่วงเวลาที่เปิดรับฟังรายการ  
วิทยุชุมชน

ช่วงเวลาที่เปิดรับฟังรายการฯ	จำนวน	ร้อยละ
1. ช่วงเช้า (07.00 - 12.00 น.)	69	17.60
2. ช่วงบ่าย (12.00 - 16.00 น.)	52	13.27
3. ช่วงเย็น (16.00 - 19.00 น.)	183	46.68
4. ตลอดทั้งวัน	88	22.45
<b>รวม</b>	<b>392</b>	<b>100.00</b>

จากตารางที่ 13 แสดงให้เห็นว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เปิดรับฟังรายการวิทยุชุมชนในช่วงเย็น (16.00 - 19.00) ร้อยละ 46.68 รองลงมา ตลอดวัน ร้อยละ 22.45 และช่วงเช้า (07.00 - 12.00 น.) ร้อยละ 17.60 ตามลำดับ

ตารางที่ 14 แสดงจำนวนและร้อยละของกลุ่มตัวอย่าง จำแนกตามสถานที่ในการรับฟังรายการ  
วิทยุชุมชน

สถานที่ในการรับฟังรายการฯ	จำนวน	ร้อยละ
1. ขณะเดินทางโดยรถยนต์	22	5.61
2. ขณะประกอบอาชีพ	53	13.52
3. ที่บ้าน	317	80.87
<b>รวม</b>	<b>392</b>	<b>100.00</b>

จากตารางที่ 14 แสดงให้เห็นว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เปิดรับฟังรายการวิทยุชุมชนที่บ้าน ร้อยละ 80.87 รองลงมา ขณะประกอบอาชีพ ร้อยละ 13.52 และขณะเดินทางโดยรถยนต์ ร้อยละ 5.61 ตามลำดับ

ตารางที่ 15 แสดงจำนวนและร้อยละของกลุ่มตัวอย่าง จำแนกตามความสนใจในการรับฟังรายการวิทยุชุมชน

ความสนใจในการรับฟังรายการฯ	จำนวน	ร้อยละ
1. ตั้งใจฟังตลอดรายการ	258	65.82
2. ฟังโดยบังเอิญ (หมუნแล้วเจอ)	105	26.79
3. เปิดวิทยุไว้เป็นเพื่อนไม่สนใจว่าเป็นรายการอะไร	29	7.40
<b>รวม</b>	<b>392</b>	<b>100.00</b>

จากตารางที่ 15 แสดงให้เห็นว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่มีความสนใจในการรับฟังรายการวิทยุชุมชนโดยมีความตั้งใจฟังตลอดรายการ ร้อยละ 65.82 รองลงมา ฟังโดยบังเอิญ (หมუნแล้วเจอ) ร้อยละ 26.79 และเปิดวิทยุไว้เป็นเพื่อนไม่สนใจว่าเป็นรายการอะไร ร้อยละ 7.40 ตามลำดับ

ตารางที่ 16 แสดงอันดับของการเข้าไปมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับรายการวิทยุชุมชน

การแสดงความคิดเห็น	อันดับที่
1. ทางโทรศัพท์	1
2. จดหมายติชมรายการ	2
3. แนะนำด้วยตนเองที่สถานีฯ	3

จากตารางที่ 16 แสดงให้เห็นว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เข้าไปมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับรายการวิทยุชุมชน โดยแสดงความคิดเห็นผ่านทางโทรศัพท์เป็นอันดับแรก จดหมายติชมรายการ เป็นอันดับ 2 และแนะนำด้วยตนเองที่สถานีฯ เป็นอันดับ 3

ตารางที่ 17 แสดงอันดับของการเข้าไปมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับรายการ  
วิทยุชุมชน

การมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็น	อันดับที่
1. เพื่อร้องเรียน/ร้องทุกข์	4
2. เพื่อแจ้งข่าวสาร	2
3. เพื่อขอความช่วยเหลือ	3
4. เพื่อแสดงความคิดเห็น/ข้อเสนอแนะ	1
5. เพื่อระบายความอัดอั้นใจ	5

จากตารางที่ 17 แสดงให้เห็นว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เข้าไปมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับรายการวิทยุชุมชน เพื่อแสดงความคิดเห็น/ข้อเสนอแนะ อันดับแรกเพื่อแจ้งข่าวสาร เป็นอันดับ 2 เพื่อขอความช่วยเหลือ เป็นอันดับ 3 เพื่อร้องเรียน/ร้องทุกข์ เป็นอันดับ 4 และเพื่อระบายความอัดอั้นใจ เป็นอันดับ 5

## ภาคผนวก ข

การสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (Depth Interview) ของคนในชุมชนตำบลหัวรอ  
เกี่ยวกับการดำเนินรายการวิทยุเพื่อชุมชนตำบลหัวรอ  
อำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก

## ประเด็นคำถามและผลการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก

ผลการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (Depth Interview) ของคนในชุมชนตำบลหัวรอ ที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินรายการวิทยุเพื่อชุมชนตำบลหัวรอ อำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก แบ่งได้ดังนี้

1. การสัมภาษณ์คุณดวงนภา สราญรัมย์ ซึ่งเป็นบุคคลสำคัญของการเกิดรายการวิทยุชุมชนและผู้ผลิตรายการวิทยุชุมชน โดยมีประเด็นคำถามดังนี้
  - 1.1 แนวคิดในการก่อตั้งวิทยุชุมชน
  - 1.2 ปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินงานวิทยุชุมชน
  - 1.3 การเลือกประเด็นในการนำเสนอในรายการวิทยุชุมชน
  - 1.4 รูปแบบเนื้อหาในการนำเสนอ เช่น การสนทนา การเปิดสายให้ผู้ฟังร่วมแสดงความคิดเห็น
  - 1.5 ใช้ประสบการณ์เพื่อนำมาปรับปรุงในการดำเนินการวิทยุชุมชนอย่างไร
2. การสัมภาษณ์แกนนำของคณะกรรมการบริหารวิทยุกระจายเสียงชุมชนที่ทำให้เกิดการก่อตั้งรายการวิทยุชุมชน โดยมีประเด็นคำถามดังนี้
  - 2.1 การเข้าร่วมอยู่ในคณะกรรมการบริหารวิทยุชุมชนมีความเป็นมาอย่างไร
  - 2.2 การดำเนินงานวิทยุชุมชนที่ผ่านมาเป็นอย่างไร
  - 2.3 ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมเพียงใด ด้วยเหตุผลใด
  - 2.4 เนื้อหารายการที่นำเสนอเป็นอย่างไร
  - 2.5 ผู้ฟังให้ความสนใจเพียงใด วัตถุประสงค์อะไร
  - 2.6 ปัญหาและอุปสรรคใดบ้าง
  - 2.7 วิธีดำเนินงานและกระบวนการบริหารงานวิทยุชุมชนเป็นอย่างไร
3. การสัมภาษณ์กลุ่มผู้ดำเนินรายการวิทยุชุมชนในฐานะผู้ส่งสาร โดยมีประเด็นคำถามดังนี้
  - 3.1 เหตุผลที่มาจัดรายการวิทยุชุมชน
  - 3.2 การเลือกเนื้อหาในการนำเสนอในรายการวิทยุชุมชน
  - 3.3 รูปแบบ เนื้อหาในการนำเสนอ เปิดโอกาสให้ผู้ฟังมีส่วนร่วมในการกำหนดหรือไม่ อย่างไร
  - 3.4 ปัจจัยที่มีส่วนในการกำหนดเนื้อหาที่ออกอากาศในปัจจุบัน

3.5 ปัจจุบันได้รับการอบรมแนวทางการใช้สื่อเพื่อชุมชนหรือไม่ หรือท่านเป็นนักจัดรายการมาก่อนได้ใช้ประสบการณ์เพื่อนำมาปรับปรุงในการดำเนินการวิทยุชุมชนอย่างไร

### ผลการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (Depth Interview)

ผู้วิจัยได้รวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (Depth Interview) กลุ่มตัวอย่างแบ่งเป็น 3 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มประธานกรรมการบริหารวิทยุชุมชน กลุ่มแกนนำของคณะกรรมการบริหารวิทยุกระจายเสียงชุมชน และกลุ่มผู้ดำเนินรายการวิทยุชุมชน ปรากฏผลดังนี้

#### 1. ผลการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก คุณดวงนภา สราญรัมย์ ซึ่งเป็นบุคคลสำคัญของ การเกิดรายการวิทยุชุมชนและผู้ผลิตรายการวิทยุชุมชน ดังนี้

##### 1. แนวคิดในการก่อตั้งวิทยุชุมชน

##### การเคลื่อนไหวในการดำเนินงานด้านวิทยุชุมชน

การจัดตั้งวิทยุชุมชนเกิดขึ้นก่อน ปี 2545 ช่วงแรกนั้นมีวิทยุชุมชนประมาณ 18 สถานีใน 13 จังหวัด (ข้อมูลในส่วนราชการ) และข้อมูลของคณะกรรมการสิทธิมนุษยชน มี 136 สถานีใน 64 จังหวัด ส่วนจังหวัดพิษณุโลกนั้นได้มีการจัดตั้งสมาพันธ์วิทยุชุมชนแห่งประเทศไทย ขึ้นเมื่อเดือนตุลาคม 2545

และในเดือนสิงหาคม 2545 คณะรัฐมนตรีฯ ได้แต่งตั้งคณะกรรมการเพื่อพิจารณาศึกษาและกำหนดมาตรการและหลักเกณฑ์ชั่วคราว เพื่อควบคุมดูแลการใช้คลื่นความถี่ของวิทยุชุมชน โดยไม่ให้เกิดความเสียหายต่อประเทศ

##### หลักเกณฑ์ของวิทยุชุมชน

ชุมชน หมายถึง กลุ่มคนหลากหลาย มีวิถีชีวิตเกี่ยวข้องกันภายใต้พื้นที่การกระจายเสียงเดียวกัน

จุดปฏิบัติการวิทยุชุมชน หมายถึง แหล่งการเรียนรู้เรื่องวิทยุชุมชนของชุมชนในพื้นที่ที่กระจายเสียง

##### วัตถุประสงค์ของวิทยุชุมชนทั่วไป คือ

1. กลุ่มคนที่หลากหลายในพื้นที่ที่กระจายเสียง สามารถเข้าถึงได้ง่าย เท่าเทียมและมีส่วนร่วมในทุกขั้นตอน
2. เป็นสมบัติสาธารณะที่ชุมชนร่วมกันจัดตั้งและเป็นเจ้าของร่วมกัน

3. ใช้ระบบอาสาสมัครในการดำเนินกิจกรรม
4. ไม่มุ่งหวังผลกำไร เป็นอิสระ ปราศจากการครอบงำ และการแทรกแซงจากกลุ่มหวังผลประโยชน์อื่นๆ
5. เป็นช่องทางการสื่อสารสาธารณะที่สมาชิกมีบทบาทเป็นได้ทั้งผู้รับสารและผู้ส่งสาร
6. เป็นสื่อเพื่อประโยชน์ตรงความต้องการของชุมชน
7. เป็นศูนย์กลางข้อมูลข่าวสาร เชื่อมโยงการเรียนรู้เพื่อความเข้มแข็งให้กับชุมชน

#### การจัดตั้งวิทยุชุมชน

กลุ่มผู้ริเริ่มการจัดเวทีประชาคมประกอบด้วย ตัวแทนกลุ่มชุมชน กลุ่มองค์กรและสมาชิกชุมชน เพื่อแจ้งผลการประชุมการก่อตั้งจุดปฏิบัติการการเรียนรู้ให้ที่ประชุมรับรองและรับรู้ มีการเรียนรู้ด้านการจัดการ การผลิตรายการ การบริหารจัดการ และการขยาย การมีส่วนร่วมของชุมชนอย่างต่อเนื่อง ยั่งยืน และหลากหลาย โดยมีการก่อตั้งทางเทคนิค ดังนี้

1. กำลังส่งไม่เกิน 30 วัตต์ ในระบบเอฟเอ็ม
2. เสาสูงไม่เกิน 30 เมตร
3. รัศมีการส่งกระจายเสียง 15 ตารางกิโลเมตร

#### ความเป็นมาของวิทยุชุมชนตำบลหัวรอ

สถานีวิทยุชุมชนตำบลหัวรอออกอากาศ ณ ที่องค์การบริหารส่วนตำบลหัวรอ หมู่ที่ 4 ตำบลหัวรอ อำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก โดยทดลองออกอากาศครั้งแรกเมื่อวันที่ 14 กุมภาพันธ์ 2546 และทำการออกอากาศอย่างถาวร เมื่อวันที่ 27 เมษายน 2546

#### เครื่องมืออุปกรณ์ในการออกอากาศ

1. เครื่องส่งระบบ FM Stereo Multiplex ใช้แรงดันไฟ 220 V:AC ความถี่ 100.25 MHz
2. เครื่องส่งขนาด 30 วัตต์ รัศมีการส่ง 10 – 15 กิโลเมตร
3. เสาส่ง 30 เมตร แผงส่งสัญญาณ Dipole 4 Stack 1 ตัน



### การดำเนินการ

การดำเนินการครั้งแรกของสถานีวิทยุชุมชนตำบลห้วยจรเข้มากจากการเปิดให้มี การประชุมประชาคมในกลุ่มชุมชนภายในตำบลห้วยจรเข้มาก และมีมติเห็นชอบให้มีการก่อตั้งวิทยุชุมชน ซึ่ง หลังจากการประชุมประชาคมแล้วจึงทำการแต่งตั้งคณะกรรมการของวิทยุชุมชน ประกอบด้วย

- |                                   |             |
|-----------------------------------|-------------|
| 1. คณะกรรมการอำนวยการ             | จำนวน 15 คน |
| 2. คณะกรรมการที่ปรึกษา            | จำนวน 20 คน |
| 3. คณะกรรมการดำเนินงาน ประกอบด้วย |             |
| 3.1 นายสถานี                      | จำนวน 1 คน  |
| 3.2 ฝ่ายผลิตรายการ                | จำนวน 7 คน  |
| 3.3 ฝ่ายข่าว                      | จำนวน 10 คน |
| 3.4 ฝ่ายเทคนิค                    | จำนวน 6 คน  |

เมื่อมีการจัดรูปคณะกรรมการแล้ว จึงจัดให้มีการฝึกอบรมบุคลากรให้มีความรู้ ความเข้าใจในการดำเนินกิจกรรมของวิทยุชุมชนขึ้น เมื่อวันที่ 19 - 21 มีนาคม 2546 โดยได้รับความร่วมมือจากส่วนราชการในพื้นที่ประชาชนในตำบล และหน่วยงานต่างๆ เป็นอย่างดี

### การก่อตั้งวิทยุชุมชนคนห้วยจรเข้มาก

ผู้ริเริ่ม “วิทยุชุมชนคนห้วยจรเข้มาก” คนแรกในจังหวัดพิษณุโลก คือ นายโอรภาพ ราวิไล โดยการไปร่วมประชุมการจัดตั้งวิทยุชุมชนในปี 2523 ซึ่งในสมัยรัฐบาล นายชวน หลีกภัย นั้น ได้ มีกองทุน ชิบ จากการดำเนินงานดังกล่าวจึงได้นำมาเริ่มดำเนินการในจังหวัดพิษณุโลก เริ่มแรก จากการจัดประชุมร่วมกันทุกอำเภอ องค์การต่าง ๆ ในจังหวัดพิษณุโลกทั้งหมด 50 กว่าองค์กร และได้คัดเลือกให้ “อาจารย์ดวงภา สราญรมย์” เป็นประธานวิทยุชุมชนจังหวัดพิษณุโลก และมีนายกนกศักดิ์ ลิขิตไพรวัด เป็นรองประธานฯ

## 2. ปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินงานวิทยุชุมชน ซึ่งได้แก่

### 1) ปัญหาการดำเนินกิจกรรมในการออกอากาศครั้งแรก

ในการออกอากาศครั้งแรกทางสถานีฯ พบปัญหาเกี่ยวกับการดำเนินกิจกรรมในการออกอากาศ เช่น แผ่นเพลงมีน้อยไม่เพียงพอแก่การให้บริการ และความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการดำเนินรายการและการควบคุมเครื่องส่ง เป็นต้น แต่ก็ได้รับความร่วมมืออย่างดียิ่งจากส่วนราชการในพื้นที่ตำบลห้วยจรเข้มาก และในจังหวัดพิษณุโลกที่สับเปลี่ยนหมุนเวียนมาให้ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับหน่วยงานแก่ประชาชน นอกจากนี้ยังได้รับความร่วมมือจากประชาชนในพื้นที่ที่

ได้ร่วมกันแจ้งข่าวสารความต้องการและความเดือนร้อนให้ทราบ แต่ปัญหาดังกล่าวข้างต้นทางสถานี้ก็ได้พยายามหาทางแก้ไขมาโดยตลอด

“เราได้มีการจัดฝึกอบรมกับเจ้าหน้าที่ที่จัดรายการ โดยเชิญผู้ทรงคุณวุฒิต่างๆ มาให้ความรู้และเทคนิคต่างๆ 1 ครั้ง ตั้งแต่เริ่มดำเนินการใหม่ๆ มีการประชุมเป็นกลุ่มย่อยเรื่องการพูดและการใช้ภาษา”

### 2) ปัญหาความแตกต่างกันของชุมชน

เนื่องจากตำบลหัวรอ มีหน่วยงานท้องถิ่นที่รับผิดชอบคือ องค์การบริหารส่วนตำบลหัวรอ ซึ่งเป็นองค์การบริหารส่วนตำบลขนาดกลาง มีงบประมาณปีละประมาณ 32 ล้านบาท มีหมู่บ้าน จำนวน 12 หมู่บ้าน มีสมาชิก อบต.ทั้งหมด 24 คน มีหมู่บ้านที่อยู่ใกล้ชิดกับเขตเทศบาล แต่มีลักษณะแตกต่างกัน 2 ชุมชน นั่นคือ ชุมชนที่อยู่ในเขตกิ่งเมืองซึ่งได้แก่ หมู่บ้านบางพยอม และหมู่บ้านวัดตาปะขาวหาย ประชาชนส่วนใหญ่ประกอบอาชีพรับราชการ และพนักงานตามบริษัทต่างๆ ส่วนอีกชุมชนหนึ่ง ได้แก่ หมู่บ้านวัดสระโคก ส่วนใหญ่จะอยู่ในแถบชนบท ประชาชนส่วนใหญ่จึงประกอบอาชีพเกษตรกรรม ประมาณ 3 – 4 หมู่บ้าน ความเจริญยังไม่ได้เท่าที่ควร ใช้หลักการบริหารงานโดยยึดหลักธรรมาภิบาล ผู้ที่เข้ามามีบทบาทสำคัญในการบริหารงานส่วนใหญ่เป็นผู้ทรงคุณวุฒิและข้าราชการที่ปลดเกษียณแล้ว เป็นต้น นอกจากนี้ยังมีอีกหลายสาขาอาชีพที่เข้าร่วมบริหารงาน ผลจากการมีส่วนร่วมในการบริหารงานของชุมชนดังกล่าวจึงทำให้ อบต.หัวรอได้รับรางวัลเป็นชุมชนตัวอย่างและชุมชนเข้มแข็ง ประกอบด้วย

สมาชิก อ.ส.ม.	400	คน
กลุ่มสตรี	120	คน
กลุ่มผู้สูงอายุ	134	คน
กลุ่มเยาวชนประมาณ	40	คน

### 3) ปัญหาเกี่ยวกับทุนสนับสนุนในการดำเนินงาน

สถานีวิทยุชุมชนตำบลหัวรอเป็นสถานีวิทยุชุมชนแห่งแรกในจังหวัดพิจิตรโลก ดังนั้นปัญหาที่พบจึงเกี่ยวกับทุนสนับสนุนในการดำเนินงานแต่ก็ได้รับการช่วยเหลือด้านงบประมาณจากหน่วยงานต่างๆ ในท้องถิ่นและในจังหวัดเป็นอย่างดี ส่วนปัญหาเรื่องเครื่องส่งที่ใช้ในการดำเนินการนั้น ทางสถานีฯ ได้รับเครื่องส่งจากกองทุน ชิบ ซึ่งจะได้รับเฉพาะจังหวัดใหญ่ๆ เท่านั้น ประธานวิทยุชุมชนฯ อธิบายถึงการดำเนินการช่วงแรกว่า

“ช่วงแรก ๆ นั้น ยังไม่สามารถทำอะไรได้เนื่องจากการจะส่งกระจายเสียงต้องใช้อุปกรณ์หลายอย่าง ดังนั้น ทาง อบต. จึงได้จัดสรรงบประมาณให้ส่วนหนึ่ง และได้มีการจัดทำประชาคมขึ้น ในตำบลเพื่อหาข้อสรุปว่าจะดำเนินการจัดตั้งวิทยุชุมชนขึ้นหรือไม่ และจะทำการอย่างไร จึงได้ข้อสรุปว่า จะดำเนินการวิทยุชุมชนขึ้น แต่ก่อนจะดำเนินการก็ต้องไปหาความรู้ในการดำเนินงานก่อน จึงได้รับการสนับสนุนด้านงบประมาณจาก อบจ. และได้นำงบประมาณส่วนนั้นจัดหาวิทยากรมาให้ความรู้ มีการจัดการฝึกอบรมต่างๆ มีการอบรมกันทั้งหมด 3 วัน เรามีผู้ทรงคุณวุฒิคอยให้ความช่วยเหลือมาโดยตลอด ผู้ที่ทำงานให้กับวิทยุชุมชนจะไม่มีค่าตอบแทน เพราะทุกคนมาช่วยเหลือกันด้วยความเต็มใจ”

#### 4) ปัญหาการขอลิ้นวิทยุชุมชน

เมื่อประมาณปี พ.ศ.2543 – 2544 ตามกฎหมายรัฐธรรมนูญ มาตรา 40 ให้อนุญาตให้มีการจัดตั้งวิทยุชุมชนในชุมชนนั้นๆ ได้ โดยกำหนดให้เป็นคลื่นไม่เกิน 30 วัตต์ ความไกลของคลื่นไม่เกิน 15 กิโลเมตร เสาสูงไม่เกิน 30 เมตร เป็นการดำเนินงานโดยคนในชุมชนและเพื่อประโยชน์ของคนในชุมชนโดยไม่มีผลประโยชน์อื่นใดมาเกี่ยวข้องสถานีวิทยุชุมชนตำบลหัวรอจึงได้ดำเนินการขอลิ้นพิเศษเฉพาะเพื่อมาทดลองออกอากาศ แต่ในขณะนั้นยังไม่มี การแต่งตั้งคณะกรรมการกิจการวิทยุกระจายเสียงและวิทยุโทรทัศน์แห่งชาติ (กสช.) จึงได้ดำเนินการขออนุญาตจัดตั้งวิทยุชุมชนจากกรมไปรษณีย์โทรเลข แต่กรมประชาสัมพันธ์ยังไม่อนุมัติ เนื่องจากยังไม่ถูกต้องตามกฎหมาย จนกระทั่งในปัจจุบันก็ยังเป็นคลื่นที่ไม่ถูกต้องตามกฎหมายมากนัก เนื่องจาก กสช. ยังไม่มีข้อสรุป

#### 3. การเลือกประเด็นในการนำเสนอในรายการวิทยุชุมชน

เริ่มแรกของการจัดผังรายการวิทยุชุมชนตำบลหัวรอนั้นจัดโดยไม่มีผังที่ชัดเจน เนื่องจากยังมีผู้จัดรายการไม่มาก ส่วนใหญ่ได้รับการช่วยเหลือจากหน่วยงานในจังหวัดพิษณุโลก ที่มาขอให้ความรู้กับประชาชน เจ้าหน้าที่ผู้จัดรายการส่วนใหญ่เป็นคนของชุมชน และจากหน่วยงานราชการ ต่อมา มีการปรับปรุงช่วงเวลาที่ชัดเจนขึ้น การจัดรายการส่วนใหญ่จึงจัดตามความเหมาะสมเน้นการให้ความรู้และการให้บริการประชาชน สอดคล้องตามวัตถุประสงค์ของการจัดตั้งวิทยุชุมชน จากการสัมภาษณ์ประธานวิทยุชุมชนฯ ได้อธิบายว่า

“เป็นความโชคดีของทางตำบลหัวรอที่มีหน่วยราชการต่างๆ มากถึง 32 หน่วยงาน ที่ผลัดเปลี่ยนกันมาให้ความรู้ และชาวบ้านมีเรื่องอะไรก็จะแจ้งเข้ามา แต่ไม่ได้มีการ

วิเคราะห์อะไรมากมาย จัดไปตามความประสงค์ของผู้ที่จะมาร่วมจัดรายการ ก็ค่อย ๆ ปรับปรุงมาทีละเล็กละน้อยจนได้มาเป็นผังรายการในปัจจุบัน” จากการสัมภาษณ์ยังพบอีกว่า

“ทางสถานีฯ มีแผนในการปรับปรุงและพัฒนาสถานีวิทยุชุมชนแบบค่อยเป็นค่อยไป เนื่องจากต้องใช้งบประมาณเป็นจำนวนมาก ทาง อบต.หัวรอ ก็ได้จัดงบประมาณไว้ส่วนหนึ่งเพื่อปรับปรุงสถานีฯ ในเร็ววันนี้ก็คือ การแยกห้องให้เป็นสัดส่วน เพราะห้องที่ใช้อยู่ในปัจจุบันค่อนข้างคับแคบ และห้องควบคุมกับห้องเก็บอุปกรณ์ต่างๆ ก็เป็นห้องเดียวกัน จะมีการแยกให้เป็นสัดส่วน แต่การที่เราจะเปลี่ยนแปลงอะไรก็ต้องขึ้นอยู่กับความเห็นของประชาชนและความเหมาะสมเป็นสำคัญ” และได้อธิบายเพิ่มเติมว่า

“การสำรวจความคิดเห็นของประชาชนต่อวิทยุชุมชนก็ทำเป็นระยะ อาศัยช่วงที่มีการประชุมของกำนันผู้ใหญ่บ้าน ก็จะสอดแทรกไปช่วงนั้นทุกเดือน ในหนึ่งปีก็จะมีการสำรวจครั้งใหญ่หนึ่งครั้ง เรื่องแรงกดดันหรืออิทธิพลทางหัวรอไม่มี มีแต่ประชาชนจะกดดัน ถ้าเครื่องส่งเสียงไม่สามารถออกอากาศได้หรือไม่สามารถประกาศข่าวสารต่างๆ ได้ ประชาชนจะโทรมาถามว่า ทำไมไม่ออกอากาศ ประชาชนต้องการบริโภคข่าวสารอยู่ตลอด และมีการขอให้เพิ่มเติมเสียงตามสายตามตรอกซอยต่างๆ”

#### 4. รูปแบบเนื้อหาในการนำเสนอ

ส่วนใหญ่จะเป็นการพูดคุยสลับกับการเปิดเพลงให้ผู้ฟังได้รับฟัง และเนื้อหารายการเป็นการพูดคุยให้ความรู้ในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินชีวิตประจำวันของประชาชนในตำบลหัวรอ ซึ่งจัดโดยหน่วยงานราชการต่างๆ

#### 5. ประสพการณ์ที่นำมาปรับปรุงในการดำเนินการวิทยุชุมชน

##### 1) การแก้ไขปัญหาค่าใช้จ่ายในการดำเนินการวิทยุชุมชน

จากการสัมภาษณ์ประธานวิทยุชุมชนฯ ทำให้ทราบแนวทางการแก้ไขปัญหาในการดำเนินการวิทยุชุมชนว่า

“หลังจากที่ กสช. อนุญาตให้ 1 ชั่วโมง สามารถมีการโฆษณาได้ 6 นาที ก็มีการประชุมกันว่าจะดำเนินการกันอย่างไร ปัจจุบันก็มีโฆษณาอยู่บ้าง แต่ก็ไม่เพียงพอกับค่าใช้จ่ายในการจัดทำ โดยคิดค่าโฆษณาเพียง 500 - 1,000 บาท/เดือน ค่าใช้จ่ายส่วนใหญ่จะได้รับความอนุเคราะห์จาก อบต.”

## 2) การแก้ไขปัญหาในความแตกต่างของชุมชน

ด้วยชุมชนในตำบลหัวรอ มี 2 ลักษณะ คือ แบบชุมชนเมืองกับชุมชนชนบท เพื่อความเสมอภาคในการรับรู้ข่าวสารของประชาชนที่อยู่รอบนอก จึงได้มีการออกกระจายเสียง 2 ระบบ คือ ทั้งทางวิทยุและหอกระจายข่าวช่วง 17.00 – 18.00 น. ของทุกวัน

“เรามีเครื่องรับส่งไร้สาย ไม่ใช่เสียงตามสายเป็นเครื่องส่ง และจะมีเครื่องรับอยู่ตามบ้านของผู้ใหญ่บ้านทุกหมู่บ้าน เป็นช่วงของสาระและอธิบายการบริหารจัดการของทาง อบต. ทำความเข้าใจร่วมกันระหว่าง อบต. กับประชาชน มีข่าวอะไรก็จะประกาศในช่วงนี้ ปัญหาและอุปสรรคช่วงแรกก็มีบ้างเช่น ช่วงเช้ามีข้าราชการอยากนอนตื่นสายบอกว่าเสียงรบกวน แต่ชาวบ้านอยากรับฟังข่าวสาร ก็แก้ไขด้วยการหันลำโพงไปทางอื่นบ้าง” ส่วนผลของการตอบรับในการออกอากาศพบว่า

“การตอบรับของประชาชนต่อการรับฟังรายการวิทยุชุมชนไม่ได้มีการตรวจสอบอะไรมากมาย ทราบว่ามีผู้ฟังรายการก็เมื่อมีคนโทรเข้ามาทั้งขอเพลงบ้าง แจ้งข่าวสารต่าง ๆ บ้าง ก็มีมากพอสมควร ส่วนใหญ่ก็เป็นคนในพื้นที่มีมาเป็นระยะเป็นที่น่าพึงพอใจพอสมควร”

## 3) การแก้ไขปัญหาเกี่ยวกับการดำเนินรายการวิทยุชุมชน

ปัญหาส่วนใหญ่เป็นเรื่องของเครื่องมือต่างๆ ที่ต้องได้รับการปรับปรุงอยู่เสมอ นั้น เนื่องจากงบประมาณของสถานีที่มีจำนวนจำกัด ทางสถานีก็ได้รับการสนับสนุนด้านงบประมาณจากทางองค์การบริหารส่วนตำบลหัวรอเป็นอย่างดี ส่วนใหญ่เป็นค่าสาธารณูปโภคต่างๆ ที่ใช้ในการดำเนินการ เช่น ค่าโทรศัพท์ ค่าไฟ ค่าจ้างเจ้าหน้าที่ควบคุมเครื่อง เป็นต้น

## 2. ผลการสัมฤทธิ์แบบเจาะลึกแกนนำของคณะกรรมการบริหารวิทยุกระจายเสียง

### ชุมชนที่ทำให้เกิดการก่อตั้งรายการวิทยุชุมชน ดังนี้

#### 1. ความเป็นมาของการเข้าร่วมในคณะกรรมการบริหารวิทยุชุมชน

ประชาชนในชุมชนตำบลหัวรอเข้ามามีบทบาทสำคัญในการกำหนดคุณสมบัติของคณะกรรมการบริหารวิทยุชุมชนอย่างมาก ซึ่งคณะกรรมการบริหารฯ ท่านหนึ่งได้อธิบายถึงการพิจารณาแต่งตั้งคณะกรรมการบริหารวิทยุชุมชนตำบลหัวรอว่า

คณะกรรมการบริหารวิทยุชุมชนมาจาก 5 ส่วน คือ

1. เป็นผู้ก่อตั้งหรือเป็นผู้ริเริ่มในการขอจัดตั้งวิทยุชุมชน ขอความถี่และวัสดุอุปกรณ์ต่างๆ 2-3 ท่าน หนึ่งในนั้นอยู่ในชุมชนตำบลหัวรอ
2. คณะกรรมการขององค์การบริหารส่วนตำบลหัวรอที่มีความรู้ความสามารถในด้านนั้นๆ อาสาเข้าร่วมและ/หรือได้รับการแต่งตั้งจากคณะทำงานผู้เริ่มก่อตั้งสถานี
3. ผู้ทรงคุณวุฒิต่างๆ ที่ได้รับการเชิญเข้าร่วมเป็นคณะกรรมการ
4. การอาสาสมัคร
5. การแต่งตั้งโดยคณะกรรมการบริหาร โดยมีนายกองค์การบริหารส่วนตำบล

เป็นประธาน

และได้อธิบายเพิ่มเติมเกี่ยวกับคนที่ จะเข้าร่วมอยู่ในคณะกรรมการบริหารฯ ไว้ว่า

“ต้องผ่านกระบวนการที่กลุ่มผู้ริเริ่มจัดเวทีประชาคม ซึ่งประกอบด้วยตัวแทนกลุ่มชุมชน กลุ่มองค์กรและสมาชิกชุมชน เพื่อแจ้งผลการประชุมการก่อตั้งจุดปฏิบัติการเรียนรู้ให้ที่ประชุมรับรองและรับรู้ด้วย”

## 2. การดำเนินงานวิทยุชุมชนที่ผ่านมา

การดำเนินงานวิทยุชุมชนตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันเป็นการดำเนินการ และแก้ไขปัญหา โดยคนในชุมชนเอง จากการสัมภาษณ์คณะกรรมการบริหารฯ ได้ยอมรับว่า

“เนื่องจากเป็นสถานีนำร่องการดำเนินงานที่ผ่านมาจึงพบปัญหาและอุปสรรคอยู่บ้าง แต่ก็สามารถแก้ไขปัญหาต่างๆ มาได้ด้วยดี เช่น ปัญหาทางเทคนิคต่างๆ ก็ได้รับความช่วยเหลือจากผู้รู้หลายท่าน ปัญหาเรื่องงบประมาณก็ได้รับความช่วยเหลือและได้รับการสนับสนุนจากองค์การบริหารส่วนตำบล เรื่องของแผ่นเพลงต่างๆ ที่มีอยู่น้อย ก็มีผู้ที่อาสาเข้ามาจัดรายการ ส่วนใหญ่จะหากันมาเอง เรื่องห้องควบคุมที่คับแคบและไม่เป็นสัดส่วนทางองค์การบริหารส่วนตำบลก็ให้ใช้สถานที่ใหม่ซึ่งกำลังดำเนินการอยู่” อย่างไรก็ตามเป็นที่น่าสังเกตว่า

“เรามีความภาคภูมิใจในการดำเนินงานของสถานีวิทยุชุมชน เพราะเป็นวิทยุชุมชนแห่งแรกในจังหวัดพิษณุโลก และได้รับการยอมรับจากประชาชนและเป็นสถานีที่ ที่ให้ความรู้แก่สถานีวิทยุชุมชนอื่นๆ ที่เข้ามาศึกษาดูงาน”

### 3. การเข้ามามีส่วนร่วมของชุมชน

สถานีวิทยชุมชนตำบลหัวรอ ได้เปิดโอกาสให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินการวิทยุชุมชน เพื่อประโยชน์ของคนในชุมชนอย่างแท้จริง ตามข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ของคณะกรรมการบริหารฯ ดังนี้

“ชุมชนเราเข้ามามีส่วนร่วมอย่างมากในหลายๆ ด้าน คือ ตั้งแต่เริ่มดำเนิน การก่อตั้ง ก็มีการทำประชาคมขึ้น คณะกรรมการบริหารทั้งหมดเป็นคนในชุมชนบางท่านเป็นคณะกรรมการบริหารขององค์การบริหารส่วนตำบลซึ่งถือเป็นตัวแทนของประชาชนในชุมชน อีกทั้งเปิดโอกาสให้มีอาสาเข้ามาเป็นผู้จัดรายการ เมื่อมีข่าวสารอะไรที่คนในชุมชนต้องการ ประชาสัมพันธ์หรือแจ้งเตือนอะไร ชาวบ้านก็จะใช้วิทยุชุมชนเป็นสื่อกลางหรือในบางครั้งเกิดข้อผิดพลาดขึ้น ชาวบ้านก็จะมาแจ้งให้ทราบ เป็นต้น ทางคณะกรรมการบริหารก็เปิดโอกาสให้คนในชุมชนสามารถเข้ามาแสดงความคิดเห็นหรือแนะนำได้ทุกๆ เรื่อง เนื่องจากเป็นสถานีวิทยุของชุมชนเป็นของทุกคน แต่ก็ไม่ค่อยมีมามากนักอาจเนื่องจากประชาชนให้ความไว้วางใจและที่ผ่านมาก็สามารถก่อประโยชน์ให้กับชุมชนได้จริง คนในชุมชนจึงเห็นถึงความสำคัญของวิทยุชุมชน และให้การสนับสนุน” จากการสัมภาษณ์ข้อสังเกตที่พบคือ

“เรื่องที่คุณในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมมากที่สุดก็คือ เรื่องของการโทรเข้ามาให้กำลังใจ โทรเข้ามาขอเพลงหรือโทรเข้ามาแจ้งข่าวสารต่างๆ บางครั้งถ้าโพงตรงไหนเสียหรือเครื่องส่งสัญญาณเสีย ชาวบ้านไม่ได้รับฟังก็จะมีคนโทรเข้ามาสอบถามจำนวนมาก”

### 4. เนื้อหารายการที่น่าสนใจ

เนื้อหาที่น่าสนใจในรายการส่วนใหญ่เป็นข่าวสารหรือเรื่องราวที่เป็นประโยชน์ต่อชุมชนมากที่สุด มีความหลากหลายทั้งนี้ขึ้นอยู่กับผู้จัดรายการ และผู้จัดรายการเองก็อาสาจากหลายๆ หน่วยงาน

“มีทั้งทางด้านเกษตรกรรม มีข่าวจาก อ.ส.ม. เช่น อ.ส.ม. มีการประชุมเรื่องอะไรมาก็จะมาประกาศให้คนในชุมชนทราบ มีทั้งจากตำรวจ ทหาร แม่บ้าน หน่วยงานราชการต่างๆ ในตำบลมีถึง 36 หน่วยงาน กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน มีเรื่องอะไรก็จะส่งข่าวในช่วงวันนั้น ซึ่งบางท่านอาจจะไม่ได้รับฟังรายการวิทยุก็สามารถรับรู้ข่าวสารได้ มีข่าวอะไรสำคัญก็จะประกาศในช่วงนั้นได้”

เนื้อหารายการที่นำเสนอผู้จัดรายการและคณะกรรมการบริหารเป็นผู้ตรวจสอบดูแล โดยเลือกเนื้อหาที่คิดว่าเป็นประโยชน์ต่อชุมชนมากที่สุดและไม่ได้มีรูปแบบตายตัว

“เราไม่ได้มีการวิจัยหรือวิเคราะห์อะไร ทำกันแบบใช้ภูมิปัญญาของชาวบ้าน ที่ทำกันอยู่ก็มีเสียงตอบรับจากชุมชนเป็นอย่างดี คณะกรรมการหรือผู้จัดรายการส่วนใหญ่ก็เป็นผู้ทรงคุณวุฒิจากหลายๆ หน่วยงาน บางท่านก็เป็นข้าราชการปลดเกษียณแล้ว”

#### 5. ความสนใจของผู้ฟัง

คณะทำงานและคณะกรรมการบริหารวิทยุชุมชนมีความเห็นตรงกันว่า

“ได้รับความสนใจจากผู้ฟังเป็นอย่างดี วัดได้จากการที่มีแฟนรายการโทรเข้ามา ทั้งให้กำลังใจ แจ้งข่าวสารต่างๆ และโทรเข้ามาขอเพลงเป็นจำนวนมาก หรือช่วงที่มีการออกอากาศทางหอกระจายข่าว หากวันไหนไม่ได้ออกอากาศก็จะมีคนโทรเข้ามาสอบถามเป็นจำนวนมาก”

การตอบรับของประชาชนต่อการรับฟังรายการวิทยุชุมชนทางสถานีฯ ไม่ได้มีการสำรวจหรือตรวจสอบอย่างเป็นทางการ ส่วนใหญ่ใช้การสังเกตจากการที่มีผู้ฟังรายการโทรเข้ามา ซึ่งมีเป็นจำนวนมากพอสมควร ส่วนใหญ่เป็นคนในพื้นที่และคนนอกพื้นที่ก็มีบ้างเพียงเล็กน้อย และจากการสัมภาษณ์เป็นที่น่าสังเกตว่า

“แต่ละรายการเราก็จะมีกลุ่มผู้ฟังที่แตกต่างกัน บางช่วงรายการที่เป็นเพลงสากล เพลงลูกทุ่ง เพลงสตริง หรือช่วงข่าวสาร เรื่องของเกษตร เรื่องโรคติดต่อ ก็จะมีผู้ฟังที่แตกต่างกัน มีการสำรวจความคิดเห็นและให้ชาวบ้านได้แสดงความคิดเห็นบ้างในช่วงเวลาที่มีการประชุมของกำนัน ผู้ใหญ่บ้านหรือการทำประชาคมเรื่องอะไร เราก็จะสอดแทรกเรื่องของวิทยุชุมชนเข้าไปด้วย”

#### 6. ปัญหาและอุปสรรค

ปัญหาและอุปสรรคช่วงแรกของการดำเนินงานนั้น ส่วนใหญ่เป็นเรื่องของเครื่องมือต่างๆ และงบประมาณที่มีจำนวนจำกัด ซึ่งเครื่องมือต่างๆ ต้องได้รับการปรับปรุงอยู่เสมอ และทางสถานีวิทยุฯ ก็ไม่มีงบประมาณในการบริหารจัดการหรือซ่อมแซมเครื่องมือต่างๆ แต่ก็ได้รับการสนับสนุนงบประมาณจากองค์การบริหารส่วนตำบล ทั้งค่าโทรศัพท์ ค่าไฟ ค่าจ้างเจ้าหน้าที่คุมเครื่อง เป็นต้น ปัญหาเรื่องแผ่นเพลงมีน้อย ไม่เพียงพอกับความต้องการของผู้ฟัง



ปัญหาห้องคับแคบเนื่องจากห้องควบคุม ห้องจัดรายการและสถานีที่เก็บ แผ่นเพลงเป็นห้องเดียวกัน และทางสถานีก็ได้กำลังดำเนินการแก้ปัญหาอยู่

“ปัญหาเล็กๆ น้อยๆ เช่น เครื่องส่งสัญญาณเสียง เครื่องมือต่างๆ เสียงเราก็ได้รับการสนับสนุนจากองค์การบริหารส่วนตำบล”

ปัญหาอีกอย่างคือ การรบกวนของสัญญาณทั้งของสถานีฯ ไปรบกวนสัญญาณโทรทัศน์ และสัญญาณจากสถานีอื่นๆ รบกวนโทรทัศน์

“มีผู้แจ้งว่าช่อง 3 ถูกรบกวน บางครั้งเสียงตามสายไปรบกวนการทำงานของสถานีวิทยุใกล้เคียง” คณะกรรมการบริหารฯ ท่านหนึ่งให้ความเห็นอีกว่า

“ปัญหาอาจเป็นช่องว่างหรือความไม่ชัดเจนของกฎหมายหรือข้อกำหนดเกี่ยวกับการตั้งเสาส่งสัญญาณและความแรงของสัญญาณซึ่งกำหนดไว้ให้เสาสูง 30 เมตร บางสถานีเสาสูง 30 เมตร จากบนตึกทำให้สัญญาณรบกวนสถานีที่เสาสูง 30 เมตร จากพื้นดิน หรือบางครั้งบางสถานีเปิดสัญญาณแรง พอมีการตรวจสอบก็สามารถปรับสัญญาณลงมาได้”

### 7. วิธีดำเนินงานและกระบวนการบริหารงานของวิทยุชุมชน

การบริหารงานของสถานีวิทยุชุมชนฯ โดยคณะกรรมการบริหารงานวิทยุชุมชน ประกอบด้วย ประธาน รองประธาน คณะกรรมการ ดำเนินงานบริหารสถานีฯ โดยการจัดประชุม คณะกรรมการบริหารฯ เพื่อวางแผนนโยบายเกี่ยวกับการบริหารจัดการ

“เวลาจะทำอะไรที่สำคัญๆ ก็ต้องมีการประชุมวางแผนนโยบายเกี่ยวกับการบริหารจัดการเป็นเหมือนองค์กรหนึ่งทุกครั้ง”

การดำเนินการด้านการจัดรายการให้ผู้จัดรายการเป็นผู้ดูแล โดยมี คณะกรรมการบริหารฯ เป็นผู้ตรวจสอบความถูกต้องเหมาะสม ซึ่งคณะกรรมการทุกคนต้องได้รับการคัดเลือกจาก คณะกรรมการบริหารองค์การบริหารส่วนตำบลและคณะผู้ก่อตั้งวิทยุชุมชน

### 3. ผลการสัมฤทธิ์แบบเจาะลึกกลุ่มผู้ดำเนินรายการวิทยุชุมชนในฐานะผู้ส่งสารดังนี้

#### 1. เหตุผลที่มาจัดรายการวิทยุชุมชน

ผู้ดำเนินการจัดรายการวิทยุชุมชนตำบลห้วยรอมมาจาก

1) อาสาสมัครเข้ามาเอง ซึ่งบุคคลที่มีความรู้ความสามารถตามหน่วยงานต่างๆ ต้องการให้ความรู้และประโยชน์ต่าง ๆ เกิดกับคนในชุมชน มีทั้งผู้ที่ยังรับราชการอยู่และผู้ที่เกษียณราชการแล้วอาสาเข้ามาสร้างคุณประโยชน์ให้กับชุมชน

2) ได้รับเชิญหรือขอความร่วมมือ ได้แก่ ผู้ที่มีความรู้ความสามารถต่างๆ ในชุมชน เช่น เคยเป็นพิธีกรตามงานต่าง ๆ ประชาสัมพันธ์ของกลุ่มแม่บ้าน ประชาสัมพันธ์ลูกเสือชาวบ้าน หรือเคยเป็นประชาสัมพันธ์ของ อสม. เป็นต้น ก็จะได้รับเชิญมาร่วมจัดรายการ นอกจากนั้นบุคคลใดที่คณะผู้บริหารองค์การบริหารส่วนตำบลเห็นว่า มีความรู้ความสามารถก็ได้รับเชิญมาร่วมจัดรายการอีกด้วย

## 2. การเลือกเนื้อหาในการนำเสนอในรายการวิทยุชุมชน

เนื้อหาการนำเสนอในรายการทางสถานีจะเลือกจากข่าวสารต่าง ๆ ที่เป็นประโยชน์กับคนในชุมชนมากที่สุด ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับความสามารถและลักษณะรายการของผู้จัดการรายการแต่ละคน เช่น ผู้ที่จัดการรายการด้านเกษตรหรือเป็นตัวแทนจากหน่วยงานราชการทางด้านเกษตรก็จะให้ความรู้เกี่ยวกับการทำการเกษตรต่าง ๆ เกี่ยวกับเรื่องปุ๋ยชีวภาพ โรคพืชต่าง ๆ หรือมีข่าวของหน่วยงานด้านการเกษตรก็จะนำมาประชาสัมพันธ์ในรายการ ผู้จัดการบางท่านที่มีความรู้ความชำนาญเรื่องรถและเครื่องจักรก็จะนำเสนอเรื่องการใช้รถ ใช้ถนน การดูแลรักษาเครื่องยนต์ เป็นต้น

ส่วนรายการข่าวก็จะเลือกข่าวสารต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในชุมชนก่อน แล้วเลือกข่าวสารจากภายนอกที่คิดว่าเป็นประโยชน์ต่อชุมชนมานำเสนอ

“ตำบลหัวรอมีหน่วยงานราชการอยู่เป็นจำนวนมาก จึงมีข่าวฝากประชาสัมพันธ์กันมาก มีทั้งข่าวตามป้ายประกาศของหน่วยงานราชการต่าง ๆ และอะไรที่เห็นว่ามีค่าก็จะนำมาเสนอในรายการ”

ตามข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ทำให้ทราบว่า รายการในช่วงเวลา 17.00 น. ซึ่งเป็นเวลาออกอากาศทางหอกระจายข่าวหรือเสียงตามสายในชุมชน ก็จะคัดเลือกข่าวสารต่าง ๆ ที่เป็นประโยชน์สำหรับคนในชุมชนมากที่สุด เนื่องจากทุกคนต้องได้รับฟังอยู่แล้ว จึงเป็นการสรุปข่าวสารสำคัญๆ ในรอบวันที่ได้มีการออกอากาศไปแล้ว เพื่อให้คนที่ไม่ได้รับฟังรายการทางวิทยุได้รับทราบข่าวสารสำคัญๆ และข่าวประชาสัมพันธ์จากหน่วยงานราชการต่าง ๆ

3. รูปแบบ เนื้อหาในการนำเสนอ และการเปิดโอกาสให้ผู้ฟังมีส่วนร่วมในการกำหนดเนื้อหา

รูปแบบเนื้อหาในการนำเสนอส่วนใหญ่ผู้จัดรายการหรือหน่วยงานต้นสังกัดของผู้จัดรายการจะเป็นผู้กำหนดและคัดเลือกเนื้อหาที่เป็นประโยชน์ต่อชุมชนมากที่สุด โดยต้องผ่านการเห็นชอบ ตรวจสอบและผ่านการพิจารณาจากคณะกรรมการบริหารวิทยุชุมชนก่อนจึงจะสามารถนำเสนอได้ และผู้จัดรายการส่วนใหญ่เป็นผู้มีความรู้ความสามารถ ผู้ฟังในชุมชนให้การยอมรับนับถืออยู่แล้ว

ทางสถานีได้เปิดโอกาสให้ผู้ฟังได้แสดงความคิดเห็นในการกำหนดรูปแบบรายการต่างๆ อยู่บ้าง ซึ่งคณะกรรมการบริหารฯ ได้อธิบายว่า

“เคยมีการเปิดโอกาสให้ผู้ฟังช่วยกำหนดรูปแบบรายการจากการประชุมต่าง ๆ แต่ก็ไม่มีใครเสนอความคิดเห็นมากนัก ส่วนใหญ่เห็นว่าดีอยู่แล้ว การมีส่วนร่วมมากที่สุดของผู้ฟังน่าจะเป็นการโทรเข้ามาแนะนำหรือแจ้งข่าวสารต่าง ๆ ซึ่งถือเป็นศูนย์กลางในการเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารที่ดี”

#### 4. ปัจจัยที่มีส่วนในการกำหนดเนื้อหาที่ออกอากาศในปัจจุบัน

1) ผู้จัดการรายการเองซึ่งมาจากหน่วยงานต่างๆ หรือเป็นผู้มีความรู้ความสามารถด้านต่าง ๆ ก็จะนำความรู้ความสามารถของตนหรือข่าวสารจากหน่วยงานนั้น ๆ มากำหนดเป็นรูปแบบของรายการ

2) คณะกรรมการบริหารวิทยุชุมชนเป็นผู้กำหนดขอบเขตเนื้อหา กฎ ระเบียบในการจัดตั้งวิทยุชุมชน และเป็นผู้กำหนดเนื้อหา เช่น วิทยุชุมชนต้องไม่เกี่ยวข้องกับการเมือง ข่าวสารที่นำมาเสนอก็ต้องไม่กระทบกับการเมืองทั้งทางตรงและทางอ้อม เป็นต้น

3) ประชาชนและผู้ฟังในชุมชนมีส่วนสำคัญในการกำหนดเนื้อหา เนื่องจากประชาชนสามารถเลือกรับฟังรายการที่มีความสนใจและคิดว่าเป็นประโยชน์ การแสดงความคิดเห็นของประชาชนด้วยวิธีต่าง ๆ จึงเป็นประโยชน์ต่อการกำหนดเนื้อหาของสถานี

“เราเปิดโอกาสให้มีการแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับการดำเนินการของทางสถานี ทั้งทางโทรศัพท์และจดหมาย บางท่านโทรเข้ามาก็มีหรือบางท่านก็มาด้วยตนเองก็มี เราก็ถือว่ามีส่วนในการกำหนดเนื้อหาเช่นกัน”

5. การได้รับการอบรมแนวทางในการใช้สื่อเพื่อชุมชนในปัจจุบันหรือการนำประสบการณ์จากการเป็นนักจัดรายการมาปรับปรุงในการดำเนินการวิทยุชุมชน

ตั้งแต่เริ่มก่อตั้งวิทยุชุมชนมาจนถึงปัจจุบันทางสถานีได้มีการส่งตัวแทนไปเข้าร่วมการอบรมเกี่ยวกับแนวทางในการใช้สื่อเพื่อชุมชนอย่างสม่ำเสมอ เช่น เรื่องการจัดรายการ การใช้ภาษา การบริหารจัดการวิทยุชุมชน เป็นต้น

“เมื่อไม่นานมานี้ก็มีการส่งตัวแทนไปรับการฝึกอบรม เป็นตัวแทนจากตำบลไปอบรมกับอีก 17 จังหวัดของภาคเหนือที่จังหวัดนครสวรรค์ โดยวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทย และกรมประชาสัมพันธ์เป็นผู้ให้การอบรม 3 วัน 3 คืน”

จากการสัมภาษณ์ทำให้ทราบว่า ความรู้ความสามารถและประสบการณ์ของผู้จัดรายการซึ่งเป็นนักจัดรายการมาก่อน ทำให้สามารถนำประสบการณ์มาประยุกต์ใช้กับกลุ่มผู้ฟังในชุมชนได้ ยังสามารถวิเคราะห์ลักษณะกลุ่มผู้ฟังและรายการที่เหมาะสมกับชุมชนหัวรอ อีกด้วย นอกจากนั้นสามารถให้คำแนะนำแก่ผู้จัดรายการใหม่ ๆ ได้ เช่น ลักษณะและรูปแบบการจัดรายการ การออกเสียง การเว้นวรรคที่ถูกต้อง เนื่องจากผ่านการสอบใบประกาศนียบัตรจากกรมประชาสัมพันธ์มาก่อน เป็นต้น

### แนวคำถามและผลการสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion)

1. การสัมภาษณ์กลุ่มผู้ฟังรายการวิทยุชุมชนที่อยู่ในหมู่บ้านบางพยอม ตำบลหัวรอ อำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก ในฐานะผู้รับสาร
2. การสัมภาษณ์กลุ่มผู้ฟังรายการวิทยุชุมชนที่อยู่ในหมู่บ้านตาปะขาวหาย ตำบลหัวรอ อำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก ในฐานะผู้รับสาร
3. การสัมภาษณ์กลุ่มผู้ฟังรายการวิทยุชุมชนที่อยู่ในหมู่บ้านสระโคก ตำบล หัวรอ อำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก ในฐานะผู้รับสาร

การสัมภาษณ์กลุ่มผู้ฟังรายการฯ ทั้ง 3 หมู่บ้าน ในประเด็นคำถามเกี่ยวกับ

- 1) ท่านคิดว่าวิทยุชุมชนมีประโยชน์ต่อชุมชนหรือไม่อย่างไร
- 2) ท่านคิดว่าสมาชิกในชุมชน สนใจรับฟังรายการวิทยุชุมชนหรือไม่
- 3) รูปแบบรายการที่คิดว่าน่าสนใจเป็นอย่างไร
- 4) การมีส่วนร่วมในรายการวิทยุชุมชน เช่น จัดรายการ หรือเป็นคณะกรรมการบริหารวิทยุเพื่อชุมชนหรือมีความสนใจหรือไม่ อย่างไร
- 5) มีความสนใจในการเข้ามาจัดรายการวิทยุชุมชนหรือไม่ อย่างไร

6) การเข้าร่วมในการจัดรายการวิทยุชุมชน ไม่มีค่าตอบแทนท่านมีความคิดเห็นอย่างไร ท่านจะเข้าร่วมหรือไม่

### ผลการสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion)

ผู้วิจัยรวบรวมข้อมูลที่ได้จากการสนทนากลุ่ม จำนวน 3 ครั้ง ๆ ละ หมู่บ้าน ๆ ละ 10 คน แต่ละหมู่บ้านประกอบด้วยผู้นำชุมชน สมาชิกในชุมชน กลุ่มแม่บ้าน กลุ่มองค์กรต่าง ๆ และเยาวชนซึ่งตัวแทนของแต่ละหมู่บ้าน รวมทั้งสิ้นจำนวน 30 คน ปรากฏผลดังนี้

#### 1. ผลการสนทนากลุ่มของผู้ฟังรายการวิทยุชุมชนที่อยู่ในหมู่บ้านบางพยอม ตำบลหัวรอ อำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก ในฐานะผู้รับสาร

##### 1.1 ท่านคิดว่าวิทยุชุมชนมีประโยชน์ต่อชุมชนหรือไม่อย่างไร

ผู้นำชุมชนมีความเห็นตรงกันว่า วิทยุชุมชนมีประโยชน์และมีความสำคัญต่อชุมชนอย่างมากทั้งการเตือนภัย แจ้งข่าวสารและให้ความรู้ต่าง ๆ ผู้ฟังส่วนใหญ่จะมีความชื่นชอบและเห็นความสำคัญของวิทยุชุมชนแตกต่างกันไปตามความสนใจของแต่ละคน เช่น บางคน ชื่นชอบเรื่องสมุนไพร บางคนชอบฟังข่าวสารภายในตำบล บางคนชอบฟังข่าวบริการต่าง ๆ ส่วนเรื่องที่เห็นถึงประโยชน์ตรงกันคือ การแจ้งข่าวสารต่าง ๆ ภายในหมู่บ้านหรือภายในตำบล เช่น เตือนภัยเรื่องต่าง ๆ ข่าวประชาสัมพันธ์ต่าง ๆ การสรุปข่าวสารประจำวัน การออกอากาศ การประชุมของสมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล เป็นต้น

ปัญหาของการดำเนินรายการจากการสังเกตของชาวบ้าน พบว่า บางครั้งสัญญาณไม่ชัดเจน หรือมีคลื่นเข้าไปรบกวนโทรทัศน์บ้าง โดยเฉพาะสัญญาณโทรทัศน์ช่อง 3 ไม่ชัดเจน ในขณะที่เปิดสถานีวิทยุ แต่เวลาที่มีการปิดสถานีวิทยุกลับรับสัญญาณโทรทัศน์ได้ชัดเจนกว่า

กลุ่มผู้นำชุมชนยังให้ข้อเสนอแนะว่า อยากให้มีการเปิดทางออกกระจายข่าวช่วงเช้าด้วย

“อยากฟังข่าวสารให้มากขึ้น และรับฟังไปพร้อม ๆ กับการหุงหาอาหารในตอนเช้า”

แต่ก็มีผู้นำชุมชนมีความคิดเห็นเกี่ยวกับปัญหาที่จะเกิดตามมาคือ

“มีข้าราชการบางคนทำงานดึก เค้าอยากนอนตื่นสาย ไม่อยากให้มีเสียงรบกวน”

### 1.2 ท่านคิดว่าสมาชิกในชุมชน สนใจรับฟังรายการวิทยุชุมชนหรือไม่

สมาชิกในชุมชนตำบลหัวรอให้ความสนใจในการรับฟังรายการวิทยุชุมชน โดยเฉพาะช่วงเวลา 17.00 น. ที่มีการเปิดหอกระจายข่าวของหมู่บ้าน ส่วนใหญ่มีความรู้สึกเดียวกันว่า

“หากวันไหนถ้าไม่ได้รับฟัง อาจเนื่องจากเกิดความเสียหายของเครื่องส่งหรือเกิดขัดข้องขึ้น ก็จะมีรู้สึกเหมือนไม่ทันเหตุการณ์หรือเหมือนขาดหายอะไรบางอย่างไป”

ส่วนการรับฟังรายการในช่วงอื่น ๆ นั้นขึ้นอยู่กับความสะดวกของแต่ละบุคคลว่าจะสะดวกรับฟังในช่วงไหน ซึ่งถ้ามีการเปิดรับฟังรายการวิทยุก็จะรับฟังรายการของทางสถานีวิทยุชุมชนแต่ก็มีการเปิดสถานีอื่นบ้าง

### 1.3 รูปแบบรายการที่คิดว่าจะน่าสนใจเป็นอย่างไร

ผู้นำชุมชนส่วนใหญ่มีความคิดเห็นตรงกันว่า รูปแบบรายการช่วงเวลา 17.00 น. ซึ่งเป็นการเปิดหอกระจายข่าวเป็นรายการที่น่าสนใจคืออยู่แล้ว แต่บางครั้งผู้ฟังก็ต้องการอยากให้มีเนื้อหาสาระมากขึ้น ซึ่งรูปแบบในปัจจุบันในช่วงของข่าวสารต่าง ๆ ทั้งการสรุปข่าวในรอบวัน การสรุปข่าวต่าง ๆ ที่ส่งผลกระทบต่อทั้งในและนอกชุมชน รวมทั้งการประชาสัมพันธ์ข่าวสารต่าง ๆ ของชุมชนนั้นมีความเหมาะสมแล้ว

“รูปแบบดีอยู่แล้ว มีทั้งสาระและเพลง มีบางรายการที่ไม่ค่อยน่าสนใจ เนื่องจากผู้จัดรายการพูดมากเกินไป บางครั้งก็เป็นเรื่องไร้สาระ” ซึ่งมีผู้นำชุมชนบางคนยกตัวอย่างให้เห็นว่า

“น่าจะคล้าย ๆ กับข่าวช่วงเช้าของสถานีวิทยุแห่งประเทศไทยที่มี คุณธงชัย ตั้งเจริญกุล เป็นผู้จัดรายการ”

1.4 การมีส่วนร่วมในรายการวิทยุชุมชน เช่น จัดรายการ หรือเป็น คณะกรรมการบริหารวิทยุเพื่อชุมชนหรือมีความสนใจหรือไม่ อย่างไร

การเข้าไปเป็นคณะกรรมการบริหารหรือผู้จัดรายการนั้น ผู้นำชุมชนส่วนใหญ่ไม่มีใครสนใจ เนื่องจากคณะกรรมการที่มีอยู่ก็เป็นตัวแทนของชาวบ้านคืออยู่แล้ว

### 1.5 มีความสนใจในการเข้ามำจัดรายการวิทยุชุมชนหรือไม่ อย่างไร

ผู้นำชุมชนมีความเห็นตรงกันว่า ไม่มีความสนใจเข้าร่วมในการจัดรายการวิทยุชุมชน เพราะส่วนหนึ่งเห็นว่า ไม่มีความสามารถ รายการที่จัดอยู่ก็ทำได้คืออยู่แล้ว แต่มีผู้ฟังท่านหนึ่งเสนอแนะว่า

“น่าจะให้ได้กรุ๊ปใหม่ ๆ เข้ามาทำงานตรงนี้มากกว่า ชาวบ้านควรมีส่วนร่วมในการแจ้งข่าวสารต่าง ๆ เข้ามา หากมีอะไรบกพร่องก็โทรมาแจ้งเตือนให้ทราบจะดีกว่า”

1.6 การเข้าร่วมในการจัดรายการวิทยุชุมชน ไม่มีค่าตอบแทน ท่านมีความคิดเห็นอย่างไร ท่านจะเข้าร่วมหรือไม่

ผู้นำชุมชนมีความคิดเห็นเกี่ยวกับค่าตอบแทนในการจัดรายการวิทยุชุมชนแตกต่างกัน ส่วนหนึ่งเห็นว่า ไม่ควรมีค่าตอบแทนในการจัดรายการวิทยุชุมชน โดยให้เหตุผลว่า

“ถูกต้องและเหมาะสมแล้วเนื่องจากเป็นวิทยุชุมชน ไม่ควรจะมีผลประโยชน์เข้ามาเกี่ยวข้องและผู้จัดรายการล้วนเป็นอาสาสมัคร หากมีค่าตอบแทนก็จะไม่ใช่เป็นอาสาสมัครอีกต่อไป และอาจมีเรื่องของผลประโยชน์เข้ามาเกี่ยวข้อง”

ส่วนผู้นำชุมชนอีกกลุ่มเห็นว่า ควรมีค่าตอบแทนในการจัดรายการวิทยุชุมชน โดยให้ความคิดเห็นว่

“ควรมีค่าตอบแทนให้กับผู้จัดรายการบ้าง โดยเป็นค่าน้ำมันรถบ้างพอสมควร เนื่องจากผู้ที่มาจัดรายการก็ต้องกินต้องใช้ ต้องมีค่าใช้จ่ายบ้าง ถือว่าเป็นผู้เสียสละและเป็นผู้อุปถัมภ์ให้กับชุมชน”

## 2. ผลการสนทนากลุ่มของผู้ฟังรายการวิทยุชุมชนที่อยู่ในหมู่บ้านวัดตาปะขาวหาย ตำบลหัวรอ ในฐานะผู้รับสาร ดังนี้

### 2.1 ท่านคิดว่าวิทยุชุมชนมีประโยชน์ต่อชุมชนหรือไม่อย่างไร

ผู้นำชุมชนหมู่บ้านตาปะขาวหายมีความคิดเห็นตรงกันว่า วิทยุชุมชนมีประโยชน์มาก ให้ความบันเทิง ให้ข่าวสารเกี่ยวกับชุมชน ให้ความรู้ต่าง ๆ โดยเฉพาะช่วงเช้าและช่วงเย็น ซึ่งเป็นเวลาที่แม่บ้านส่วนใหญ่อยู่บ้าน ใครทำอะไรที่ไหนอย่างไร มีงานแต่งงาน หรืองานบวชก็สามารถประกาศได้ทันที ผู้นำชุมชนท่านหนึ่งให้ความเห็นว่า

“มีทั้งดีและไม่ดี เช่น ช่วงที่รับฟังข่าวสาร ถ้าได้รับฟังข่าวสารที่เป็นประโยชน์ก็จะได้รับประโยชน์นั้น บางครั้งบางสถานีอาจจะมีการเปิดเพลงมากเกินไป มีแต่ขอเพลงก็ทำให้ไม่ได้รับประโยชน์”

ปัญหาที่พบอีกอย่างคือ คลื่นสัญญาณไปรบกวนสัญญาณโทรทัศน์ โดยเฉพาะช่อง 3 บางครั้ง ไม่สามารถรับสัญญาณได้ แต่ถ้าเป็นช่วงที่ปิดสถานีสามารถรับสัญญาณโทรทัศน์ได้ชัดเจน

## 2.2 ท่านคิดว่าสมาชิกในชุมชน สนใจรับฟังรายการวิทยุชุมชนหรือไม่

ช่วงแรกในการทำวิทยุชุมชน ชาวบ้านที่ประกอบอาชีพรับราชการจะประสบปัญหาในการปรับตัวในเรื่องของเวลาในการออกอากาศช่วงเช้ามาก เพราะบางคนต้องทำงานดึกจึงต้องการนอนตื่นสาย การเปิดหออกระจายข่าวในตอนเช้าจึงเป็นการรบกวนเวลาพักผ่อนมาก หรือบางบ้านที่มีคนป่วยอยู่ก็เป็นการรบกวนด้วยเช่นเดียวกัน ในขณะที่เดียวกันชาวบ้านส่วนใหญ่ก็ต้องการรับฟังรายการในช่วงเช้าไปพร้อม ๆ กับการหุงหาอาหารเช้า ปัจจุบันทางสถานีจึงได้แก้ไขปัญหาโดยการยกเลิกการเปิดหออกระจายข่าวในช่วงเช้าไป ซึ่งในช่วงแรกอาจเกิดความไม่เคยชินบ้าง

การเปิดหออกระจายข่าวของหมู่บ้านจึงได้ช่วงเวลาที่เหมาะสมคือ เวลา 17.00 น. ของทุกวัน ทำให้สมาชิกในชุมชนส่วนใหญ่จึงให้ความสนใจฟังรายการวิทยุในช่วงนี้เป็นอย่างมาก โดยมีความรู้สึกเดียวกันว่า

“หากวันไหนไม่ได้รับฟังจะรู้สึกเหมือนไม่ทันสถานการณ์หรือเหมือนขาดหายอะไรบางอย่างไป เพราะชาวบ้านส่วนใหญ่ไม่มีโอกาสที่จะรับรู้ข่าวสารจากทางอื่นมากนัก”

ส่วนการรับฟังรายการในช่วงอื่นๆ นั้นขึ้นอยู่กับแต่ละบุคคลว่า จะสะดวกรับฟังในช่วงเวลาไหน ซึ่งถ้ามีการเปิดรับฟังรายการวิทยุก็จะรับฟังสถานีของชุมชนและมีเปิดสถานีอื่นบ้าง โดยเฉพาะลักษณะการจัดรายการของสถานีซึ่งมีคุณวิบูล นาคประเสริฐ เป็นผู้จัดการรายการ เนื่องจากมีสัญญาณที่ชัดเจน และเป็นสถานีที่จัดมานาน อย่างไรก็ตามผู้นำชุมชน ท่านหนึ่ง ยกตัวอย่างประโยชน์ของการเปิดหออกระจายข่าวของหมู่บ้านให้เห็นชัดเจนว่า



“เมื่อเดือนตุลาคมที่ผ่านมา มีควายเป็นบ่าวอยู่ตัวหนึ่งวิ่งมา ก็มีเสียงตามสายคอยประกาศว่าถึงไหนแล้ว และให้คนหลบก็เป็นอย่างนี้นี่เอง”

### 2.3 รูปแบบรายการที่คิดว่าน่าสนใจเป็นอย่างไร

รูปแบบรายการของวิทยุชุมชน มีเนื้อหาสาระที่น่าสนใจ มีความรู้ที่หลากหลาย โดยเฉพาะรายการของทางสถานีในช่วงเย็นที่มีการเปิดหออกระจายข่าว ทำให้ชาวบ้านชอบฟังมาก เพราะเป็นการสรุปข่าวสารต่าง ๆ ในวันนี้ หรือเป็นการแจ้งข่าวสารประชาสัมพันธ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นรอบ ๆ ตัวในแต่ละวัน ทำให้ทันต่อเหตุการณ์ แต่ส่วนใหญ่ให้ความเห็นว่า ผู้ที่มาอ่านข่าวให้ฟังควรจะเป็นผู้ใหญ่ ซึ่งจะทำให้ข่าวมีความน่าเชื่อถือมากกว่านี้ ส่วนภาษาที่ใช้ในการจัดรายการที่ใช้ภาษาท้องถิ่นของคนในชุมชนทำให้คนในชุมชนรู้สึกเป็นกันเอง ข่าวสารต่าง ๆ ในชุมชนที่ทางสถานีเสนอ ทำให้คนในชุมชนมีปฏิสัมพันธ์กันมากขึ้น กล่าวคือ มีการพูดถึงกันปากต่อปากถึงกิจกรรมหรือเรื่องที่เกิดขึ้นในชุมชน ซึ่งเป็นเรื่องที่เกิดใกล้ ๆ ตัวที่เป็นประโยชน์ต่อชุมชน การดำเนินการของสถานีวิทยุชุมชนตำบลห้วยอึ่งได้รับความชื่นชมจากคนในชุมชน ทำให้คนในชุมชนมีความรู้สึกมีความเป็นเจ้าของชุมชนร่วมกัน

2.4 การมีส่วนร่วมในรายการวิทยุชุมชน เช่น จัดรายการ หรือเป็น คณะกรรมการบริหารวิทยุเพื่อชุมชนหรือมีความสนใจหรือไม่ อย่างไร

รายการวิทยุชุมชนเป็นวิทยุของชุมชนจึงได้เปิดโอกาสให้ชุมชนได้มีส่วนร่วม ในการแจ้งข่าวสารต่าง ๆ อย่างสม่ำเสมอ ซึ่งส่วนใหญ่จะโทรเข้ามาแจ้งในรายการให้ทราบ นอกจากนี้คณะกรรมการบริหารวิทยุชุมชนทุกคนรวมถึงผู้จัดรายการเป็นคนในชุมชน ซึ่งถือ เป็นตัวแทนของประชาชนอย่างดี จึงได้รับความไว้วางใจจากคนในชุมชนเป็นอย่างดี

### 2.5 มีความสนใจในการเข้ามาจัดรายการวิทยุชุมชนหรือไม่ อย่างไร

ในส่วนความคิดเห็นของผู้นำชุมชนในการเข้ามาเป็นคณะกรรมการฯ หรือเข้ามาร่วมจัดรายการทุกคนเห็นตรงกันว่า ไม่สนใจ เนื่องจากมีการดำเนินการดีอยู่แล้ว

2.6 การเข้าร่วมในการจัดรายการวิทยุชุมชน ไม่มีคำตอบแทนท่านมีความคิดเห็นอย่างไร ท่านจะเข้าร่วมหรือไม่

การเข้าร่วมจัดรายการวิทยุโดยไม่มีคำตอบแทนส่วนใหญ่เห็นว่า เหมาะสมแล้ว แต่ก็ควรมีให้บ้างในส่วนของค่าใช้จ่ายต่าง ๆ ของอาสาสมัครที่เข้ามาจัดรายการวิทยุชุมชน เช่น

ค่าน้ำมัน ค่าซื้อแผ่นเพลงต่าง ๆ เป็นต้น ในส่วนค่าบำรุงรักษา ค่าไฟต่าง ๆ นั้น ทางองค์การบริหารส่วนตำบลห้วยเรือให้การสนับสนุนเป็นอย่างดี

### 3. ผลการสนทนากลุ่มของผู้ฟังรายการวิทยุชุมชนที่อยู่ใน หมู่บ้านวัดสระโคก ตำบลห้วยเรือ ในฐานะผู้รับสาร ดังนี้

#### 3.1 ท่านคิดว่าวิทยุชุมชนมีประโยชน์ต่อชุมชนหรือไม่อย่างไร

ผู้ฟังส่วนใหญ่เห็นว่า วิทยุชุมชนตำบลห้วยเรือมีประโยชน์และมีความสำคัญในการให้ความรู้และแจ้งข่าวสารต่าง ๆ ภายในหมู่บ้านหรือในตำบล เช่น เรื่องเดือนภัยต่างๆ ข่าวประชาสัมพันธ์ต่างๆ การสรุปข่าวสารประจำวัน การออกอากาศเกี่ยวกับการประชุมของสมาชิก องค์การบริหารส่วนตำบล การประกาศเกี่ยวกับงานบุญ งานแต่ง งานศพและงานต่าง ๆ ในหมู่บ้าน หรือในตำบล อย่างไรก็ตามผู้ฟังท่านหนึ่งที่เป็นผู้นำชุมชนมีมุมมองที่แตกต่างออกไปว่า

“วิทยุชุมชนไม่มีประโยชน์อะไรมากนัก เนื่องจากปัจจุบันมีผู้นิยมฟังรายการวิทยุกันน้อยมาก ส่วนใหญ่จะรับฟังรายการโทรทัศน์มากกว่า และเวลาในการรับฟังมีน้อย เนื่องจากต้องไปทำงาน แต่ก็น่าจะมีประโยชน์จริง ๆ ก็แค่ช่วงที่มีการออกอากาศทางเสียงตามสายเท่านั้น”

#### 3.2 ท่านคิดว่าสมาชิกในชุมชนสนใจรับฟังรายการวิทยุชุมชนหรือไม่

ผู้ฟังเห็นตรงกันว่า สมาชิกในชุมชนให้ความสนใจฟังรายการวิทยุชุมชนโดยเฉพาะช่วงเวลา 17.00 น. ที่มีการเปิดหออกระจายข่าวของหมู่บ้าน โดยอธิบายว่า

“ชาวบ้านส่วนใหญ่ไม่มีโอกาสที่จะรับรู้ข่าวสารจากทางอื่นมากนัก จึงอยากฟังรายการในช่วงเช้าทางหออกระจายข่าวของหมู่บ้าน โดยเฉพาะการออกอากาศข่าวสารทั่ว ๆ ไปทั้งภายในและภายนอกตำบล ฟังไปพร้อม ๆ กับการหุงหาอาหารในตอนเช้าประมาณ 06.00-07.00 น.”

ส่วนการรับฟังรายการของวิทยุชุมชนตำบลห้วยเรือของคนชุมชนช่วงอื่น ๆ นั้น จากการสัมภาษณ์ผู้นำชุมชนมีความคิดเห็นตรงกันว่า

“มีน้อยคนที่ฟังส่วนใหญ่จะดูรายการโทรทัศน์มากกว่า หรือคนที่ออกไปทำไร่นาก็มีน้อยคนที่ฟังวิทยุที่เป็นระบบเอฟ เอ็ม ไปด้วย” ผู้นำชุมชนท่านหนึ่งให้ความคิดเห็นเพิ่มเติมว่า

“ขึ้นอยู่กับแต่ละบุคคลว่าจะสะดวกรับฟังในช่วงไหน แต่มีส่วนน้อยที่รับฟัง”

### 3.3 รูปแบบรายการที่คิดว่าจะน่าสนใจเป็นอย่างไร

ผู้ฟังเห็นว่า รูปแบบรายการของสถานีทางหอกระจายข่าวในช่วงเวลา 17.00 น. ควรเป็นการสรุปข่าวสำคัญ ๆ ในรอบวัน หรือเป็นข่าวประชาสัมพันธ์ต่างๆ ในตำบล เช่น ข่าวการเสียชีวิตของคนในตำบลหรือในหมู่บ้าน ข่าวการแต่งงาน การบวช หรือข่าวต่าง ๆ ที่ทางราชการ ฝากประกาศ ฯลฯ

ส่วนรูปแบบรายการของทางสถานีที่คิดว่าจะน่าสนใจส่วนใหญ่เห็นว่า ควรเป็นรายการที่ให้ทั้งความบันเทิงคือ รายการเพลง และสอดแทรกเรื่องราวหรือข่าวสารต่าง ๆ ที่เป็นประโยชน์ต่อสมาชิกในชุมชน

3.4 การมีส่วนร่วมในรายการวิทยุชุมชน เช่น จัดรายการ หรือเป็น คณะกรรมการบริหารวิทยุเพื่อชุมชนหรือมีความสนใจหรือไม่ อย่างไร

ผู้ฟังส่วนใหญ่เห็นตรงกันว่า สมาชิกเข้าไปมีส่วนร่วมในรูปแบบการดำเนินรายการน้อยมาก ยกเว้นเมื่อมีการประกาศข่าวประชาสัมพันธ์ของหมู่บ้านซึ่งก็มีน้อยครั้ง ผู้นำชุมชนได้อธิบายเพิ่มเติมว่า

“ตั้งแต่มีการก่อตั้งสถานีใหม่ ๆ เคยมีผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านเข้าไปร่วมทำประชาคมด้วยแล้วก็หายเงียบไป”

### 3.5 มีความสนใจในการเข้ามาจัดรายการวิทยุชุมชนหรือไม่ อย่างไร

ผู้ฟังมีความเห็นตรงกันว่า ไม่มีใครสนใจเข้ามาจัดรายการวิทยุชุมชน และการเข้าไปเป็นนักจัดรายการวิทยุก็ไม่มีคนไหนไหนสนใจเช่นกัน ซึ่งส่วนใหญ่ไม่มีเวลา ไม่มีความสามารถ และไม่กล้าที่จะเป็นผู้จัดรายการ มีท่านหนึ่งอธิบายว่า

“ให้ผู้มีความรู้ความสามารถเขาทำไปดีกว่า เราไม่ได้เข้าไปมีส่วนร่วมตั้งแต่แรก ไม่เหมาะที่จะเข้าไปร่วมในขณะนี้”

3.6 การเข้าร่วมในการจัดรายการวิทยุชุมชน ไม่มีค่าตอบแทนท่านมีความคิดเห็นอย่างไร ท่านจะเข้าร่วมหรือไม่

การเข้าร่วมจัดรายการวิทยุโดยไม่มีค่าตอบแทนส่วนใหญ่เห็นว่า ไม่เหมาะสม เพราะผู้ที่เข้ามาจัดต้องสละเวลา จึงควรที่จะมีค่าตอบแทนให้บ้าง

ความคิดเห็นเพิ่มเติมเกี่ยวกับวิทยุชุมชน มีกลุ่มตัวอย่างบางท่านให้ข้อสังเกตว่า รายการวิทยุในปัจจุบันไม่ว่าสถานีไหนมีผู้ให้ความสนใจน้อยลง เนื่องจากมีสื่อให้บริโภคหลายอย่าง มีความน่าสนใจมากกว่าโดยเฉพาะรายการโทรทัศน์ซึ่งเห็นทั้งภาพและเสียง

“รายการวิทยุ ถ้าไม่น่าสนใจจริงๆ ก็จะเรียกร้องความสนใจจากผู้ฟังได้ยาก” มีท่านหนึ่งเสนอว่า

“น่าจะมีเคเบิลทีวีในชุมชนบ้าง น่าจะได้รับความสนใจมากกว่าอาจจะเรียกเก็บค่าบริการได้แต่ไม่ควรแพงมากนัก”

มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม  
Pibulsongkram Rajabhat University

## ภาคผนวก ก

1. แบบสอบถามการศึกษาพฤติกรรมกรเปิดรับข่าวสาร ทักษะคิด และการมีส่วนร่วมในการกำหนดรูปแบบและเนื้อหารายการวิทยุชุมชนตำบลห้วยรอ อ.เมือง จ.พิษณุโลก
2. รายนามผู้ให้สัมภาษณ์แบบเจาะลึก
3. ผังรายการวิทยุชุมชนตำบลห้วยรอ 100.25
4. ผังคณะกรรมการบริหารจุดปฏิบัติการเตรียมความพร้อมวิทยุชุมชนตำบลห้วยรอ 100.25



**ตอนที่ 2** ทักษะคิดของคนในชุมชนที่มีต่อการเปิดรับข่าวสารจากสื่อวิทยุชุมชน

รายการ	ระดับความคิดเห็น				
	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด
<b>ความคิดเห็นต่อผู้ดำเนินรายการวิทยุชุมชน</b>					
1. ผู้ดำเนินรายการมีความรู้ในเรื่องที่นำเสนอเป็นอย่างดี					
2. ผู้ดำเนินรายการพูดจาสุภาพ ไพเราะและน่าฟัง					
3. ผู้ดำเนินรายการมีความเป็นกันเองและอัธยาศัยดี					
4. ผู้ดำเนินรายการถ่ายทอดความรู้ต่าง ๆ ได้ดี และเข้าใจง่าย					
<b>ความคิดเห็นต่อรายการวิทยุชุมชน</b>					
1. มีรูปแบบรายการที่หลากหลายและน่าสนใจ					
2. ข้อมูลข่าวสารมีแหล่งที่มาถูกต้อง ชัดเจน					
3. ข้อมูลข่าวสารที่น่าสนใจมีประโยชน์ต่อส่วนรวม และสังคม					
4. ข้อมูลข่าวสารทันสมัยและทันต่อเหตุการณ์					
5. ข้อมูลข่าวสารมีความเป็นกลางและเที่ยงตรง					
<b>ความคิดเห็นต่อรูปแบบรายการวิทยุชุมชนที่ต้องการ</b>					
1. รายการพูดคุยสลับกับการเปิดเพลง					
2. รายการพูดคุยสาระความรู้					
3. รายการเพลง					
4. รายการข่าว					
5. รายการนิเทศสารทางอากาศ					
<b>ความคิดเห็นต่อการนำไปใช้ประโยชน์</b>					
1. เพิ่มพูนทักษะในการประกอบอาชีพ					
2. สร้างความสัมพันธ์ในชุมชน					
3. ทำให้เกิดความทันสมัยและทันต่อเหตุการณ์					
<b>ภาพรวมของรูปแบบรายการวิทยุชุมชน</b>					
1. รูปแบบเนื้อหารายการฯ มีความน่าสนใจ					
2. เปิดโอกาสให้ผู้ฟังมีส่วนร่วมในรายการ					

**ตอนที่ 3** พฤติกรรมของคนในชุมชนที่มีต่อการเปิดรับข่าวสารจากสื่อวิทยุชุมชน

1. ท่านรับฟังรายการของสถานีวิทยุชุมชน มาเป็นระยะเวลานานเท่าไร
 

<input type="radio"/> ฟังรับฟัง	<input type="radio"/> 1 เดือน	<input type="radio"/> 2-3 เดือน
<input type="radio"/> 3-4 เดือน	<input type="radio"/> 5-6 เดือน	<input type="radio"/> มากกว่า 7 เดือน
  
2. ท่านรับฟังรายการของวิทยุชุมชนบ่อยครั้งเพียงใด
 

<input type="radio"/> สัปดาห์ละ 1 วัน	<input type="radio"/> 2 วัน/สัปดาห์	<input type="radio"/> 3-4 สัปดาห์
<input type="radio"/> 5-6 สัปดาห์	<input type="radio"/> ฟังบ่อยมาก	
  
3. ช่วงเวลาส่วนใหญ่ที่ท่านเปิดรับฟังรายการของสถานีวิทยุชุมชนมากที่สุด
 

<input type="radio"/> ช่วงเช้า (07.00 - 12.00 น.)	<input type="radio"/> ช่วงบ่าย (12.00 - 16.00 น.)
<input type="radio"/> ช่วงเย็น (16.00 - 19.00 น.)	<input type="radio"/> ตลอดทั้งวัน
  
4. ส่วนใหญ่ท่านรับฟังรายการของสถานีวิทยุชุมชนที่ใดมากที่สุด
 

<input type="radio"/> ขณะเดินทางโดยรถยนต์	<input type="radio"/> ขณะประกอบอาชีพ	<input type="radio"/> ที่บ้าน
---	--------------------------------------	-------------------------------
  
5. ส่วนใหญ่ท่านรับฟังรายการของสถานีวิทยุชุมชนในลักษณะใด
 

<input type="radio"/> ตั้งใจฟังตลอดรายการ	<input type="radio"/> ฟังโดยบังเอิญ (หมุนแล้วเจอ)
<input type="radio"/> เปิดวิทยุไว้เป็นเพื่อนไม่สนใจว่าเป็นรายการอะไร	
  
6. ท่านมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นโดยวิธีใดบ้าง ตามลำดับ 1 - 3
 

..... ทางโทรศัพท์

..... จดหมายติชมรายการ

..... แนะนำด้วยตนเองที่สถานีฯ
  
7. เหตุผลของการเข้าไปมีส่วนร่วมของรายการวิทยุชุมชน (ตามลำดับ 1 - 5)
 

..... เพื่อร้องเรียน/ร้องทุกข์

..... เพื่อแจ้งข่าวสาร

..... เพื่อขอความช่วยเหลือ

..... เพื่อแสดงความคิดเห็น/ข้อเสนอแนะ

..... เพื่อระบายความอัดอั้นใจ



## รายนามผู้เข้าร่วมประชุมสนทนากลุ่ม

9 – 10 ธันวาคม 2548

ณ สถานีวิทยุชุมชนตำบลหัวรอ อำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก

### หมู่บ้านตาปะขาวหาย

- |                           |                        |
|---------------------------|------------------------|
| 1. นางนกลีลา กริ้วกระโทก  | กลุ่มแม่บ้าน           |
| 2. นางชะลอ สุกสวัสดิ์     | กลุ่มแม่บ้าน           |
| 3. นางอุ้นเรือน อารีรักษ์ | กลุ่มแม่บ้าน           |
| 4. นางอารีย์ ธรรมโชติ     | อสม.                   |
| 5. นายทิว สุขชี           | ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน ม.1 |
| 6. นางสมจิต กาศล้ำสุข     | อสม.                   |
| 7. นางรำเพย นวลไผ่        | อสม.                   |
| 8. นางบุญยิ่ง สากุล       | รองประธาน อสม.         |
| 9. นางสาววย จันทรา        | อสม.                   |
| 10. นายอำนาจ ปฐมพันธ์     | สมาชิก อบต.            |

### หมู่บ้านบางพยอม

- |                               |                    |
|-------------------------------|--------------------|
| 1. นายพงษ์พิชญ์ ตะพานทอง      | ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน |
| 2. นางสงวน เพ็งพุ่ม           | กลุ่มแม่บ้าน       |
| 3. นางสาวราญ พุ่มอิม          | กลุ่มแม่บ้าน       |
| 4. นางฉัฐญา ทองเปลว           | กลุ่มแม่บ้าน       |
| 5. นางสุมาลี บุญอ่ำ           | ประธาน อสม.        |
| 6. นางบุญยัง พ่วงศรี          | กลุ่มแม่บ้าน       |
| 7. นางอรรรณี บัวหรั่ง         | อสม.               |
| 8. นางมาลี อ็อคเอก            | กลุ่มแม่บ้าน       |
| 9. นายทวี วินาพล              | กลุ่มผู้สูงอายุ    |
| 10. นายจิรายุทธ์ พรหมสัมพันธ์ | ตัวแทนเยาวชน       |

### หมู่บ้านสระโคก

- |                            |                                 |
|----------------------------|---------------------------------|
| 1. นางสุนันท์ เจริญสวัสดิ์ | กรรมการหมู่บ้านและรองประธานคุ้ม |
| 2. นางพินิจ ผู้ต้นหยง      | กลุ่มแม่บ้าน                    |
| 3. นางจำปา ผู้ต้นหยง       | กลุ่มแม่บ้าน                    |
| 4. นางสาวหยุด สกลอังก์     | อสม.                            |
| 5. นางกระนวน จันทร์จันทร์  | อสม.                            |
| 6. นางชะลอสี เพ็องปรางค์   | กลุ่มแม่บ้าน                    |
| 7. นายประทีน แสงซัง        | อสม. กลุ่มผู้สูงอายุ            |
| 8. น.ส.บุญยืน สากุล        | อสม.                            |
| 9. นางสาวร้าย เกลิมมิตร    | กลุ่มแม่บ้าน                    |
| 10. นางประนอม กรมเวท       | กลุ่มแม่บ้าน                    |

มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม  
Pibulsongkram Rajabhat University

## ตัวอย่างผังรายการวิทยุชุมชนตำบลหัวรอ 100.25

- จันทร์ - ศุกร์** เวลา 07.30 - 09.00 น.  
 รายการข่าวและเพลง : ดำเนินรายการโดย หนุ่มสองแคว  
 ลักษณะรายการ : คุยกันเรื่องข่าวประจำวันตามหน้าหนังสือพิมพ์
- จันทร์ - อังคาร** เวลา 09.00 - 10.00 น.  
 รายการเพลงตำนานเสพติด : ดำเนินรายการโดย จสอ.สัมพันธ์  
 ลักษณะรายการ : คุยกันเรื่อง ข่าวและเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในแต่ละวัน และเปิดเพลง  
 สลับการพูดคุย
- จันทร์** เวลา 10.00 - 11.00 น.  
 รายการภาษากับชุมชน : ดำเนินรายการโดย อ.ชูศักดิ์  
 ลักษณะรายการ : คุยกันเรื่อง ความรู้เกี่ยวกับภาษาและเหตุการณ์ในปัจจุบัน และ  
 เปิดเพลงสลับการพูดคุย
- จันทร์ - ศุกร์** เวลา 11.00 - 12.00 น.  
 รายการเพลงไทยใกล้เที่ยง  
 ลักษณะรายการ : คุยกันเกี่ยวกับเรื่องของชุมชนในตำบลและนอกตำบล และเปิด  
 เพลงสลับการพูดคุย
- จันทร์ - ศุกร์** เวลา 13.00 - 14.00 น.  
 รายการด้วยรักและห่วงใยศูนย์วิทยาศาสตร์  
 ลักษณะรายการ : พุดคุยให้ประชาชนฟังเกี่ยวกับสาระ ประโยชน์ต่าง ๆ เช่น  
 การป้องกันโรคร้ายต่าง ๆ
- จันทร์ - ศุกร์** เวลา 16.00 - 17.00 น.  
 รายการตำรวจชุมชนอาสาพบประชาชน  
 ลักษณะรายการ : พุดคุยเกี่ยวกับกฎจราจร และกิจกรรมตำรวจชุมชนอาสาและ  
 เปิดเพลงสลับการพูดคุย

**จันทร์ - อาทิตย์**

เวลา 17.00 - 18.00 น.

รายการเสียงตามสายเพื่อชุมชน

ลักษณะรายการ : การประชาสัมพันธ์งานของอบต.หัวรอ เกี่ยวกับกิจกรรมและ  
ประชาสัมพันธ์ให้กับหน่วยงานอื่น ๆ

**พุธ**

เวลา 09.00 - 10.00 น.

รายการมวลชนคนค่อมประพาศติ : ดำเนินรายการโดยสำนักงานค่อมประพาศติ

ลักษณะรายการ : พุดคุยเผยแพร่งานกิจกรรมของสำนักงานค่อมประพาศติ และ  
เปิดเพลงสลับการพุดคุย

**ศุกร์**

เวลา 10.00 - 11.00 น.

รายการคุยเฟื่องเรื่องรถ

ลักษณะรายการ : พุดคุยเนื้อหาสาระเกี่ยวกับสภาพของรถและกฎจราจร และ  
เปิดเพลงสลับการพุดคุย

**อาทิตย์**

เวลา 07.30 - 12.00 น.

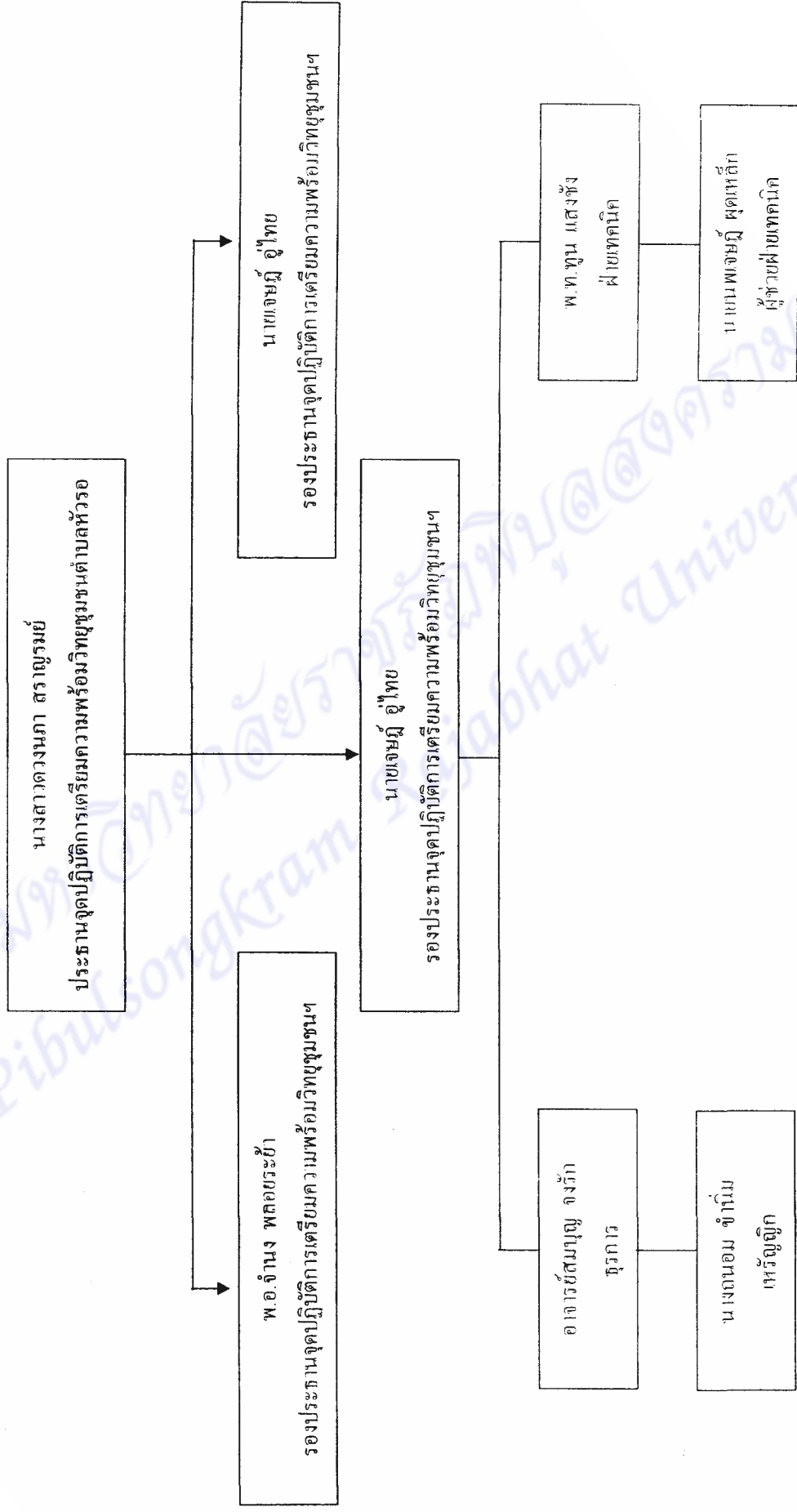
รายการสาระ - เกษตร

ลักษณะรายการ : พุดคุยเนื้อหาสาระเกี่ยวกับงานเกษตรและกลุ่มอาชีพต่าง ๆ  
ในตำบล และนอกตำบล พร้อมกับเปิดเพลงสลับการพุดคุย

ผังรายการวิทยุชุมชน ตำบลห้วยเรือ FM. 100.25 MHz

วัน	07.00-07.30	07.30-09.00	09.00-10.00	10.00-11.00	11.00-12.00	12.00-13.00	13.00-14.00	14.00-15.00	15.00-16.00	16.00-17.00	17.00-18.00	18.00-19.00
จันทร์	ถ่ายทอดข่าวจาก สวท. จังหวัด พิษณุโลก	ข่าวและเพลง หนึ่งสองแคว	เพลงด้าน ยาเสพติด จสอ.สัมพันธ์	ภาษาไทย ชุมนวม อ.ชูศักดิ์ นุชรัตน์	เพลงไทย โกลด์เที่ยง/ ประทวน หลิมเจริญ	ถ่ายทอดข่าว จากสวท. จังหวัด พิษณุโลก	ด้วยรักและ ห่วงใยศูนย์ วิทยาศาสตร์ การแพทย์	เพลงรักอกา ห่วงอกนุ่ม สดงแคว	สาระ-เพลง สตริง (เด็ก)	คำร้องชุมชน สิริรัตน์ คำรงค์แก้ว	เสียงตามสาย หนึ่งสองแคว	เพลงยามเย็น ระเกี๊ยก ชูปเทียน
อังคาร	ถ่ายทอดข่าวจาก สวท. จังหวัด พิษณุโลก	ข่าวและเพลง หนึ่งสองแคว	เพลงด้าน ยาเสพติด จสอ.สัมพันธ์	คุณพืง เรืองรด จสอ.นพเจดน์ ผุดเหล็ก	เพลงไทย โกลด์เที่ยง/ ประทวน หลิมเจริญ	ถ่ายทอดข่าว จากสวท. จังหวัด พิษณุโลก	ด้วยรักและ ห่วงใยศูนย์ วิทยาศาสตร์ การแพทย์	เพลงรักอกา ห่วงอกนุ่ม สดงแคว	ชีวิต-ไม่สิ้น หัวใจ ธรรมชาติ	คำร้องชุมชน สิริรัตน์ คำรงค์แก้ว	เสียงตามสาย หนึ่งสองแคว	เพลงยามเย็น ระเกี๊ยก ชูปเทียน
พุธ	ถ่ายทอดข่าวจาก สวท. จังหวัด พิษณุโลก	ข่าวและเพลง หนึ่งสองแคว	มวลดชนคน คุณประพติ	กกด. จิงหวัด พิษณุโลก	เพลงไทย โกลด์เที่ยง/ ประทวน หลิมเจริญ	ถ่ายทอดข่าว จากสวท. จังหวัด พิษณุโลก	ด้วยรักและ ห่วงใยศูนย์ วิทยาศาสตร์ การแพทย์	เพลงรักอกา ห่วงอกนุ่ม สดงแคว	แม่บ้านหัวเรือ ระเกี๊ยก ชูปเทียน	คำร้องชุมชน สิริรัตน์ คำรงค์แก้ว	เสียงตามสาย หนึ่งสองแคว	เพลงยามเย็น ระเกี๊ยก ชูปเทียน
พฤหัสบดี	ถ่ายทอดข่าวจาก สวท. จังหวัด พิษณุโลก	ข่าวและเพลง หนึ่งสองแคว	สถานีพัฒนา ฝีมือแรงงาน	กนิชยาน กัญญา วัฒน	เพลงไทย โกลด์เที่ยง/ ประทวน หลิมเจริญ	ถ่ายทอดข่าว จากสวท. จังหวัด พิษณุโลก	ด้วยรักและ ห่วงใยศูนย์ วิทยาศาสตร์ การแพทย์	เพลงรักอกา ห่วงอกนุ่ม สดงแคว	แม่บ้านหัวเรือ ระเกี๊ยก ชูปเทียน	คำร้องชุมชน สิริรัตน์ คำรงค์แก้ว	เสียงตามสาย หนึ่งสองแคว	เพลงยามเย็น ระเกี๊ยก ชูปเทียน
ศุกร์	ถ่ายทอดข่าวจาก สวท. จังหวัด พิษณุโลก	ข่าวและเพลง หนึ่งสองแคว	มวลดชนคน คุณประพติ	คุณพืง เรืองรด จสอ.นพเจดน์ ผุดเหล็ก	เพลงไทย โกลด์เที่ยง/ ประทวน หลิมเจริญ	ถ่ายทอดข่าว จากสวท. จังหวัด พิษณุโลก	ด้วยรักและ ห่วงใยศูนย์ วิทยาศาสตร์ การแพทย์	เพลงรักอกา ห่วงอกนุ่ม สดงแคว	ดตด.31 สัมพันธ์ เบนซ์	คำร้องชุมชน สิริรัตน์ คำรงค์แก้ว	เสียงตามสาย หนึ่งสองแคว	เพลงยามเย็น ระเกี๊ยก ชูปเทียน
เสาร์	ถ่ายทอดข่าวจาก สวท. จังหวัด พิษณุโลก	ข่าวและเพลง หนึ่งสองแคว	ข่าวและเพลง หนึ่งสองแคว	คุณพืง เรืองรด จสอ.นพเจดน์ ผุดเหล็ก	ข่าวและเพลง ทั่วทุ่งหนึ่ง สองแคว	ถ่ายทอดข่าว จากสวท. จังหวัด พิษณุโลก	ด้วยรักและ ห่วงใยศูนย์ วิทยาศาสตร์ การแพทย์	ข่าวและเพลง ทั่วทุ่งหนึ่ง สองแคว	ข่าวและเพลง ทั่วทุ่งหนึ่ง สองแคว	คำร้องชุมชน สิริรัตน์ คำรงค์แก้ว	เสียงตามสาย หนึ่งสองแคว	เพลงยามเย็น พ.อ.จันง + หนึ่งสองแคว
อาทิตย์	ถ่ายทอดข่าวจาก สวท. จังหวัด พิษณุโลก	เพลงลูกทุ่ง โดฟร กาบิน (สาระ+ เกษตร)	เพลงลูกทุ่ง โดฟร กาบิน (สาระ+ เกษตร)	เพลงลูกทุ่ง โดฟร กาบิน (สาระ+ เกษตร)	เพลงลูกทุ่ง โดฟร กาบิน (สาระ+ เกษตร)	ถ่ายทอดข่าวจาก สวท. จังหวัด พิษณุโลก	ด้วยรักและ ห่วงใยศูนย์ วิทยาศาสตร์ การแพทย์	ข่าวและเพลง ทั่วทุ่งหนึ่ง สองแคว	ข่าวและเพลง ทั่วทุ่งหนึ่ง สองแคว	คำร้องชุมชน สิริรัตน์ คำรงค์แก้ว	เสียงตามสาย หนึ่งสองแคว	เพลงยามเย็น พ.อ.จันง + หนึ่งสองแคว

ผังคณะกรรมการบริหารจุดปฏิบัติการเตรียมความพร้อมวิทยุชุมชนตำบลหัวรอ 100.25



## ประวัติย่อผู้วิจัย

ชื่อ	นางบุษบา หินเชาว์
เกิดวันที่	5 มกราคม 2514
สถานที่อยู่ปัจจุบัน	66/18 ถ.วังจันทร์ ต.ในเมือง อ.เมือง จ.พิษณุโลก
ตำแหน่งหน้าที่การทำงานปัจจุบัน	อาจารย์ 2 ระดับ 7
สถานที่ทำงานปัจจุบัน	มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม จังหวัดพิษณุโลก
ประวัติการศึกษา	
พ.ศ. 2533	มัธยมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนประภัสสรวิทยา จ.ชลบุรี
พ.ศ. 2536	ศิลปศาสตรบัณฑิต (นิเทศศาสตร์) วิทยาลัยครูเทพสตรี จ.ลพบุรี
พ.ศ. 2541	นิเทศศาสตรมหาบัณฑิต (การประชาสัมพันธ์) มหาวิทยาลัยศรีปทุม